

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική Εργασία

Αρκτική Γεωπολιτική: Προκλήσεις σύγχρονης εποχής.

«Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Γεώργιος Περαμερίτης

Πειραιάς, 2021

The fiery skies of the winter, the summer nights' miraculous sun.

Walk against the wind. Climb mountains.

Look to the North.

More often.

Roy Jacobsen

Ο Περαμερίτης Γεώργιος του Αγγέλου Βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελούν εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Ο υπογράφων

Περαμερίτης Γεώργιος.

Αφιερώσεις

Στην Μαρία, Άννα, Ελευθερία.

*Στην Καθηγήτρια Ελένη Απ. Στεργιοπούλου τ. Προέδρο του τμήματος Ρωσικής
Γλώσσας ,Φιλολογίας και Σλαβικών Σπουδών.*

Περίληψη

« Η Γεωγραφία αλλάζει, παρ' όλο που δεν μπορούμε να αλλάξουμε την γεωγραφία» ήταν τα λόγια του Υπουργού Εξωτερικών της Νορβηγίας, John Gahr Store πριν από δέκα σχεδόν χρόνια όταν διατύπωνε συνοπτικά την ουσία της αλλαγής, όπως δείχνουν οι σύγχρονες επιστημονικές έρευνες και μελέτες, οι οποίες προβλέπουν και αναλύουν τρομερές αλλαγές στην Ευρασιατική Αρκτική. Οι προσπάθειες στρατικοποίησης Ρωσίας και τα αυξανόμενα περιφερειακά συμφέροντα μεταξύ Κίνας, ΗΠΑ και Ευρωπαϊκής Ένωσης παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην καταπολέμηση αυτής της αλλαγής . Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) βρίσκεται επί του παρόντος στην διαδικασία καθορισμού του ρόλου που θέλει να διαδραματίσει στην ασφάλεια και την άμυνα της περιοχής, ενώ παράλληλα επιδιώκει πλέον την παρουσία της στην Αρκτική, τα συμφέροντα και την επιρροή της στην περιοχή.

Η ΕΕ αισθάνεται την ανάγκη να προσαρμόσει το ανάστημά της στην ολοένα και πιο συγκρουόμενη και ανταγωνιστική παγκόσμια σκηνή είτε λόγω της αναδυόμενης αντιπαλότητας των μεγάλων δυνάμεων ή ακόμα και των συνεχών συγκρούσεων μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας.

Συνεπώς η ΕΕ έχει βάλει στην ατζέντα της πολιτικές γύρω από τη Γεωπολιτική Αρκτική, που αφορούν την παγκοσμιοποίηση, τις οικονομικές αντιπαλότητες και συμφέροντα, την κλιματική αλλαγή, τις περιφερειακές αστάθειες και ένα ευρύ φάσμα υβριδικών κινήσεων από κρατικούς και μη κρατικούς φορείς.

Abstract

"Geography is changing, even though we cannot change geography" were the words of the Norwegian Foreign Minister, the John Gahr Store almost ten years ago when the essence of change is summarized, as shown by modern scientific research and studies, young women predict and analyze tremendous changes in the Eurasian Arctic. Efforts to militarize Russia and the growing regional interests between China, the US and the European Union are playing a very important role in combating this change. The European Union (EU) is currently in the process of defining the role it wants to play in the security and defense of the region, while at the same time seeking the presence of the Arctic, the interests and the influence of the region.

The EU feels the need to adjust its stature to the increasingly conflicting and competitive world stage, either due to the emerging rivalry of the great powers or even the ongoing conflicts between the European Union and Russia.

The EU has therefore put geopolitical Arctic policies on its agenda, including globalization, economic rivalries and interests, climate change, regional instability and a wide range of hybrid moves by state and non-state actors.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς οφείλω να ευχαριστήσω θερμά τους ανθρώπους που ήταν κοντά μου και με στήριξαν καθ' όλη την διάρκεια της Φοίτησης μου.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την Επιβλέπουσα Καθηγήτρια μου κ. Χειλά Ειρήνη, Καθηγήτρια Διεθνούς πολιτικής καθώς και τα μέλη της επιτροπής κ. Πλατιά Αθανάσιο, Καθηγητή Στρατηγικής και Διεθνών Σχέσεων, και κ. Κωνσταντόπουλο Ιωάννη Επίκουρο Καθηγητή Διεθνών Σχέσεων και Οικονομικής Διπλωματίας, όπου μέσω των μαθημάτων τους Θεωρία Διεθνών Σχέσεων, Ιστορία Διεθνών σχέσεων, Στρατηγική στον πόλεμο και τις επιχειρήσεις, Γεωπολιτικής και Διεθνής Ασφάλειας με στήριξαν , με ενθάρρυναν και μου προσέφεραν, όλη την απαραίτητη γνώση και εφόδια καθώς και την επιστημονική βοήθεια οποιαδήποτε στιγμή και αν χρειάστηκα κατά την διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας, δείχνοντας πάντοτε την απαραίτητη κατανόηση.

Επιπροσθέτως, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον Διευθυντή του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών (Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών) Καθηγητή κ. Λιάκουρα Πέτρο, καθώς και όλους τους καθηγητές μου στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς, μέσω των οποίων είχα την ευκαιρία να διδαχτώ και να κατανοήσω βασικές και ειδικές έννοιες και θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων, της Γεωπολιτικής, καθώς και των Ευρωπαϊκών και Διεθνολογικών θεμάτων, οι οποίες έννοιες και θεματικές υπήρξαν ιδιαίτερα σημαντικές για την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου πονήματος.

Τέλος , θα ήθελα να εκφράσω τις εγκάρδιες ευχαριστίες μου στην οικογένεια μου, και τους συναδέλφους μου για την ηθική και ψυχολογική υποστήριξή τους, καθ' όλη την πορεία που διένυσα για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών μου.

Περιεχόμενα

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	4
Abstract.....	5
Κατάλογος Διαγραμμάτων	10
Κατάλογος Εικόνων	11
Κατάλογος Πινάκων	12
Σκοπός εργασίας	13
1. Εισαγωγή	14
1.1. Μεθοδολογία Εργασίας	14
1.2 Ιστορικό Υπόβαθρο	14
1.3 Συμπεράσματα Κεφαλαίου	15
2. Θεωρητική προσέγγιση.....	16
2.1 Γεωπολιτική-Θεωρητική προσέγγιση.....	16
2.2 Κύριοι εκφραστές γεωπολιτικής- Έννοιες Γεωπολιτικής.....	20
2.2.1 Rudolph Kjellen.....	21
2.2.2 Karl Haushofer	21
2.2.3 Peter Taylor	21
2.2.4 Aymeric Chauprade	22
2.2.5 Saul Bernard Cohen	23
2.2.6 Yves Lacoste	23
2.2.7 Colin Flint.....	23
2.2.8 Gerard Toal (Gearóid Ó Tuathail).....	24
2.2.9 David Criekemans.....	26
2.3 Συμπεράσματα Κεφαλαίου	27
3. Θεσμικές διαστάσεις Αρκτικής πολιτικής.....	28

3.1 Η Αρκτική περιοχή.....	28
3.2 Αρκτικός κύκλος.....	34
3.2.1 Αρκτικό κλίμα	38
3.2.2 Πληθυσμός Αρκτικής.....	39
3.2.3 Θεαματικός ουρανός	40
3.2.5 Δικαιώματα κρατών του Αρκτικού κύκλου	41
3.3 Αρκτικός φυσικός πλούτος.....	46
3.3.1 Αρκτική Αλιεία	46
3.3.2 Αρκτικοί υπεράκτιοι πόροι πετρελαίου, φυσικού αερίου και ορυκτών πόρων.....	49
3.3.3 Αρκτικά οικοσυστήματα.....	52
3.4 Αρκτικός κύκλος και Διεθνής Ασφάλεια	54
3.4.1 Η έννοια και η θεωρία του διλήμματος ασφάλειας	54
3.4.2 Εφαρμογή της έννοιας του διλήμματος ασφάλειας στην περιοχή της Αρκτικής.....	58
3.4.3 Στρατηγικές και δυνατότητες της Αρκτικής: Συγκριτική προοπτική.....	63
3.5 Διεθνείς οργανισμοί	74
3.5.1 Διεθνής Επιτροπή Επιστήμης της Αρκτικής (IASC)	74
3.5.2 Διεθνής Ένωση Κοινωνικών Επιστημών της Αρκτικής (IASSA) ..	75
3.5.3 Αρκτικό Συμβούλιο.....	75
3.5.4 Ρωσική Γεωγραφική Εταιρεία.....	75
3.5.5 Association of Polar Early Career Scientists (APEX)	76
3.5.6 WWF	76
3.5.7 Ευρω-Αρκτικό Συμβούλιο Μπάρεντς	76
3.5.8 Σκανδιναβικό Συμβούλιο Υπουργών.....	76
3.5.9 Διεθνές Ινστιτούτο Ανταρκτικής.....	76
3.5.10 Inuit Circumpolar Council.....	76
3.5.11 Αρκτική Στρατιωτική Περιβαλλοντική Συνεργασία (AMEC)	77

3.5.12 Scott Polar Research Institute	77
3.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου	77
4. Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αρκτική γεωπολιτική ως διεθνή δρών	78
4.1 Η κοινή ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με μια «Ολοκληρωμένη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αρκτική»	78
4.2 Διεθνής συνεργασία σε θέματα Αρκτικής.....	83
4.3 Συμπεράσματα Κεφαλαίου	85
5. Προτάσεις	87
Αναφορές.....	89

Κατάλογος Διαγραμμάτων

- Διάγραμμα 1: Το παραπάνω γράφημα δείχνει την έκταση του πάγου της Αρκτικής θάλασσας στις 16 Σεπτεμβρίου 2021, μαζί με αρκετά άλλα τελευταία χρόνια και το ελάχιστο ρεκόρ που ορίστηκε το 2012. Το 2021 εμφανίζεται με μπλε χρώμα, 2020 με πράσινο, 2019 με πορτοκαλί, 2018 με καφέ, 2017 σε ματζέντα, και το 2012 σε σκούρο καφέ χρώμα. Ο διάμεσος χρόνος 1981 έως 2010 είναι σε σκούρο γκρι χρώμα. Οι γκριζες περιοχές γύρω από τη διάμεση γραμμή δείχνουν το διατεταρτημοριακό και το ενδιάμεσο εύρος των δεδομένων. (National Snow and Ice Data Center, 2021) 29
- Διάγραμμα 2: Αυτόχθονες λαοί της Αρκτικής (University of Lapland, 2010) 35
- Διάγραμμα 3: Οι τοπικοί πληθυσμοί ψαριών αλλάζουν. (CAFF Assessment Series No. 10: Life Linked to Ice, 2021) 43
- Διάγραμμα 4: Διανομή γάδου στη θάλασσα Μπάρεντς, τον περασμένο αιώνα (Arctic Biodiversity Assessment, Arctic Council, 2021) 44
- Διάγραμμα 5: Διανομή γάδου στη θάλασσα Μπάρεντς τώρα (Arctic Biodiversity Assessment, Arctic Council, 2021) 45

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Περιοχή της Αρκτικής που ορίζεται από την Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης της Αρκτικής. (Univeristy of Lapland, 2021)	26
Εικόνα 2: Η έκταση του πάγου της Αρκτικής για τις 16 Σεπτεμβρίου 2021 ήταν 4,72 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα (1,82 εκατομμύρια τετραγωνικά μίλια). Η πορτοκαλί γραμμή δείχνει τη μέση έκταση 1981 έως 2010 για εκείνη την ημέρα. (National Snow and Ice Data Center, 2021)	27
Εικόνα 3: Ως «μηδενικό έδαφος» για την υπερθέρμανση του πλανήτη, ο Αρκτικός Κύκλος είναι ένας δημοφιλής προορισμός για τους επιστήμονες που ερευνούν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. (Jeremy Potter NOAA/OAR/OER)	30
Εικόνα 4: Γροιλανδία (M.Horspool)	32
Εικόνα 5: Παγόβουνα στη Ρωσική Αρκτική (M.Baynes)	32
Εικόνα 6: Κόλπος Buchun, Nunavut, Καναδάς (M.Valberg)	33
Εικόνα 7: Η περιοχή μέσα στον Αρκτικό Κύκλο (διακεκομμένη μπλε γραμμή) ορίζεται συνήθως ως η Αρκτική. (Peter Hermes Furian/Shutterstock)	34
Εικόνα 8: Κατάσταση και πληθυσμός πολικής αρκούδας (WWF , 2021)	36
Εικόνα 9: Το Aurora Borealis στους αρκτικούς ουραμούς της Νορβηγίας (Hindustan Times, 2019)	37
Εικόνα 10: Μια σύγκριση της βόρειας ακτής της Αλάσκα και του κόλπου Prudhoe- του μεγαλύτερου πετρελαϊκού πεδίου στη Βόρεια Αμερική- με τη χερσόνησο Yamal και το πεδίο φυσικού αερίου Bonanenkono. Αυτά τα μεγέθη πεδίων υποδεικνύουν τους πιθανούς κινδύνους για τις οικολογικά εύθραυστες περιοχές. (http://arcticlcc.org/assets/resources/ABA2013Science.pdf , 2017)	48
Εικόνα 11: Ρωσικά στρατεύματα στην Αρκτική (Mike Nudelman and Jeremy Bender, 2015)	62
Εικόνα 12: Χάρτης στρατιωτικών ασκήσεων στο βόρειο Καναδά (LOUIS LANG, 2014)	67

Κατάλογος Πινάκων

- Πίνακας 1: Δεκαπέντε χαμηλότερες ελάχιστες εκτάσεις πάγου στην Αρκτική (δορυφορική εγγραφή, 1979 έως σήμερα) (National Snow and Ice Data Center, 2021) 29
- Πίνακας 2: Περίληψη των αποτελεσμάτων της USGS Circum-Arctic Resource Appraisal. Τα αποτελέσματα που εμφανίζονται είναι μέσες εκτιμήσεις πλήρως επικίνδυνες. Το Total περιλαμβάνει πετρέλαιο, φυσικό αέριο και φυσικό αέριο σε βαρέλια πετρελαίου και ισοδύναμο πετρελαίου φυσικό αέριο. Οι επαρχίες κατατάσσονται κατά σειρά ταξινόμησης των συνολικών βαρελιών πετρελαίου και φυσικού αερίου ισοδύναμου με πετρέλαιο. (USGS Circum-Arctic Resource Appraisal, 2021) 47
- Πίνακας 3: Σύνοψη της αρκτικής ζωής που συνδέεται με τον πάγο (CAFF Arctic Biodiversity Assessment 2013: Synthesis, 2013) 49
- Πίνακας 4: Σύγκριση μεταξύ των σημερινών στρατιωτικών δραστηριοτήτων και του ψυχρού Πολέμου (Kenty Dubois, 2018) 65

Σκοπός εργασίας

Σκοπός της παρούσας Διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνήσει και να αναλύσει μέσα από τις θεωρητικές προσεγγίσεις της Γεωπολιτικής ανάλυσης την μεγάλη, στρατηγικής σημασίας, περιοχή για όλα τα κράτη με τα οποία συνορεύει και όχι μόνο. Να παρουσιαστεί δηλαδή η αιτιώδης σχέση της Διεθνούς σημασίας της Αρκτικής γεωπολιτικής και των προκλήσεων στην σύγχρονη εποχή της αφενός, και τον διαδραματιζόμενο ρόλο επ' ωφελείας της Ευρωπαϊκής ένωσης αφετέρου. Στην εποχή μας βιώνουμε μια εξαιρετική μεταβολή λόγω της κλιματικής αλλαγής, με ιδιαίτερος εντυπωσιακό αποτέλεσμα στον φυσικό χώρο του Αρκτικού Ωκεανού το οποίο έχει σαν αποτέλεσμα ο Αρκτικός Ωκεανός να έχει προ πολλού απωλέσει τον παγωμένο χαρακτήρα του, με αποτέλεσμα την μεταβολή του παγκόσμιου γεωπολιτικού πλαισίου αλλά και εκείνη των διεθνών σχέσεων. Η Αρκτική θεωρείται γεωγραφική περιοχή με σημαντικούς φυσικούς πόρους και γεωπολιτική βαρύτητα στην σύγχρονη εποχή με ζητήματα τα οποία προκαλούν το ενδιαφέρον και τον ανταγωνισμό σε παγκόσμιο επίπεδο. Άξιο σημείο αναφοράς αποτελεί πλέον το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας (European Security Strategy), που αναγνωρίζει την πολυπλοκότητα των απειλών για την ασφάλεια και ήδη έχει αλλάξει τις αντιλήψεις της, έτσι ώστε από απλός παρατηρητής να γίνει ισχυρός παίκτης στην περιοχή, για τα συμφέροντα και την προστασία της ένωσης και των πολιτών της.

1. Εισαγωγή

1.1. Μεθοδολογία Εργασίας

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας έχει οριστεί ως εξής: « Αρκτική Γεωπολιτική: Προκλήσεις σύγχρονης εποχής. «Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.» Η εργασία θα στηριχτεί στην Δευτερογενή Έρευνα μέσα από αξιολόγηση δεδομένων που έχουν προκύψει από την επεξεργασία προηγούμενων πρωτογενών ερευνών και τα αποτελέσματα της έχουν δημοσιευτεί σε διάφορες πηγές, όπως μελέτες εργασιών, εκθέσεις επιτροπών, έρευνες που διεξάγονται καθώς επίσης και στην βιβλιογραφική έρευνα μέσα από μελέτη κειμένων ή μέσα από άρθρα που έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά , βιβλία ή και στο διαδίκτυο.

1.2 Ιστορικό Υπόβαθρο

Την περίοδο 2006–7, ερευνητές, υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και μέσα ενημέρωσης άρχισαν να διατυπώνουν μια σειρά ισχυρισμών για το μέλλον της Αρκτικής. Η κλιματική αλλαγή επιταχύνει το λιώσιμο των πάγων στα βόρεια. Σε συνδυασμό με τις υψηλές τιμές του πετρελαίου και τις θετικές εκτιμήσεις των πόρων υδρογονανθράκων της περιοχής, αυτό οδήγησε την Αρκτική να απεικονιστεί τόσο ως τα νέα ενεργειακά σύνορα του κόσμου όσο και ως η βόρεια «συντόμευση» προς την Ασία.¹ Καθώς τα παράκτια κράτη της Αρκτικής-η Δανία (Γροιλανδία), οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Νορβηγία και ο Καναδάς-έθεσαν τον Βορρά στην ατζέντα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής τους, και κράτη εκτός Αρκτικής όπως η Ιαπωνία, η Γαλλία, η Γερμανία και η Κίνα εξέφρασαν ενδιαφέρον για την περιοχή , έγιναν προβλέψεις ότι η Αρκτική θα γίνει η επόμενη αρένα για γεωπολιτικές συγκρούσεις.²

Από τότε τα παγκόσμια γεγονότα έχουν πάρει τροπή. Η πτώση της τιμής του πετρελαίου και του φυσικού αερίου μετέτρεψε τα ελπιδοφόρα έργα πόρων της Αρκτικής σε ασύμφωρες επιχειρήσεις.³ Οι εισφορές των ρωσικών παγοθραυστικών και το υψηλό λειτουργικό κόστος μετέτρεψαν τη δια-Αρκτική ναυτιλία σε μακροπρόθεσμη προοπτική και κερδοφόρα, όπως η εξόρυξη, ο

¹ J. H. Ho, 2011

² S. R. Dadwal, 2014

³ M. Holter, 2017

τουρισμός και η αλιεία.⁴ Απλοϊκές προβλέψεις για μια «έκρηξη» της Αρκτικής μετατράπηκαν σε εξίσου απλοϊκές προβλέψεις για μια «προτομή» της Αρκτικής.

Ωστόσο, καθώς η σχέση της Ρωσίας με τη «Δύση» επιδεινώθηκε το 2014 για την Ουκρανία και αργότερα τη Συρία, οι τίτλοι που προειδοποιούσαν για επικείμενη σύγκρουση στην Αρκτική επανεμφανίστηκαν. Αυτή τη φορά δεν ήταν οι πόροι της περιοχής που τροφοδότησαν μια αναστάτωση: ήταν η αυξανόμενη στρατηγική σημασία της περιοχής για το ΝΑΤΟ, τη Ρωσία και ακόμη και την Κίνα. Το αποτέλεσμα αυτών των προβλέψεων, ωστόσο, διαμορφώθηκε ως το ίδιο: τα κράτη της Αρκτικής τοποθετούσαν και εξακολουθούν να τοποθετούν κομμάτια στη σκακιέρα πριν από μια επικείμενη γεωπολιτική σύγκρουση στο βορρά.

1.3 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Όπως αναφέρθηκε σε αυτό το κεφάλαιο, τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον στην Αρκτική έχει μεγαλώσει και οι χώρες που έχουν δικαιώματα, αλλά και άλλες που αναζητούν δικαιώματα προσπαθούν να έρθουν σε συναίνεση. Πολλές σχέσεις έχουν επιδεινωθεί με αφορμή τα δικαιώματά τους στην Αρκτική, αλλά δεν είναι το θέμα της Αρκτικής που τους έφτασε σε αυτό το σημείο.

⁴ J. N. Larsen, 2016

2. Θεωρητική προσέγγιση

2.1 Γεωπολιτική-Θεωρητική προσέγγιση

Ο όρος της γεωπολιτικής αναφέρεται στη μελέτη των γεωγραφικών παραγόντων στην παγκόσμια πολιτική και τις διακρατικές σχέσεις. Ο όρος χρησιμοποιείται επίσης γενικότερα για να περιγράψει περιφερειακές στρατηγικές σχέσεις, όπως στη «γεωπολιτική της Θάλασσας της Νότιας Κίνας». Σήμερα καλύπτει σχεδόν το ίδιο έδαφος με τις Διεθνείς Σχέσεις, αν και δίνει μεγαλύτερη έμφαση σε γεωγραφικούς παράγοντες όπως η τοποθεσία, οι πόροι και η προσβασιμότητα.

Στην σύγχρονη Γεωπολιτική σκέψη βλέπουμε ότι διακρίνονται τρεις βασικές τάσεις, οι οποίες συνδεόταν άμεσα με το ζήτημα της Αρκτικής.⁵

1. Αναγνωρίζεται η τεράστια σημασία των θαλασσίων επικοινωνιών για οικονομικούς σκοπούς. 2. Δίνεται αυξημένη έμφαση στο γεωπολιτικό δυναμικό της Ευρασίας, η Αφρική υποβαθμίζεται σχετικά, ενώ η Αμερική βρίσκεται κάπου ενδιάμεσα.
2. Γίνεται εξέχον γεωπολιτικό στοιχείο ο έλεγχος της παραγωγής και διακίνησης ενεργειακών πηγών.

Ορισμοί του όρου είναι:

- ο μια μελέτη της επιρροής παραγόντων όπως η γεωγραφία, η οικονομία και η δημογραφία στην πολιτική και ιδιαίτερα την εξωτερική πολιτική ενός κράτους
- ο μια κυβερνητική πολιτική με γνώμονα τη γεωπολιτική
- ο ένας συνδυασμός πολιτικών και γεωγραφικών παραγόντων που σχετίζονται με κάτι (όπως ένα κράτος ή συγκεκριμένοι πόροι).

Συνεπώς, στον όρο της γεωπολιτικής θα μπορούσε να προστεθεί και ο όρος της Γεωοικονομίας που αποτελούν δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, που δεν είναι άλλο από τον πανταχού παρόντα διεθνή ανταγωνισμό.

Η Γεωπολιτική δηλαδή σύμφωνα με τον Graham Evans και Jeffrey Newnham, προσπαθεί να εξηγήσει, να κατανοήσει και να προβλέψει τη διεθνή πολιτική συμπεριφορά, κυρίως με όρους γεωγραφικών παραμέτρων, όπως η τοποθεσία, το μέγεθος, το κλίμα, η τοπογραφία, η δημογραφία, η τεχνολογία, οι φυσικοί πόροι. Και η Γεωοικονομία σύμφωνα με τον Edward Luttwak ως μία νέα μορφή

⁵ Γ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, 2008)

της αρχέγονης διαπάλης μεταξύ των κρατών, χρησιμοποιώντας μόνο οικονομικά μέσα.⁶

Η λέξη γεωπολιτική επινοήθηκε αρχικά από τον Σουηδό πολιτικό επιστήμονα Rudolf Kjellén για το τέλος του 20ού αιώνα και η χρήση της εξαπλώθηκε σε όλη την Ευρώπη κατά την περίοδο μεταξύ του Α' και του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1918-1939) και χρησιμοποιήθηκε παγκοσμίως κατά τη διάρκεια του τελευταίου. Στο σύγχρονο λόγο, η γεωπολιτική έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως ως ένα χαλαρό συνώνυμο της διεθνούς πολιτικής.

Επιχειρήματα σχετικά με τις πολιτικές επιδράσεις της γεωγραφίας - ιδιαίτερα το κλίμα, την τοπογραφία, τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις και την πρόσβαση στη θάλασσα - εμφανίστηκαν στη δυτική πολιτική σκέψη τουλάχιστον από την αρχαία ελληνική εποχή και ήταν εμφανή στα γραπτά των φιλοσόφων τόσο διαφορετικών όσο ο Αριστοτέλης (384– 322 π.Χ.) και Μοντεσκιέ (1689–1745).⁷

Το πιο γνωστό σώμα γεωπολιτικών γραπτών είναι η εκτεταμένη βιβλιογραφία στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, μεγάλο μέρος της οποίας επικεντρώθηκε στον αντίκτυπο των νέων τεχνολογιών της Βιομηχανικής Επανάστασης στην παγκόσμια πολιτική. Οι Alfred Thayer Mahan, Halford Mackinder, John Seeley, Karl Haushofer, Friedrich Ratzel, H.G. Wells, Nicholas Spykman, Homer Lea, Frederick Teggart, Frederick Jackson Turner, James Burnham, E.H. O Carr, ο Paul Vidal de la Blache και άλλοι εφάρμοσαν υλιστικές προσεγγίσεις στα σύγχρονα προβλήματα. Αυτοί και άλλοι συγγραφείς έτειναν να αναμειγνύουν την ανάλυση με την υποστήριξη της πολιτικής και ορισμένοι παρουσίασαν πολλές από τις πιο ολέθριες φυλετικές και ταξικές προκαταλήψεις της εποχής.⁸

Οι γεωπολιτικοί προσπάθησαν να καταλάβουν πώς οι νέες βιομηχανικές δυνατότητες μεταφοράς και επικοινωνίας -κυρίως σιδηρόδρομοι, ατμόπλοια, αεροπλάνα, τηλεγραφία και εκρηκτικά-θα αλληλοεπιδρούσαν με τα μεγαλύτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της Γης και θα διαμόρφωναν τον χαρακτήρα, τον αριθμό και την τοποθεσία βιώσιμων μονάδων ασφαλείας στο αναδυόμενο

⁶ Αθανάσιος Γ. Πλατιάς, 2012

⁷ Daniel H. Deudney, 2018

⁸ Daniel H. Deudney, 2018

παγκόσμιο διεθνές σύστημα. Οι περισσότεροι πίστευαν ότι η νέα εποχή της παγκόσμιας πολιτικής θα χαρακτηριζόταν από το κλείσιμο των συνόρων, τις εδαφικές μονάδες αυξημένου μεγέθους και τον έντονο διακρατικό ανταγωνισμό. Οι περισσότεροι πίστευαν επίσης ότι επρόκειτο για μια μεγάλη ανατροπή, ότι το σύστημα ισορροπίας δυνάμεων που συνέβαλε στη διατήρηση της τάξης στην Ευρώπη κατά το μεγαλύτερο μέρος του 19ου αιώνα ήταν ξεπερασμένο, ότι η Βρετανική Αυτοκρατορία (η υπερδύναμη του 19ου αιώνα) ήταν ακατάλληλη στο νέο υλικό περιβάλλον και πιθανότατα θα διαμελιστούν, και ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ρωσία ήταν τα δύο κράτη που βρίσκονταν καλύτερα σε μέγεθος και τοποθεσία για να επιβιώσουν στη νέα εποχή. Ωστόσο, οι γεωπολιτικοί διαφωνούσαν έντονα για τον χαρακτήρα, τον αριθμό και τη θέση των οντοτήτων που θα ήταν πιο βιώσιμες.⁹

Η ιστορική ανάλυση του Μάχαν για την άνοδο της Βρετανικής Αυτοκρατορίας ήταν το σημείο εκκίνησης για τη γεωπολιτική συζήτηση. Υποστηρίζοντας ότι ο έλεγχος των θαλάσσιων διαδρομών ήταν καθοριστικός λόγω της ανώτερης κινητικότητας του ωκεάνιου ιστιοφόρου σκάφους έναντι των χερσαίων μεταφορών με ζώα, ο Mahan ισχυρίστηκε ότι υπήρχε μια τάση για το θαλάσσιο εμπόριο και τις αποικιακές κτήσεις να ελέγχονται από ένα καλά τοποθετημένο θαλάσσιο κράτος. «ο Μαχαν ξεκίνησε με την διαπίστωση ότι το διεθνές εμπόριο έχει κεφαλαιώδη σημασία για την οικονομική δύναμη ενός κράτους κατά τον ίδιο τρόπο, ήταν σημαντικό να έχει κανείς αποικίες οι οποίες του εξασφάλιζαν απρόσκοπτη ροή πρώτων υλών και αγορές για τα προϊόντα. Άρα ο Μάχαν επισημαίνει ότι αυτός που ελέγχει τις θάλασσες μπορεί να ελέγξει το διεθνές εμπόριο, επιβάλλοντας ναυτικό αποκλεισμό στα εχθρικά λιμάνια, έτσι ο εχθρός θα αποκοπεί από τις διεθνείς αγορές θα είναι σχετικά εύκολο να χάσει αποικίες του και τελικά να οδηγηθεί σε οικονομική καταστροφή. Βλέπουμε λοιπόν από τα παραπάνω πώς η γεωοικονομική συλλογιστική είναι σημαίνουσα στις γεωπολιτικές θεωρίες».¹⁰

Με την έλευση του σιδηροδρόμου, ο Mackinder υποστήριξε ότι η χερσαία δύναμη θα υπερέβαινε τη θαλάσσια δύναμη. Μέσα από τη θεωρία του

⁹ Daniel H. Deudney, 2018

¹⁰ Αθανασίου Γ. Πλατιά, 2012

"heartland", η οποία επικεντρώθηκε στις τεράστιες εσωτερικές περιοχές της Ευρασίας που έγιναν προσβάσιμες μέσω των σιδηροδρόμων, ο Mackinder υποστήριξε ότι κάθε κράτος που θα μπορούσε να ελέγξει την καρδιά θα ελέγξει την παγκόσμια πολιτική και θα αποτελέσει έτσι την απειλή μιας παγκόσμιας αυτοκρατορίας. Αντίθετα, ο Spykman υποστήριξε ότι η περιοχή «rimland» της Ευρασίας, η οποία εκτείνεται σε μισοφέγγαρο από την Ευρώπη στην Ανατολική Ασία, είχε την τάση να ενώνεται στα χέρια ενός κράτους και ότι η χώρα που το ελέγχει πιθανότατα θα κυριαρχήσει στον κόσμο. Εναλλακτικά, ο Haushofer και άλλοι Γερμανοί γεωπολιτικοί που υποστήριζαν τη γερμανική διεθνή κυριαρχία ανέπτυξαν τη θεωρία της «παγκύπριας περιοχής», ενός συγκροτήματος μεγέθους ηπείρου που περιλαμβάνει μια βιομηχανική μητρόπολη (ή μεγάλη δύναμη) και μια περιφέρεια πόρων, και έθεσαν ότι τέσσερις περιοχές- Η Ευρώπη (που περιλάμβανε την Αφρική) που κυριαρχούνταν από τη Γερμανία, η Ασία από την Ιαπωνία, η Αμερική από τις Ηνωμένες Πολιτείες και η Ρωσία από τη Σοβιετική Ένωση-ήταν πιθανό να αναδυθούν ως ένα ενδιάμεσο στάδιο πριν από την παγκόσμια κυριαρχία της Γερμανίας.¹¹

Η εμφάνιση του αεροπλάνου οδήγησε ορισμένους γεωπολιτικούς (π.χ., Giulio Douhet) να υποβαθμίσουν το ρόλο τόσο της ναυτικής όσο και της χερσαίας δύναμης υπέρ της αεροπορικής υπεροχής. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, κάποιοι μάλιστα προέβλεψαν ότι οι τεχνολογικές εξελίξεις θα κατέστησαν τη ναυτική ισχύ παρωχημένη.¹²

Η δημοτικότητα της γεωπολιτικής θεωρίας μειώθηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τόσο λόγω της σύνδεσής της με τη ναζιστική Γερμανική και αυτοκρατορική Ιαπωνική επιθετικότητα όσο και επειδή η εμφάνιση πυρηνικών εκρηκτικών και βαλλιστικών πυραύλων μείωσε τη σημασία των γεωγραφικών παραγόντων στην παγκόσμια στρατηγική ισορροπία δυνάμεων. Ωστόσο, η γεωπολιτική συνέχισε να επηρεάζει τη διεθνή πολιτική, χρησιμεύοντας ως βάση για τη στρατηγική περιορισμού του ψυχρού Πολέμου των Ηνωμένων Πολιτειών, η οποία αναπτύχθηκε από τον George Kennan ως γεωπολιτική στρατηγική για τον περιορισμό της επέκτασης της Σοβιετικής Ένωσης. «Βλέπουμε κι εδώ πως

¹¹ Daniel H. Deudney, 2018

¹² Daniel H. Deudney, 2018

η γεωπολιτική συλλογιστική βρίσκεται πίσω από το δόγμα της «ανάσχεσης» (Containment) , που αποτελούσε την καρδιά της υψηλής στρατηγικής των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο .(Σημειώνεται η στρατηγική της ανασχεσης αποτέλεσε ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς οικοδομήματος , στο πλαίσιο του οποίου διεξήχθησαν οι διεθνείς σχέσεις μετά την περίοδο του ψυχρού πολέμου όπου σε συνδιασμό με την λογική της αποτροπής συντέλεσαν στην ασφαλέστερη λειτουργία διπολικού διεθνούς συστήματος) . Αυτό που ανησυχούσε τις Η.Π.Α , δεν ήταν η τυχόν κατάληξη της Ευρασίας από τους Σοβιετικούς(ή νωρίτερα από την ναζιστική Γερμανία) επειδή η περιοχή είναι μεγάλη σε έκταση αλλά ανησυχούσαν , ότι όποιος καταλάμβανε την Ευρασία θα δημιουργούσε οικονομικό οργανισμό πολύ μεγαλύτερο από ότι ήταν στις ΗΠΑ . και συνεπώς μακροπρόθεσμα οι ΗΠΑ δεν θα μπορούσαν να αντιπαρατεθούν σ ένα τέτοιο οικονομικό οργανισμό, ο συσχετισμός δυνάμεων θα μεταβαλλόταν αποφασιστικά εις βάρος τους,και η στρατιωτική ήττα δεν θα αργούσε¹³. Οι πολιτικοί γεωγράφοι άρχισαν επίσης να επεκτείνουν τη γεωπολιτική ώστε να περιλαμβάνουν οικονομικούς αλλά και στρατιωτικούς παράγοντες.¹⁴

2.2 Κύριοι εκφραστές γεωπολιτικής- Έννοιες Γεωπολιτικής

Πολλοί ήταν οι εκφραστές της γεωπολιτικής θεωρίας, και κάθε ένας έδινε έναν ξεχωριστό ορισμό. Παρακάτω ερμηνεύονται εν συντομία δέκα ορισμοί της γεωπολιτικής από σεβαστές πηγές, αναζητώντας ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των συζητούμενων ορισμών. Δεν υπάρχει ένας και μοναδικός αποδεκτός ορισμός της έννοιας αυτής. Από τη μία πλευρά, τα δημοφιλή μέσα ενημέρωσης λατρεύουν να χρησιμοποιούν τη λέξη χωρίς να την ορίζουν. Από την άλλη πλευρά, η ακαδημαϊκή βιβλιογραφία παρέχει (πάρα) πολλούς ορισμούς της γεωπολιτικής, αντανakλώντας μια ευρεία και ατελείωτη διανοητική συζήτηση.

¹³ Αθανασίου Γ. Πλατιά, 2012

¹⁴ Daniel H. Deudney, 2018

2.2.1 Rudolph Kjellen

Ο Cohen (2003) σημειώνει ότι διανοούμενοι όπως ο Αριστοτέλης, ο Μοντεσκιέ, ο Καντ, ο Χέγκελ και ο Χούμπολτ είχαν ήδη κατανόηση της γεωπολιτικής. Παρ'όλα αυτά, η γεωπολιτική ως έννοια εμφανίστηκε πολύ αργότερα.¹⁵

Ο Kjellen (Σουηδός πολίτης, 1864-1922) ήταν ο πρώτος που επινόησε την έννοια της Γεωπολιτικής το 1899¹⁶, ορίζοντάς την ως εξής: «Η θεωρία της κατάστασης ως γεωγραφικού οργανισμού ή φαινομένου στο διάστημα». Αυτός ο ορισμός περιέχει δύο στοιχεία που είναι ζωτικής σημασίας στην έννοια της γεωπολιτικής: εξουσία (επιρροή, πολιτική) και χώρος (έδαφος). Ο κεντρικός ρόλος του κράτους ως μόνης ισχυρής οντότητας είναι πολύ χαρακτηριστικός για τον ορισμό του Kjellen.

2.2.2 Karl Haushofer

Ο Haushofer (1869-1946), οι ιδέες του οποίου ενέπνευσαν το ναζιστικό καθεστώς, πρόσθεσε πολιτικές διαδικασίες στον ορισμό της γεωπολιτικής.¹⁷

«Η γεωπολιτική είναι η νέα εθνική επιστήμη του κράτους,... ένα δόγμα για τον χωρικό ντετερμινισμό όλων των πολιτικών διαδικασιών, που βασίζεται στα ευρεία θεμέλια της γεωγραφίας, ιδίως της πολιτικής γεωγραφίας». Ο Haushofer θεώρησε την Πολιτική Γεωγραφία ως ουσιαστικό μέρος της Γεωπολιτικής.

2.2.3 Peter Taylor

Το 1993, ο Taylor έγραψε ότι η αναβίωση της γεωπολιτικής είχε λάβει μορφή με τρεις τρόπους: (Taylor, Peter J., 1993)

«... η γεωπολιτική έχει γίνει ένας δημοφιλής όρος για την περιγραφή των παγκόσμιων ανταγωνισμών στην παγκόσμια πολιτική.»

«... Η δεύτερη μορφή... είναι ακαδημαϊκή, μια νέα πιο κρίσιμη γεωπολιτική. Οι κρίσιμες ιστοριογραφικές μελέτες παλαιότερης γεωπολιτικής υπήρξαν απαραίτητο συστατικό αυτής της «γεωπολιτικής γεωγράφου».

«... Η τρίτη μορφή... σχετίζεται με το νεοσυντηρητικό, φιλοστρατιωτικό λόμπι που έχει προσθέσει γεωπολιτικά επιχειρήματα στην« ρητορική του ψυχρού

¹⁵ (K Dodds, M Kuus, J Sharp, 2016)

¹⁶ SB Cohen , 2003

¹⁷ (SB Cohen , 2003)

Πολέμου ». Τέτοιες μελέτες μιλούν για «γεωπολιτικές επιταγές» και αντιμετωπίζουν τη γεωγραφία ως «τον μόνιμο παράγοντα» για τον οποίο πρέπει να περιστρέφεται όλη η στρατηγική σκέψη ».

Ο Taylor δήλωσε περαιτέρω ότι οι γεωπολιτικές αναλύσεις είχαν πάντα εθνική προκατάληψη: «Στην περίπτωση της γεωπολιτικής, ήταν πάντα πολύ εύκολο να προσδιοριστεί η εθνικότητα ενός συγγραφέα από το περιεχόμενο των γραπτών του». Ο Taylor συσχέτισε τη γεωπολιτική με τις διεθνείς σχέσεις: «Η γεωπολιτική ήταν γενικά μέρος της ρεαλιστικής παράδοσης των διεθνών σχέσεων».

2.2.4 Aymeric Chauprade

Ο Chauprade (1999) έχει αναπτύξει μια καλά δομημένη γεωπολιτική μεθοδολογία. Ορίζει τη γεωπολιτική ως εξής: ¹⁸

«Η γεωπολιτική επιστήμη είναι η αναζήτηση για κατανόηση των γεωπολιτικών πραγματικοτήτων και του μέλλοντός τους, μέσω της μελέτης γεωπολιτικών προφίλ, αριθμών και συσκευών.»

Αυτός ο ορισμός άφησε ανοιχτό τι εννοούσε ο Chauprade με τη γεωπολιτική, αλλά στη συνέχεια ξεκαθάρισε τη θέση του:

«Η γεωπολιτική δεν είναι μόνο μια επιστήμη της πραγματικότητας της ταυτότητας, είναι επίσης μια επιστήμη που χαρακτηρίζεται από τη συνέχεια του χρόνου: Από τη μία πλευρά, στην ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών, υπάρχει μια διαιώνιση της αναζήτησης κρατών, όπως αποδεικνύεται στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, το φαινόμενο του πολλαπλασιασμού των κρατών, από την άλλη πλευρά, για πολλά καθιερωμένα και ιστορικά παλιά κράτη, υπάρχει μια συνέχεια, μια μονιμότητα εξωτερικής πολιτικής και κρατικής συμπεριφοράς στη διεθνή σκηνή.»

Παρόλο που ο Chauprade εκτιμούσε το ρόλο του κράτους, παρέκκλινε από τον ορισμό των κλασικών γεωπολιτικών:

«... Το να πούμε ότι αυτά τα κράτη είναι τα κέντρα και τα διακυβεύματα των γεωπολιτικών φιλοδοξιών, δεν σημαίνει ότι τα κράτη είναι οι μόνοι παγκόσμιοι

¹⁸ Chauprade, 1999

παίκτες. σε αντίθεση με τις διεθνείς σχέσεις, η γεωπολιτική επιστήμη παραδέχεται άλλους παράγοντες και άλλες γεωπολιτικές πραγματικότητες ».

Ο Chaurade έκανε διάκριση μεταξύ Γεωπολιτικής και Διεθνών Σχέσεων.

2.2.5 Saul Bernard Cohen

Ο Cohen χρησιμοποίησε αυτόν τον ορισμό στο βιβλίο του 2003:

«Η γεωπολιτική είναι η ανάλυση της αλληλεπίδρασης μεταξύ, αφενός, γεωγραφικών ρυθμίσεων και προοπτικών και, αφετέρου, πολιτικών διαδικασιών. Τόσο οι γεωγραφικές ρυθμίσεις όσο και οι πολιτικές διαδικασίες είναι δυναμικές και η κάθε μία επηρεάζει και επηρεάζεται από την άλλη. Η γεωπολιτική αντιμετωπίζει τις συνέπειες αυτής της αλληλεπίδρασης.»

Ο ορισμός εστιάζει στη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ ισχύος και χώρου.

2.2.6 Yves Lacoste

Ο Yves Lacoste συνέβαλε σημαντικά στην αναβίωση της γεωπολιτικής στη Γαλλία από τη δεκαετία του 1970. Σε ένα πρόσφατο βιβλίο του (2006), δήλωσε ότι:¹⁹

«Ο όρος γεωπολιτική, του οποίου πολλοί χρησιμοποιούμε στις μέρες μας, στην πραγματικότητα ορίζει ό, τι αφορά αντιπαλότητες για εξουσία ή επιρροή σε εδάφη και πληθυσμούς που ζουν εκεί: αντιπαλότητες μεταξύ πολιτικών δυνάμεων κάθε είδους - και όχι μόνο μεταξύ κρατών, αλλά και μεταξύ πολιτικών κινήσεων ή περισσότερο ή λιγότερο υπόγειες ένοπλες ομάδες - αντιπαλότητες για τον έλεγχο ή την κυριαρχία εδαφών μεγάλων ή μικρών ».

Αυτός ο ορισμός τονίζει τη σημασία της κλίμακας τόσο της ισχύος (κράτη έναντι οργανώσεων) όσο και του χώρου (μεγάλες έναντι μικρών εδαφών).

2.2.7 Colin Flint

Ο Flint (2006) συζήτησε εκτενώς την ιστορική εξέλιξη της έννοιας της Γεωπολιτικής. Σημείωσε ότι η εξουσία είχε πάντα έναν κεντρικό ρόλο στον ορισμό, αν και η σημασία της έχει υποστεί αρκετές αλλαγές:²⁰

¹⁹ Lacoste, Yves

²⁰ Flint, Colin, 2006

«Η γεωπολιτική, ο αγώνας για τον έλεγχο των χώρων και των τόπων, επικεντρώνεται στην εξουσία. Στις γεωπολιτικές πρακτικές του δέκατου ένατου και στις αρχές του εικοστού αιώνα, η εξουσία θεωρήθηκε απλώς ως η σχετική δύναμη των χωρών στις εξωτερικές υποθέσεις. Στα τέλη του εικοστού αιώνα, οι ορισμοί εξουσίας κυριαρχούνταν από την εστίαση στην ικανότητα μιας χώρας να διεξάγει πόλεμο με άλλες χώρες. Ωστόσο, οι πρόσφατες συζητήσεις για την εξουσία έγιναν πιο περίπλοκες.»

Ο Φλιντ τόνισε περαιτέρω την ανάγκη ορισμού της γεωπολιτικής με διάφορους τρόπους:

«Πώς πρέπει λοιπόν να ορίσουμε τη γεωπολιτική στον σύγχρονο κόσμο και με σκοπό να προσφέρουμε μια κριτική ανάλυση; Οι στόχοι μας για κατανόηση, ανάλυση και ικανότητα κριτικής για την παγκόσμια πολιτική απαιτούν από εμάς να εργαζόμαστε με περισσότερους από έναν ορισμούς.»

Σημειώνει ότι «... η γεωπολιτική είναι ένας τρόπος να «βλέπεις τον κόσμο» και διαφωνεί με εκείνους τους γεωπολιτικούς αναλυτές που προσποιούνται ότι ένα άτομο μπορεί να κατανοήσει πλήρως τον κόσμο. Παρατήρησε επίσης ότι οι φεμινίστριες αποδοκίμασαν τις έγχρωμες κοσμοθεωρίες των ανδρών, λευκών και πλούσιων θεωρητικών.

Τέλος, ο Φλιντ ανέφερε ένα σχετικά νέο σχολείο στη Γεωπολιτική: «Κρίσιμη Γεωπολιτική». Αυτό το σχολείο επικεντρώνεται στις υποκείμενες υποθέσεις των γεωπολιτικών αναλύσεων: «... η πρακτική προσδιορισμού των σχέσεων εξουσίας μέσα σε γεωπολιτικές δηλώσεις ...»

2.2.8 Gerard Toal (Gearóid Ó Tuathail)

Ο Toal, βασικό πρόσωπο της σχολής «Κριτικής Γεωπολιτικής», δήλωσε ότι:²¹

«... Η γεωπολιτική είναι λόγος για την παγκόσμια πολιτική, με ιδιαίτερη έμφαση στον κρατικό ανταγωνισμό και τις γεωγραφικές διαστάσεις της εξουσίας».

Ο Toal τόνισε τη σημασία της έννοιας του λόγου:

«... για να μελετήσουμε τη γεωπολιτική πρέπει να μελετήσουμε τον λόγο, ο οποίος μπορεί να οριστεί ως οι αναπαραστατικές πρακτικές με τις οποίες οι

²¹ Ó Tuathail, Gearóid, Simon Dalby and Paul Routledge (editors), 2006

πολιτισμοί δημιουργούν δημιουργικούς κόσμους με νόημα. Οι περισσότεροι πολιτισμοί το κάνουν αυτό μέσω ιστοριών (αφηγήσεων) και εικόνων. Δεδομένου ότι η γεωπολιτική είναι ένας λόγος με χαρακτηριστικές φιλοδοξίες «κόσμου», πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στους τρόπους με τους οποίους επισημαίνεται ο παγκόσμιος χώρος, χρησιμοποιούνται μεταφορές και χρησιμοποιούνται οπτικές εικόνες σε αυτή τη διαδικασία δημιουργίας ιστοριών και κατασκευής εικόνων της παγκόσμιας πολιτικής.»

Ο Toal σημειώνει περαιτέρω ότι ορισμένοι δημοσιογράφοι, πολιτικοί και στρατηγικοί σύμβουλοι έχουν διάφορους λόγους για να εκτιμήσουν ιδιαίτερα τον γεωπολιτικό λόγο:

«Πρώτον, ο γεωπολιτικός λόγος ασχολείται με επιτακτικά ζητήματα ισχύος και κινδύνου στις παγκόσμιες υποθέσεις. Το κρίσιμο σημείο που πρέπει να κατανοήσουμε εξαρχής είναι ότι η γεωπολιτική έχει ήδη εμπλακεί στην παγκόσμια πολιτική, δεν είναι ξεχωριστό ουδέτερο σχόλιο για αυτό.»

«Δεύτερον, η γεωπολιτική είναι ελκυστική γιατί σκοπεύει να εξηγήσει πολλά με απλά λόγια. Παρέχει ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο οι τοπικές εκδηλώσεις σε ένα μέρος μπορούν να σχετίζονται με μια μεγαλύτερη παγκόσμια εικόνα. Πολλές γεωπολιτικές αφηγήσεις πλαισιώνονται από ουσιαστικές αντιθέσεις μεταξύ «εμάς» και «αυτών». Όλες οι περιοχές του κόσμου χωρίζονται σε αντιπολιτευτικές ζώνες, ένα πλαίσιο που μπορούμε να ονομάσουμε «επισημάνση της γης.»

«Τέλος, η γεωπολιτική είναι δημοφιλής επειδή υπόσχεται εικόνα για τη μελλοντική κατεύθυνση των παγκόσμιων υποθέσεων. Η γεωπολιτική έχει κάποια μαγική απήχηση γιατί φιλοδοξεί να είναι προφητικός λόγος. Επειδή όσοι ενδιαφέρονται περισσότερο για τις διεθνείς υποθέσεις ζουν σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο που χαρακτηρίζεται από κορεσμό πληροφοριών, η επιθυμία για απλοποιημένα ρουθούνια συσκευασμένα ως «στρατηγική διορατικότητα» είναι έντονη.»

Οι απόψεις της «Κρίσιμης Γεωπολιτικής» αποτελούν μια προκλητική και συναρπαστική συμβολή στη γεωπολιτική συζήτηση. Αυτό το σχολείο αναφέρει ότι μια ουδέτερη, αντικειμενική γεωπολιτική ανάλυση είναι πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθεί καθώς κάθε άτομο είναι μέρος μιας συγκεκριμένης

γεωπολιτικής «αλήθειας». Ο κύριος στόχος της Κριτικής Γεωπολιτικής είναι η τεχνητότητα των κατασκευασμένων χώρων.

2.2.9 David Criekemans

Ο Criekemans δημοσίευσε το πρώτο ολλανδικό βιβλίο για τη γεωπολιτική μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο το 2007. Με βάση μια «κριτική γενεαλογική μελέτη», ο Criekemans όρισε τη γεωπολιτική ως:²²

Η γεωπολιτική είναι το επιστημονικό πεδίο μελέτης που ανήκει τόσο στην Πολιτική Γεωγραφία όσο και στις Διεθνείς Σχέσεις, το οποίο επιδιώκει να διερευνήσει την αλληλεπίδραση μεταξύ του πολιτικά ενεργού ατόμου και της επικράτειάς του. Όσον αφορά τη μελέτη της «πρακτικής γεωπολιτικής, αυτό σημαίνει ότι δίνουμε προσοχή στο ερώτημα κατά πόσο η προαναφερθείσα αλληλεπίδραση επηρεάζει την (εξωτερική) πολιτική ή τη σχετική θέση δύναμη »της πολιτικής οντότητας την οποία κάποιος θέλει να αναλύσει.»

Αυτός ο ορισμός δηλώνει ότι η Γεωπολιτική είναι μέρος τόσο της Πολιτικής Γεωγραφίας όσο και των Διεθνών Σχέσεων. Είναι ενδιαφέρον ότι ο ορισμός του Haushofer επικεντρώθηκε στο πρώτο και του Taylor στο δεύτερο. Όπως ο Cohen, έτσι και ο Criekemans επικεντρώνεται στην αλληλεπίδραση (δυναμική) μεταξύ πολιτικής και εδάφους.

Η σύντομη ανασκόπηση για τη γεωπολιτική βιβλιογραφία έδωσε μερικά ενδιαφέροντα αποτελέσματα:

- Από τη δημιουργία της έννοιας της γεωπολιτικής στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα, η εξουσία (επιρροή, πολιτική) και ο χώρος (έδαφος, έδαφος) έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο στους ορισμούς της γεωπολιτικής.
- Αρχικά, οι ορισμοί της γεωπολιτικής περιελάμβαναν μόνο το κράτος ως ισχυρή οντότητα. Οι τρέχοντες ορισμοί εκτιμούν επίσης τη δύναμη άλλων οντοτήτων (Flint: «γεωπολιτικοί πράκτορες»).
- Ενώ ορισμένοι γεωπολιτικοί θεωρητικοί επιθυμούν ή προσποούνται ότι είναι ικανοί για αναλυτική αντικειμενικότητα, ένα σχολείο (Critical Geopolitics) το θεωρεί αυτό ουσιαστικά αδύνατο.
- Το αν η Γεωπολιτική είναι μέρος των Διεθνών Σχέσεων είναι υπό συζήτηση.

²² Criekemans, David, 2007

- Ο ορισμός της γεωπολιτικής εξαρτάται από τον χρόνο και τη θέση. Ο Moreau Defarges (2005) το είπε με έναν όμορφο τρόπο:
«Σε κάθε εποχή, σε κάθε πολιτισμό, η γεωγραφία του, το όραμά του και η αναπαράσταση του χώρου.»

2.3 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Ο κόσμος αυτή τη στιγμή υφίσταται βαθιές αλλαγές, με μετατόπιση των παγκόσμιων κέντρων ισχύος και αναδιάταξη των διεθνών χώρων ισχύος, ανάθεση νέων θεωρητικών καθηκόντων καθώς και παροχή νέων ευκαιριών για γεωπολιτική έρευνα.

Παρά την περιφερειακή φύση της γεωπολιτικής έρευνας, οι διάφοροι εκφραστές της έχουν διαδραματίσει θεμελιώδη ρόλο στην προέλευση και την αναβίωσή της, από την κλασική γεωπολιτική έως την εσωτερική, στη νέα γεωπολιτική και στην πρόσφατη κρίσιμη γεωπολιτική.

Πάνω από 100 χρόνια γεωπολιτικής έχουν δημιουργήσει μια σειρά επιτευγμάτων, με αύξηση της ποιότητας και του μεγέθους των ερευνητικών ομάδων και ιδρυμάτων, διευρυμένη βιβλιογραφία και ορισμένες γεωστρατηγικές εξελίξεις.

3. Θεσμικές διαστάσεις Αρκτικής πολιτικής

3.1 Η Αρκτική περιοχή

Λίγα μέρη υπήρξαν η πηγή τόσων εικασιών, διαφημίσεων και ευρέων δηλώσεων όπως η περιοχή της Αρκτικής στις αρχές του 21ου αιώνα. Προωθούμενη στην ατζέντα από τις καλλιέργειες σημαίας και τις εκτιμήσεις πόρων πριν από μια δεκαετία, η Αρκτική συνεχίζει να παρασύρει ερευνητές και δημοσιογράφους να βγουν προς τα βόρεια στο «επόμενο μεγάλο παιχνίδι».

Ευτυχώς, με περισσότερη προσοχή έρχεται περισσότερη γνώση επίσης. Αρκετοί μελετητές έχουν καταρρίψει τώρα την έννοια των πολέμων των πόρων στο Βορρά, λόγω του τεράστιου μεγέθους των εν λόγω περιοχών και του γεγονότος ότι τα κράτη της Αρκτικής έχουν ήδη ιδιοκτησία στις περισσότερες από αυτές τις περιοχές, μέσω του καθεστώτος του νόμου της θάλασσας. Επιπλέον, τα υπουργεία εξωτερικών των κρατών της Αρκτικής τόνισαν τα χαρακτηριστικά συνεργασίας της περιοχής: «στην Αρκτική, συνεργαζόμαστε» για την επίλυση προβλημάτων.

Παρ' όλα αυτά, οι έννοιες της αρκτικής σύγκρουσης και της πολιτικής μεγάλης δύναμης πάνω από τον Βόρειο Πόλο εμφανίζονται συνεχώς στην πολιτική ατζέντα και ειδήσεις.

Η περιοχή της Αρκτικής, ή η Αρκτική, είναι μια γεωγραφική περιοχή που απλώνεται γύρω από τον Βόρειο Πόλο. Δεν υπάρχει ένας σωστός ορισμός της περιοχής καθώς το νότιο όριο ποικίλλει.²³

Βασικοί τρόποι προσδιορισμού της Αρκτικής:²⁴

- Ο Αρκτικός Κύκλος (66 ° 33'Β) οριοθετεί την Αρκτική όσον αφορά την ηλιακή ακτινοβολία. Θεωρητικά, οι περιοχές βόρεια του Αρκτικού Κύκλου έχουν τουλάχιστον μία ημέρα χωρίς φως ημέρας το χειμώνα και τουλάχιστον μία νύχτα χωρίς νύχτα το καλοκαίρι. Στην πράξη, αυτό δεν συμβαίνει παντού επειδή η επιφάνεια της γης είναι άνιση και το φως διαθλάται στην ατμόσφαιρα.
- Με βάση τη θερμοκρασία, η μηνιαία μέση θερμοκρασία στην Αρκτική είναι κάτω από + 10 ° C όλο το χρόνο, ακόμη και το καλοκαίρι.

²³ Univeristy of Lapland, 2021

²⁴ Univeristy of Lapland, 2021

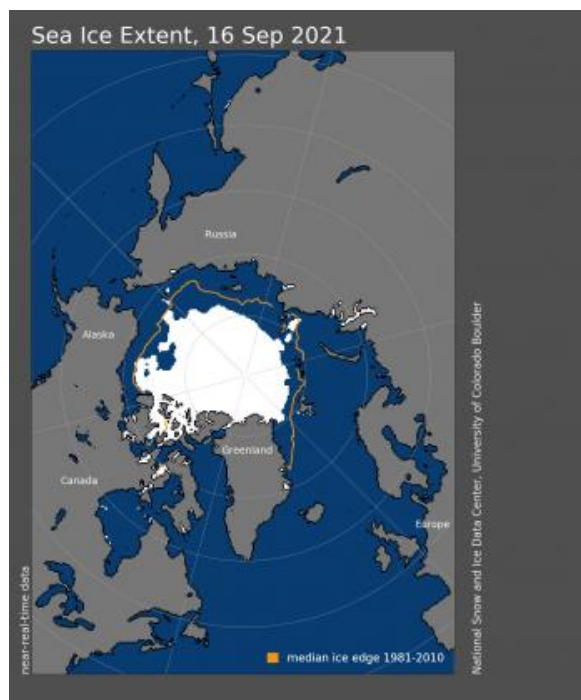
- Η δασική γραμμή ακολουθεί μια περιοχή που ορίζεται από τη θερμοκρασία. Η δασική γραμμή δεν είναι μια στενή γραμμή αλλά μια ζώνη πλάτους δεκάδων χιλιομέτρων μεταξύ του βόρειου κωνοφόρου δάσους και της τούνδρας. Σε αυτήν την οριοθέτηση, η Αρκτική είναι κυρίως δασώδης τούνδρα και παγετώνες.
- Το Permafrost αυξάνει την περιοχή της Ρωσικής Αρκτικής σε σύγκριση με τις άλλες οριοθετήσεις. Το Permafrost είναι χώμα που παραμένει κατεψυγμένο για τουλάχιστον δύο συνεχόμενα χρόνια.
- Ο πάγος καθορίζει την αρκτική φύση των θαλάσσιων περιοχών. Ο θαλάσσιος πάγος είναι υψηλότερος το Φεβρουάριο-Μάρτιο και ο χαμηλότερος τον Σεπτέμβριο. Η επιφάνεια του πάγου της Αρκτικής παρακολουθείται σχεδόν σε πραγματικό χρόνο από δορυφόρους.
- Πολιτιστικά καθορισμένη, η Αρκτική καλύπτει τις πατρίδες των αυτόχθονων πληθυσμών του Βορρά.
- Οι πολιτικές οριοθετήσεις ποικίλλουν ανάλογα με το πώς εξυπηρετούν, για παράδειγμα, τα συμφέροντα των κρατών ή τη διεθνή συνεργασία.
- Καθώς το κλίμα θερμαίνεται, η Αρκτική συρρικνώνεται όπως ορίζεται από τη θερμοκρασία, τη δασική γραμμή, το μόνιμο παγετό και την κάλυψη πάγου. Τα πολιτισμικά και πολιτικά όρια ποικίλλουν επίσης. Ο Αρκτικός Κύκλος είναι ο πιο μόνιμος από τις οριοθετήσεις, αν και ο πολιτικός κύκλος κινείται πολύ αργά λόγω της μεταβολής της αξονικής κλίσης της Γης.

Εικόνα 1: Περιοχή της Αρκτικής που ορίζεται από την Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης της Αρκτικής.²⁵

Στις 16 Σεπτεμβρίου, ο πάγος της Αρκτικής θαλάσσης έφτασε πιθανότατα την ετήσια ελάχιστη έκτασή του στα 4,72 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα (1,82 εκατομμύρια τετραγωνικά μίλια). Το ελάχιστο του 2021 είναι το δωδέκατο χαμηλότερο στο σχεδόν 43χρονο δορυφορικό αρχείο. Τα τελευταία 15 χρόνια είναι η χαμηλότερη έκταση 15 θαλάσσιων πάγων στο δορυφορικό αρχείο. Η ποσότητα του πολυετούς πάγου (πάγος που έχει επιβιώσει τουλάχιστον μία περίοδο καλοκαιρινής τήξης), είναι ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα στο ρεκόρ της εποχής των παγετώνων, που ξεκίνησε το 1984.

Στην Ανταρκτική, η έκταση του θαλάσσιου πάγου μειώνεται γρήγορα, αλλά είναι ακόμα πολύ νωρίς για να υποθέσουμε ότι έχει επιτευχθεί το μέγιστο. Το μέγιστο για τους θαλάσσιους πάγους της Ανταρκτικής εμφανίζεται συνήθως στα τέλη Σεπτεμβρίου ή στις αρχές Οκτωβρίου. Ωστόσο, η έκταση των θαλάσσιων πάγων της Ανταρκτικής είναι πολύ μεταβλητή κοντά στο μέγιστο λόγω των καταιγίδων που επεκτείνουν ή συμπιέζουν την εκτεταμένη άκρη πάγου.²⁶

Εικόνα 2: Η έκταση του πάγου της Αρκτικής για τις 16 Σεπτεμβρίου 2021 ήταν 4,72 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα (1,82 εκατομμύρια τετραγωνικά μίλια). Η πορτοκαλί γραμμή δείχνει τη μέση έκταση 1981 έως 2010 για εκείνη την ημέρα.²⁷

²⁵ Univeristy of Lapland, 2021

²⁶ National Snow and Ice Data Center, (2021)

²⁷ National Snow and Ice Data Center, (2021)

Το φετινό ελάχιστο όριο στις 16 Σεπτεμβρίου ήταν 1,33 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα (514,000 τετραγωνικά μίλια) πάνω από το ελάχιστο ρεκόρ στην εποχή των δορυφόρων, που συνέβη στις 17 Σεπτεμβρίου 2012. Είναι επίσης 1,50 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα (579.000 τετραγωνικά μίλια) κάτω από τη μέση ελάχιστη έκταση 1981 έως 2010, που ισοδυναμεί με το διπλάσιο μέγεθος του Τέξας.

Στο δορυφορικό αρχείο 43 ετών, 15 από τα χαμηλότερα ελάχιστα έχουν συμβεί όλα τα τελευταία 15 χρόνια.

Η πολυετής έκταση πάγου είναι από τις χαμηλότερες που έχουν καταγραφεί. Η κάλυψη του πρώτου έτους του πάγου αυξήθηκε δραματικά από πέρυσι, πηδώντας από 1,58 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα (610,000 τετραγωνικά μίλια) σε 2,71 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα (1,05 εκατομμύρια τετραγωνικά μίλια). Η αύξηση της συνολικής έκτασης από το περσινό ελάχιστο στο φετινό αποτελείται επομένως από πάγο πρώτου έτους.

Η συνολική, καθοδική τάση στο ελάχιστο βαθμό από το 1979 έως το 2021 είναι 13,0 % ανά δεκαετία σε σχέση με τον μέσο όρο 1981 έως 2010. Η απώλεια πάγου στη θάλασσα είναι περίπου 80.600 τετραγωνικά χιλιόμετρα (31.100 τετραγωνικά μίλια) ετησίως, ισοδύναμη με την απώλεια του μεγέθους της πολιτείας της Νότιας Καρολίνας ή της χώρας της Αυστρίας ετησίως.²⁸ (Πράγματι, όλες οι επιστημονικές παρατηρήσεις για τις γεωφυσικές και γεωγραφικές ραγδαίες μεταβολές που υφίσταται η μορφολογία και η έκταση του παγωμένου τμήματος του Αρκτικού Ωκεανού, συνηγορούν στο ότι το εν λόγω φαινόμενο εξελίσσεται με εκρηκτική δυναμική. Έχοντας υπ' όψιν, ότι η περιοχή βορείως του Αρκτικού Κύκλου αποτελεί το 8% της συνολικής εκτάσεως της γης και το 15% του εδάφους της, γίνεται αντιληπτό πως η οποιαδήποτε εξέλιξη σε αυτό το γεωγραφικό τμήμα λαμβάνει διαστάσεις πλανητικής κλίμακας, διότι μεταβάλλει, μεταξύ άλλων, την συνισταμένη του υπάρχοντος παγκοσμίου γεωπολιτικού πλαισίου αλλά και εκείνην των διεθνών σχέσεων.

Όπως προαναφέραμε η παγωμένη Αρκτική έκταση τον Σεπτέμβριο του 2012 ήταν η μικρότερη στην ιστορία της Αρκτικής με 3,41 εκατομμύρια τετραγωνικά

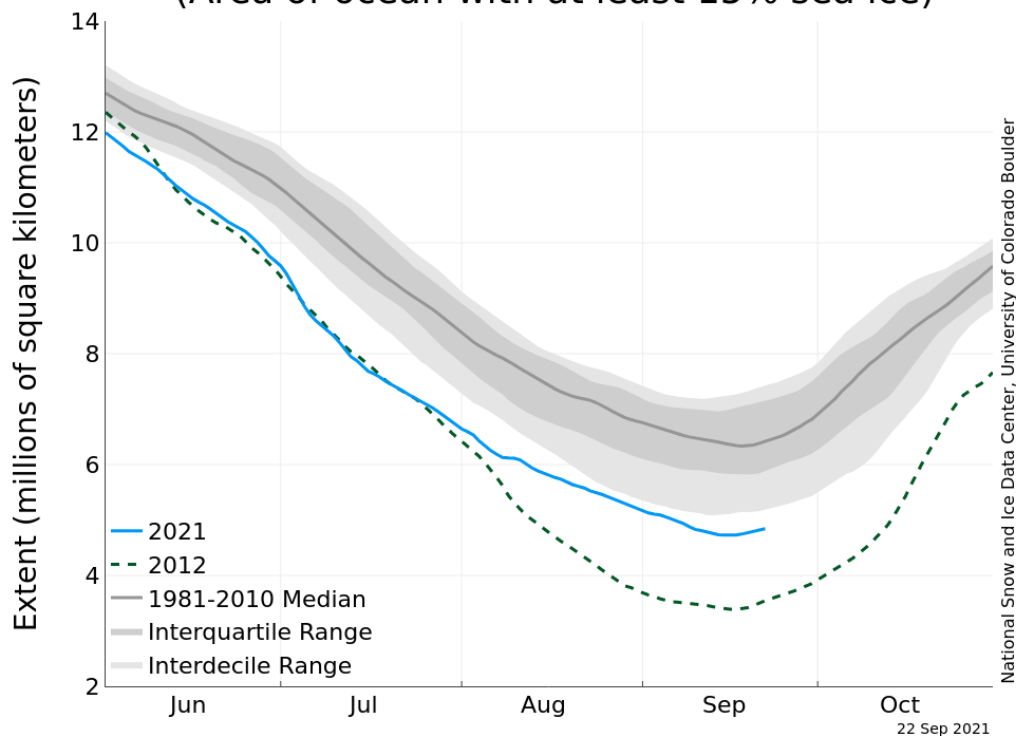
²⁸ National Snow and Ice Data Center, 2021)

χιλιόμετρα, , δηλαδή 3,3 εκατομμύρια λιγότερα από τον μέσο όρο της περιόδου 1979-2000. . Η μείωση του μέσου όρου του πάγου αλλά και η ραγδαία μείωση του συνολικού όγκου του κατά 66%, σε σχέση με τον μέσο όρο της περιόδου 1979-2000, καθιστούν σαφές πως ο Αρκτικός Ωκεανός έχει προ πολλού απωλέσει τον παγίως παγωμένο χαρακτήρα του.

Έτσι, ο Αρκτικός Ωκεανός κατέστη πλέον πλωτός σχεδόν καθ' όλη την διάρκεια του χρόνου, κάτι απαγορευτικό τις προηγούμενες δεκαετίες, μειώνοντας την απόσταση μεταξύ των λιμένων αναχώρησης και άφιξης, συμπιέζοντας δραστικά τον χρόνο ταξιδιού και εγκαινιάζοντας νέες διαδρομές διαμετακομιστικών υπηρεσιών. Για παράδειγμα, ένα φορτηγό πλοίο αναχωρώντας από το λιμάνι του Ρότερνταμ και καταλήγοντας στην Yokohama Ιαπωνίας χρησιμοποιώντας την νέα Βόρεια θαλάσσια οδό, κατά μήκος της Βόρειας Ρωσικής ακτογραμμής, συντομεύει το ταξίδι κατά 3900 ναυτικά μίλια μειώνοντας τον απαιτούμενο χρόνο από 33 σε 20 μέρες ναυσιπλοΐας, με ευεργετικές συνέπειες στα κόστη των καυσίμων, στην αποζημίωση των πληρωμάτων και την εν γένει φθορά των πλοίων. Επίσης, έτσι αποφεύγονται τα στενά του Γιβραλτάρ, η μεσόγειος και η Διώρυγα του Σουέζ, γεωγραφικά σημεία σημαντικής κυκλοφοριακής συμφόρησης, ενώ επιπλέον, οι μεταφορές καθίστανται πόρρω ασφαλέστερες καθώς τα δρομολόγια τους δια πλέουν μέσω των επικίνδυνων πειρατικών υδάτων των στενών του Άντεν και της Μάλακκα.²⁹

²⁹ Ιωάννης Π. Σωτηρόπουλος, χ.χ.

Arctic Sea Ice Extent (Area of ocean with at least 15% sea ice)

Διάγραμμα 1: Το παραπάνω γράφημα δείχνει την έκταση του πάγου της Αρκτικής θάλασσας στις 16 Σεπτεμβρίου 2021, μαζί με αρκετά άλλα τελευταία χρόνια και το ελάχιστο ρεκόρ που ορίστηκε το 2012. Το 2021 εμφανίζεται με μπλε χρώμα, 2020 με πράσινο, 2019 με πορτοκαλί, 2018 με καφέ, 2017 σε ματζέντα, και το 2012 σε σκούρο καφέ χρώμα. Ο διάμεσος χρόνος 1981 έως 2010 είναι σε σκούρο γκρι χρώμα. Οι γκρίζες περιοχές γύρω από τη διάμεση γραμμή δείχνουν το διατεταρτημοριακό και το ενδιάμεσο εύρος των δεδομένων.³⁰

Πίνακας 1: Δεκαπέντε χαμηλότερες ελάχιστες εκτάσεις πάγου στην Αρκτική (δορυφορική εγγραφή, 1979 έως σήμερα)³¹

Ταξινόμηση	Χρονιά	Ελάχιστη παγωμένη έκταση		Ημερομηνία
		Έκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα	Έκατομμύρια τετραγωνικά μίλια	
1	2012	3.39	1.31	17/9
2	2020	3.82	1.47	16/9
3	2019	4.16	1.61	18/9
4	2011	4.34	1.68	11/9
5	2015	4.43	1.71	9/9
6	2018	4.59	1.77	19/9
7	2017	4.66	1.80	23/9
8	2021	4.72	1.82	16/9
9	2014	5.03	1.94	17/9
10	2009	5.12	1.98	13/9

³⁰ National Snow and Ice Data Center, (2021)

³¹ National Snow and Ice Data Center, (2021)

3.2 Αρκτικός κύκλος

Ο Αρκτικός Κύκλος είναι μια φανταστική γραμμή γεωγραφικού πλάτους που κυκλώνει το βορειότερο άκρο της Γης. Για να μην συγχέεται με το πιο κρύο, το νότιο ημισφαίριο γνωστό ως Ανταρκτικός κύκλος, ο Αρκτικός Κύκλος βρίσκεται περίπου 66,5 μοίρες βόρεια του ισημερινού (οι ακριβείς συντεταγμένες ποικίλλουν ελαφρώς ανάλογα με την αξονική κλίση της Γης) και σηματοδοτεί τα νότια σύνορα της Αρκτικής. Εξαιτίας αυτού, ο Αρκτικός κύκλος χρησιμοποιείται συχνά ως σημείο αναφοράς για να εκφράσει την εγγύτητα στην περιοχή της Αρκτικής.

Εικόνα 3: Ως «μηδενικό έδαφος» για την υπερθέρμανση του πλανήτη, ο Αρκτικός Κύκλος είναι ένας δημοφιλής προορισμός για τους επιστήμονες που ερευνούν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.³²

Ο Αρκτικός Κύκλος καλύπτει μια περιοχή περίπου 5,5 εκατομμύρια τετραγωνικά μίλια (14,5 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα), σύμφωνα με το Ωκεανογραφικό Ινστιτούτο Woods Hole. Αυτό είναι ελαφρώς λιγότερο από το 3% της επιφάνειας της Γης. Στο κέντρο της Αρκτικής βρίσκεται ο Βόρειος Πόλος, ο οποίος περιβάλλεται από τα νερά του Αρκτικού Ωκεανού. Ο ίδιος ο ωκεανός περιβάλλεται από ξηρά από οκτώ χώρες: τον Καναδά, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Ρωσία, τη Φινλανδία, τη Σουηδία, τη Νορβηγία, την Ισλανδία και τη Γροιλανδία.

³² Jeremy Potter NOAA/OAR/OER

Η Αλάσκα είναι η μόνη πολιτεία των ΗΠΑ με πρόσβαση στον Αρκτικό Κύκλο και η Fairbanks, στην Αλάσκα, είναι η κοντινότερη μεγάλη πόλη (απέχει περίπου 158 χιλιόμετρα).³³ Αυτά τα οκτώ έθνη έχουν δημιουργήσει το Αρκτικό Συμβούλιο για την αντιμετώπιση θεμάτων που είναι σημαντικά για την περιοχή. Στόχος του Συμβουλίου είναι η προώθηση της συνεργασίας, του συντονισμού και της αλληλεπίδρασης σε θέματα όπως η ανάπτυξη και το περιβάλλον.

Το αρκτικό τοπίο δεν είναι τίποτα λιγότερο από μια χειμερινή χώρα θαυμάτων που αποτελείται από παγετώνες, παγόβουνα, θαλάσσιους πάγους και μόνιμο παγετό (χώμα και βράχοι που παραμένουν παγωμένα για χρόνια κάθε φορά). Το μεγαλύτερο μέρος της Αρκτικής καλύπτεται από τον Αρκτικό Ωκεανό, αλλά λόγω των ακραίων συνθηκών που βρίσκονται σε αυτά τα γεωγραφικά πλάτη, η επιφάνεια του ωκεανού έχει παγώσει εν μέρει. Αυτό το παγωμένο θαλασσινό νερό που ονομάζεται "πάγος στη θάλασσα" κυμαίνεται συνήθως από 2 έως 3 μέτρα σε πάχος, σύμφωνα με το Εθνικό Κέντρο Δεδομένων Χιονιού και Πάγου. Ο πάγος της Αρκτικής θάλασσας συρρικνώνεται ή μεγαλώνει ανάλογα τις εποχές. Αυξάνεται από τα τέλη Σεπτεμβρίου έως τον Μάρτιο, στη συνέχεια συρρικνώνεται από τον Απρίλιο στα μέσα Σεπτεμβρίου, αλλά ποτέ δεν εξαφανίζεται εντελώς.

Ευρωπαϊκή Αρκτική

Από την ηπειρωτική Ευρώπη, είναι μόνο μια σύντομη πτήση και λίγες ημέρες πλεύσης (ή λιγότερο) για να επισκεφθείτε τη Γροιλανδία, την Ισλανδία, το Σβάλμπαρντ, τον Γιάν Μάγιεν και τη βόρεια Νορβηγία. Κάθε μία από αυτές τις χώρες έχει μια μοναδική γοητεία, είτε πρόκειται για τα εμβληματικά παγόβουνα στη Γροιλανδία, την εξαιρετική γεωλογία της Ισλανδίας, είτε την ευκαιρία να εντοπίσουμε μια πολική αρκούδα στο Σβάλμπαρντ. Η Ευρωπαϊκή Αρκτική προσφέρει αξιόλογες συναντήσεις με την έρημο του βόρειου πολικού, σε κοντινή απόσταση από την ηπειρωτική Ευρώπη.

³³ Woods Hole Oceanographic Institute., 2021

Εικόνα 4: Γροιλανδία³⁴

Η Ρωσική Αρκτική

Η Ρωσική Αρκτική είναι από τις πιο απομονωμένες, δυσπρόσιτες περιοχές στον πλανήτη, με αυστηρούς κανονισμούς και άδειες για διεθνείς ταξιδιώτες. Αυτός μπορεί να είναι ο λόγος που παραμένει μια από τις λιγότερο εξερευνημένες ερημιές στη γη και μια από τις πιο δελεαστικές περιοχές της Αρκτικής. Από τη γη Franz Josef στα δυτικά μέχρι το νησί Wrangel στα ανατολικά, η ρωσική Αρκτική είναι ένα καταφύγιο για την αρκτική άγρια ζωή και την πραγματική αρκτική ερημιά.

Εικόνα 5: Παγόβουνα στη Ρωσική Αρκτική³⁵

³⁴ M.Horspool

³⁵ M.Baynes

Βόρεια Αμερική Αρκτική

Εξίσου απομακρυσμένο αλλά με λιγότερες απαιτήσεις άδειας από τη Ρωσική Αρκτική είναι η Βόρεια Αμερική Αρκτική. Η τρομερή ερημιά της βόρειας Αλάσκας, του Καναδά και του ιστορικού Northwest Passage προσελκύει ταξιδιώτες σε αναζήτηση τεράστιων, ανοιχτών τούνδρων, ψηλών κορυφών, ιστορικών πλωτών οδών και συναντήσεων με τους παραδοσιακούς πολιτισμούς Inuit του βορρά.

*Εικόνα 6: Κόλπος Buchun, Nunavut, Καναδάς*³⁶

Ενώ κάθε μία από αυτές τις περιοχές της Αρκτικής έχει τις δικές της ξεχωριστές γοητείες, η Αρκτική στο σύνολό της προσφέρει στους τυχοδιώκτες μια μοναδική πολιτική εμπειρία. Θεαματικά παγόβουνα, απέραντη τούνδρα, ζωντανοί πολιτισμοί, συναρπαστική ιστορία και άγρια ζωή που δεν μπορείτε να βρείτε πουθενά αλλού στη Γη. Ίσως ένα από τα μεγαλύτερα δώρα της Αρκτικής είναι η ευκαιρία να βυθιστείς πραγματικά σε μια απέραντη ερημιά και να βρεθείς σε σχέση με τον φυσικό κόσμο.

³⁶ M.Valberg

Εικόνα 7: Η περιοχή μέσα στον Αρκτικό Κύκλο (διακεκομμένη μπλε γραμμή) ορίζεται συνήθως ως η Αρκτική.³⁷

3.2.1 Αρκτικό κλίμα

Παρά την άφθονη ποσότητα νερού, η Αρκτική θεωρείται η δεύτερη μεγαλύτερη πολική έρημος στον κόσμο. Αυτό οφείλεται στο σε μεγάλο βαθμό κλίμα της τούνδρας και στο γεγονός ότι οι περισσότερες περιοχές δέχονται μόνο 6 έως 10 ίντσες (15 έως 25 εκατοστά) βροχοπτώσεων, κατά μέσο όρο, κάθε χρόνο.

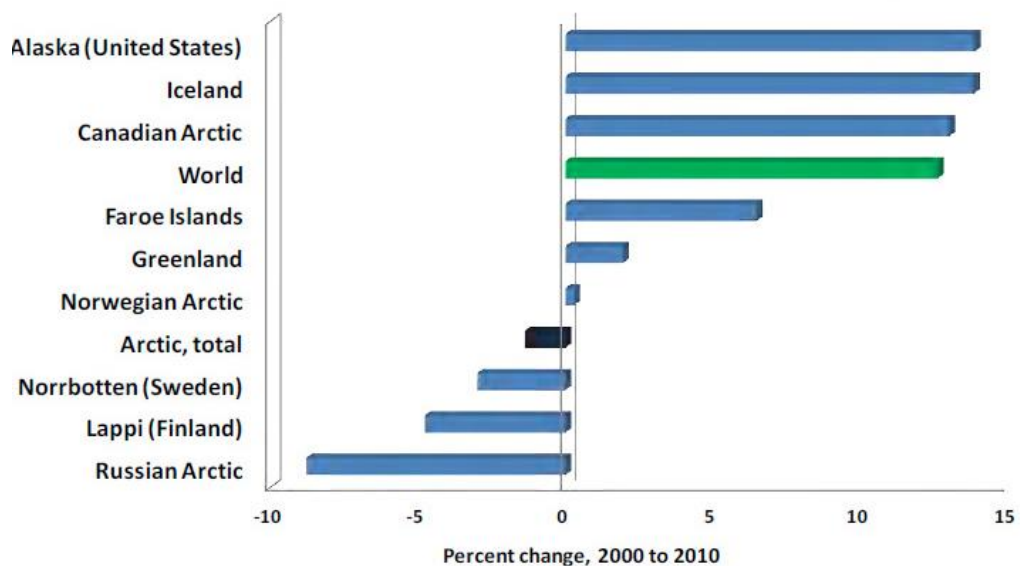
Οι μέσες θερμοκρασίες του αέρα πάνω από τον Αρκτικό Κύκλο είναι γύρω στους μείον 30 βαθμούς Φαρενάιτ (μείον 34 βαθμούς Κελσίου) το χειμώνα. Ο αρκτικός αέρας συχνά εξαπλώνεται νότια το χειμώνα σε περιοχές πολύ έξω από τον Αρκτικό Κύκλο. Ένα από τα πιο διαβόητα παραδείγματα για αυτό είναι η πολική δίνη, η οποία είναι υπεύθυνη για ρεκόρ ψυχρών κρουσμάτων στις Ηνωμένες Πολιτείες.

³⁷ Peter Hermes Furian/Shutterstock

Ενώ οι χειμώνες της Αρκτικής είναι πολύ ψυχροί, τα αρκτικά καλοκαίρια μπορεί να είναι εκπληκτικά ήρεμα, με θερμοκρασίες 50 F (10 °C) να μην είναι σπάνιες. Τον Ιούνιο του 2020, ο Αρκτικός Κύκλος γνώρισε την υψηλότερη θερμοκρασία που έχει καταγραφεί ποτέ: 100,4 F (38 °C) στην πόλη Verkhoyansk της Ρωσίας, όπως είχε αναφερθεί προηγουμένω. Συνήθως, τα υψηλά επίπεδα του Ιουνίου στο Verkhoyansk είναι κατά μέσο όρο περίπου 68 F (20 °C).

3.2.2 Πληθυσμός Αρκτικής

Παρά το πολικό κλίμα της Αρκτικής, περίπου 4 εκατομμύρια άνθρωποι το αποκαλούν σπίτι τους. Οι αυτόχθονες λαοί, συμπεριλαμβανομένων των Ινουίτ και του Γιούπικ, κατοικούν στο έδαφός του για χιλιάδες χρόνια. Για γενιές, επέζησαν από τις σκληρές συνθήκες της περιοχής ζώντας μια επιβίωση κυνηγιού, βοσκής, φαρέματος και συλλογής άγριων φυτών για τροφή. Σύμφωνα με μια μελέτη του 2015 που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό Science, η διατροφή πλούσια σε ζωικά και ιχθυέλαια βοήθησε επίσης να απομονωθεί το σώμα τους από το πολύ κρύο. Ενώ οι αυτόχθονες κοινότητες εξακολουθούν να μεταβιβάζουν τις παραδοσιακές γνώσεις και δεξιότητες στις νεότερες γενιές, πολλοί ζουν πλέον αρκετά σύγχρονο τρόπο ζωής.

Διάγραμμα 2: Αυτόχθονες λαοί της Αρκτικής³⁸

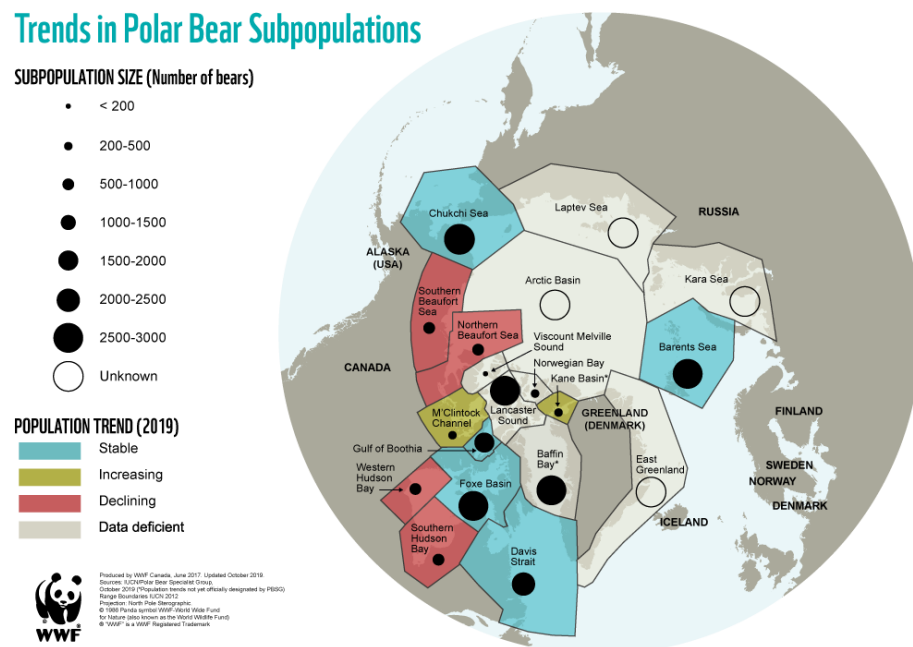
Οι πολικές αρκούδες είναι ένα από τα πιο εμβληματικά ζώα της Αρκτικής. Μοναδικά για την περιοχή, αυτά τα πλάσματα είναι τα μεγαλύτερα χερσαία

³⁸ University of Lapland, 2010

σαρκοφάγα στον κόσμο. Περνούν μεγάλο μέρος της ζωής τους μέσα και γύρω από το νερό, ειδικά στον πάγο της θάλασσας. Τα Narwhals, ένας σπάνιος τύπος χαυλιόδοντων φαλαινών, είναι επίσης μοναδικά στην Αρκτική.

Άλλοι κάτοικοι της περιοχής περιλαμβάνουν αλεπούδες της Αρκτικής, τάρνδους, καριμπού, θαλάσσια πτηνά (όπως γλάροι και σφολιάτες), φώκιες και θαλάσσια ζώα, σύμφωνα με το Παγκόσμιο Ταμείο Άγριας Ζωής.

Περίπου 2.000 είδη φυτών υπάρχουν στην Αρκτική, σύμφωνα με το Αρκτικό Κέντρο του Πανεπιστημίου της Λαπωνίας στη Φινλανδία. Τα περισσότερα από αυτά είναι χαμηλοί θάμνοι, χόρτα, βρύα, λειχήνες και άλλη φυτική ζωή που δεν απαιτούν βαθιά ριζικά συστήματα ή παρατεταμένες περιόδους ανάπτυξης.

Εικόνα 8: Κατάσταση και πληθυσμός πολικής αρκούδας³⁹

3.2.3 Θεματικός ουρανός

Η Αρκτική φιλοξενεί μια σειρά από ατμοσφαιρικά φαινόμενα που δεν μπορούν να παρατηρηθούν οπουδήποτε αλλού στη Γη. Στο θερινό ηλιοστάσιο, τοποθεσίες πάνω από τον Αρκτικό Κύκλο βιώνουν τον «ήλιο του μεσονυκτίου» ή την «πολική μέρα»-μια 24ωρη περίοδο συνεχούς φωτός της ημέρας. Στο χειμερινό ηλιοστάσιο, ο ήλιος αδυνατεί να ανέβει πλήρως πάνω από τον ορίζοντα και οι

³⁹ WWF, 2021

τοποθεσίες βιώνουν 24 ώρες λυκόφωτος, ή "πολικής νύχτας". Όσο πιο βόρεια ταξιδεύει κανείς από τον Αρκτικό Κύκλο, τόσο περισσότερο διαρκεί αυτή η περίοδος του φωτός της ημέρας και της νύχτας κατά τη θερινή και χειμερινή περίοδο, αντίστοιχα. Μόλις επιτευχθεί ο Βόρειος Πόλος (90 μοίρες βόρεια), ο μεσημεριανός ήλιος δεν δύει για έξι μήνες.

Η Αρκτική είναι επίσης μια κορυφαία τοποθεσία προβολής για το αuroga borealis, ή βόρειο σέλας - τα κυματισμένα ποτάμια πράσινου και ροζ φωτός που δημιουργούνται όταν αέρια σωματίδια στην ατμόσφαιρα της Γης συγκρούονται με φορτισμένα σωματίδια ηλίου. Επειδή το μαγνητικό πεδίο της Γης είναι το πιο αδύναμο στους πόλους, τα πρωτόνια και τα ηλεκτρόνια του ηλίου μπορούν να διεισδύσουν πιο εύκολα στην ατμόσφαιρα εδώ, γεγονός που προκαλεί περισσότερες συγκρούσεις και περισσότερο φωτεινό φως που εκπέμπεται.

Εικόνα 9: Το Aurora Borealis στους αρκτικούς ουραμούς της Νορβηγίας⁴⁰

3.2.5 Δικαιώματα κρατών του Αρκτικού κύκλου

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) «θεσπίζει ένα ολοκληρωμένο καθεστώς δικαίου και τάξης στους παγκόσμιους ωκεανούς και θάλασσες, θεσπίζοντας κανόνες που διέπουν όλες τις χρήσεις των ωκεανών και τους πόρους τους».⁴¹ Η UNCLOS υιοθετήθηκε το 1982 και

⁴⁰ Hindustan Times, 2019

⁴¹ United Nations, 2020

τροποποιήθηκε το 1994 με συμφωνία σχετικά με την εφαρμογή του Μέρους XI της συνθήκης, που αφορά τον βυθό και τον ωκεανό και το υπέδαφος αυτών που υπερβαίνουν τα όρια της εθνικής δικαιοδοσίας. Η UNCLOS τέθηκε σε ισχύ τον Νοέμβριο του 1994. Από τις 8 Απριλίου 2021 168 μέρη (167 κράτη και η Ευρωπαϊκή Ένωση) ήταν συμβαλλόμενα μέρη στη συνθήκη.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη της UNCLOS.³⁷ Η συνθήκη του 1982 και η συμφωνία του 1994 διαβιβάστηκαν στη Γερουσία στις 6 Οκτωβρίου 1994, κατά τη διάρκεια του 103ου Συνεδρίου, και έγινε Έγγραφο της Συνθήκης 103-39. Η πλήρης Γερουσία μέχρι σήμερα δεν έχει ψηφίσει σχετικά με το αν θα δώσει τη συμβουλή και τη συγκατάθεσή της για επικύρωση του εγγράφου της Συνθήκης 103-39. Παρόλο που οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στην UNCLOS, οι Ηνωμένες Πολιτείες αποδέχονται και ενεργούν σύμφωνα με τις μη εξορκτικές διατάξεις της συνθήκης, όπως αυτές που σχετίζονται με την ναυσιπλοΐα και τις υπερπητήσεις, τις οποίες οι Ηνωμένες Πολιτείες θεωρούν ότι αντανάκλουν το εθιμικό διεθνές δίκαιο της θάλασσας.⁴²

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) του 1982 είναι το κύριο θεμέλιο της έννομης τάξης, σύμφωνα με την οποία τα πέντε πολιτικά κράτη που συνορεύουν με τον Αρκτικό Ωκεανό έχουν το δικαίωμα να δημιουργήσουν μια χωρική θάλασσα έως όριο δώδεκα ναυτικών μιλίων και αποκλειστική οικονομική ζώνη έως 200 ναυτικά μίλια. Αυτή η τελευταία διάταξη παρέχει στις χώρες αυτές κυριαρχικά δικαιώματα στην εκμετάλλευση των πόρων της θάλασσας, του βυθού του ωκεανού και του υπεδάφους της.

Ωστόσο, τα περισσότερα παράκτια κράτη της Αρκτικής σκοπεύουν να προχωρήσουν περαιτέρω και να εξασφαλίσουν πρόσβαση στους ορυκτούς πόρους πέρα από τη ζώνη των 200 ναυτικών μιλίων, πόροι που βρίσκονται ακόμη σήμερα αποκλειστικά σε διεθνή ύδατα. Εάν ένα παράκτιο κράτος θέλει δικαιώματα πρόσβασης, πρέπει να διεκδικήσει μια εκτεταμένη υφαλοκρηπίδα.

Για να γίνει αυτό, το κράτος πρέπει να υποβάλει αποδεικτικά στοιχεία στην Επιτροπή σχετικά με τα όρια της υφαλοκρηπίδας, που καθιερώθηκε από την UNCLOS, ότι τα όρια της υφαλοκρηπίδας του εκτείνονται πέραν των 200

⁴² Ronald Reagan Presidential Library & Museum, undated, accessed April 8, 2021

ναυτικών μιλίων. (UNCLOS, 1982) Εάν τα αποδεικτικά στοιχεία τους γίνουν αποδεκτά, τα παράκτια κράτη ασκούν κυριαρχικά δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας με σκοπό την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της έως ένα εξωτερικό όριο 350 ναυτικών μιλίων.⁴³

Μεγάλα τμήματα του βυθού του Αρκτικού Ωκεανού και του υπεδάφους του βρίσκονται πέρα από τις περιοχές εθνικής κυριαρχίας και έχουν λάβει το ειδικό καθεστώς της "κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας" από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS). Η Επιτροπή για τα όρια της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας, από την άλλη πλευρά, με έδρα τη Νέα Υόρκη, είναι ο κεντρικός φορέας για τον καθορισμό των ορίων των υφαλοκρηπίδων των παράκτιων κρατών, εντός των οποίων έχουν αποκλειστικά δικαιώματα να εξερευνηθούν και να εκμεταλλευτούν τους φυσικούς πόρους τον πυθμένα του ωκεανού και το υπέδαφος του. Το CLCS, που ιδρύθηκε το 1997, είναι ένας διεθνής οργανισμός που βασίζεται στο UNCLOS. Αποτελείται από εθνικούς εμπειρογνώμονες από 21 χώρες με νέες εκλογές που διεξάγονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Εάν υπάρχει πλειοψηφία δύο τρίτων, η Επιτροπή εκδίδει συστάσεις που επιτρέπουν στα παράκτια κράτη να επεκτείνουν την υφαλοκρηπίδα τους πέρα από το γενικό όριο των 200 ναυτικών μιλίων που προβλέπεται από την UNCLOS. Η Νορβηγία ήταν η πρώτη χώρα της Αρκτικής για την οποία εκδόθηκαν τέτοιες συστάσεις (2009). Αυτή τη στιγμή η Ρωσική Ομοσπονδία αναθεωρεί την υποβολή της για το 2001. Η Δανία και ο Καναδάς επεξεργάζονται υποβολές για το 2013 και το 2014 αντίστοιχα.

Υπάρχουν ορισμένες εκκρεμείς εδαφικές διαφορές. Ένα μεγάλο μέρος των διεθνών αρκτικών υδάτων καθώς και ο βόρειος πόλος διεκδικούνται τόσο από τη Γροιλανδία (Δανία) όσο και από τη Ρωσία. Ένας καναδικός ισχυρισμός επικαλύπτεται επίσης σε μέρος αυτής της περιοχής. Το CLCS ζήτησε περισσότερα στοιχεία από τη Ρωσία, τα οποία υπέβαλε το 2015. Οι ισχυρισμοί παραμένουν άλυτοι.

Το νησί Hans, σφηνωμένο στο στενό μεταξύ της Γροιλανδίας και του νησιού Ellesmere, είναι ένα σημείο διαμάχης μεταξύ της Δανίας και του Καναδά. Και οι δύο χώρες διεκδικούν το νησί. Ο διαχωρισμός της γης σε δύο ίσα μέρη είναι στο

⁴³ UNCLOS, 1982

τραπέζι μαζί με το κοινό διαμέρισμα σε καθεστώς συγκυριαρχίας. Οι συζητήσεις έχουν παραμείνει αδιέξοδες και καμία χώρα δεν έχει σημειώσει πρόοδο με τον ισχυρισμό τους.

Ο Καναδάς και οι ΗΠΑ αμφισβητούν εάν ο Καναδάς έχει το δικαίωμα να ελέγχει ποια σκάφη μπορούν να εισέλθουν στο βορειοδυτικό πέρασμα. Το πέρασμα τεχνικά διέρχεται από τα εσωτερικά ύδατα του Καναδά, αλλά το πέρασμα αναγνωρίζεται παγκοσμίως ως διεθνές νερό. Ο Καναδάς θέλει να περιορίσει ποια σκάφη μπορούν να εισέλθουν προς όφελος της κλιματικής αλλαγής. Οι ΗΠΑ απέρριψαν αυτήν την έννοια με την ελπίδα της μέγιστης ελευθερίας πλοήγησης. Οι ΗΠΑ δεν έχουν ακόμη επικυρώσει την UNCLOS, αφήνοντας απροσδιόριστη προθεσμία για τυπική εδαφική απαίτηση.⁴⁴

Το κίνητρο για εδαφικές διεκδικήσεις είναι διχοτόμο. Κυριαρχία σημαίνει μια ικανότητα για τον Καναδά να δημιουργήσει την πολιτική που μπορεί να βοηθήσει στην προστασία των αρκτικών οικοσυστημάτων. Σημαίνει επίσης εμπορική χρήση, όπως γεώτρηση, ψάρεμα ή ναυτιλία, όλα αυτά συνοδεύονται από περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Ωστόσο, το εμπορικό συμφέρον που οδηγεί τις εδαφικές διεκδικήσεις εν μέρει υπάρχει λόγω της κλιματικής αλλαγής. Η κάλυψη με λιωμένο πάγο ισοδυναμεί με ευκολότερη πρόσβαση σε χώρους γεώτρησης. Σημαίνει επίσης νέες ναυτιλιακές διαδρομές με μεγαλύτερες περιόδους βατότητας που συνδέουν την Ασία με τη Δύση.⁴⁵

Η Ρωσία προηγείται σε επίπεδο ενδιαφέροντος για τον Αρκτικό Κύκλο, αλλά οι άλλοι επτά υποψήφιοι του Βορρά δεν μπορούν να παραβλέψουν την ευκαιρία για κυριαρχία σε ένα κομμάτι της Αρκτικής. Η Αρκτική είναι μια ευκαιρία για ένα μερίδιο στη διατήρηση ή την εμπορική χρήση της και όχι μια περιφερειακή ενδοχώρα. Οι χώρες θα πρέπει να είναι προσεκτικές στην οικοδόμηση της υπόθεσής τους για ιδιοκτησία πέρα από τα θαλάσσια σύνορα, αλλιώς κάποιος άλλος θα το πράξει.⁴⁶

Οι αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες (ΑΟΖ) αλλά και η υφαλοκρηπίδα των κρατών είναι γενικά αποδεκτές, πλην δύο μικρότερων περιοχών για τις οποίες η

⁴⁴ Isabelle Wallace, 2020

⁴⁵ Isabelle Wallace, 2020

⁴⁶ Isabelle Wallace, 2020

κίνα έχει διατυπώσει την ιδιαίτερη θέση η οποία αναφέρεται στο συλλογικό δικαίωμα όλων των κρατών να τις χρησιμοποιούν, άσχετα με τη γεωγραφική περιοχή που βρίσκονται.

Άλλες διεθνείς συμφωνίες σχετικές με την Αρκτική

Εκτός από την UNCLOS, υπάρχει μια σειρά διεθνών συμφωνιών στους τομείς της βιοποικιλότητας, των χημικών ουσιών, του θαλάσσιου περιβάλλοντος και της ατμόσφαιρας που επηρεάζουν τα θέματα της Αρκτικής.

Τα ακόλουθα αξίζουν ιδιαίτερης προσοχής:⁴⁷

- Διεθνής Σύμβαση του 1973 για την Πρόληψη της Ρύπανσης από τα Πλοία (MARPOL),
- Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ του 1985 για τις ουσίες που καταστρέφουν το στρώμα του όζοντος,
- Σύμβαση του Λονδίνου του 1972 για την πρόληψη της θαλάσσιας ρύπανσης με απόρριψη αποβλήτων και άλλης ύλης και το πρωτόκολλο του 1996,
- Σύμβαση της Στοκχόλμης για τους επίμονους οργανικούς ρύπους (σύμβαση POPs) του Μαΐου 2001,
- Πρωτόκολλο της σύμβασης του 1979 για τη διαμεθοριακή ρύπανση του αέρα μεγάλης εμβέλειας στους επίμονους οργανικούς ρύπους, καθώς και το πρωτόκολλο για τα βαρέα μέταλλα,
- Διεθνής σύμβαση του 1992 για τη βιολογική ποικιλομορφία,
- Διεθνής σύμβαση του ΟΗΕ του 1946 για τον κανονισμό της φαινοθηρίας,
- Συμφωνία του ΟΗΕ του 1995 σχετικά με τα αποθέματα ιχθύων και τα αποδημητικά ιχθυαποθέματα.

Συμφωνίες και πρότυπα ειδικά για την Αρκτική⁴⁸

- ❖ Το 1973 τα παράκτια κράτη της Αρκτικής κατέληξαν σε συμφωνία για τη διατήρηση των πολικών αρκούδων και των οικοτόπων τους. Περίπου οι μισές από τις περίπου 25.000 πολικές αρκούδες ζουν στον Καναδά. Άλλες περιφερειακές και διμερείς συμφωνίες αφορούν τη διατήρηση του καριμπού, των τaráνδων, των φώκιων και των πτηνών αναπαραγωγής.
- ❖ Από το 2002 υπάρχουν κατευθυντήριες γραμμές για πλοία που λειτουργούν σε περιοχές του Αρκτικού Ωκεανού που καλύπτονται από πάγο. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες συντάχθηκαν από τον Διεθνή Ναυτιλιακό Οργανισμό (IMO), δεν είναι δεσμευτικές. Στο προοίμιο

⁴⁷ Federal Foreign Office, 2021

⁴⁸ Federal Foreign Office, 2021

ονομάζονται "προτεινόμενες παρά υποχρεωτικές" και χρειάζονται περαιτέρω προσαρμογές στη νέα κατάσταση στην Αρκτική.

- ❖ Στο πλαίσιο του IMO, οι εργασίες για έναν "Πολικό Κώδικα" και για τους δύο πόλους προχωρούν (τεχνικές απαιτήσεις για πλοία και πληρώματα). Προβλέπονται επίσης περιβαλλοντικοί κανονισμοί.
- ❖ Υπάρχει επίσης μια σειρά διμερών συμφωνιών μεταξύ των παράκτιων κρατών της Αρκτικής, που συνήθως αφορούν εδαφικά ζητήματα.
- ❖ Στο Νιουκ το 2011, τα μέλη του Αρκτικού Συμβουλίου ενέκριναν μια συμφωνία για την "έρευνα και διάσωση" στην περιοχή της Αρκτικής.
- ❖ Στην Κιρούνα το 2013, τα μέλη υπέγραψαν μια Συμφωνία για τη Συνεργασία για την Προετοιμασία και την Αντίδραση στη Θαλάσσια Ρύπανση Πετρελαίου.
- ❖ Διακήρυξη του Ilulissat σύμφωνα με την οποία το 2008 πέντε (5) κράτη που συνορεύουν άμεσα με την αρκτική ζώνη Καναδάς, Δανία, Νορβηγία, Ρωσία, ΗΠΑ υπέγραψαν να λύνουν τις οποιαδήποτε διαφορές προκύπτουν μεταξύ τους με βάση τη συνθήκη για το δίκαιο της θάλασσας και τις αποφάσεις αρκτικού συμβουλίου (The ilulissat declaration) .⁴⁹

3.3 Αρκτικός φυσικός πλούτος

Οι φυσικοί πόροι της Αρκτικής είναι οι ορυκτοί και ζωικοί πόροι στον Αρκτικό Κύκλο που μπορούν να προσφέρουν χρησιμότητα ή οικονομικό όφελος στους ανθρώπους. Οι ορυκτοί πόροι περιλαμβάνουν μεγάλα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, μεγάλες ποσότητες ορυκτών, συμπεριλαμβανομένου του σιδηρομεταλλεύματος, του χαλκού, του νικελίου, των φωσφορικών ψευδαργύρου και των διαμαντιών. Οι ζωντανοί πόροι της Αρκτικής είναι κυρίως η άφθονη αλιεία.

3.3.1 Αρκτική Αλιεία

Καθώς ο πάγος της θάλασσας μειώνεται, εμφανίζονται νέες ευκαιρίες για αλιεία ανοικτής θάλασσας. Η Αρκτική διαθέτει σημαντικά αποθέματα ζωντανών θαλάσσιων πόρων, τα οποία είναι από τα πιο παραγωγικά στον κόσμο.

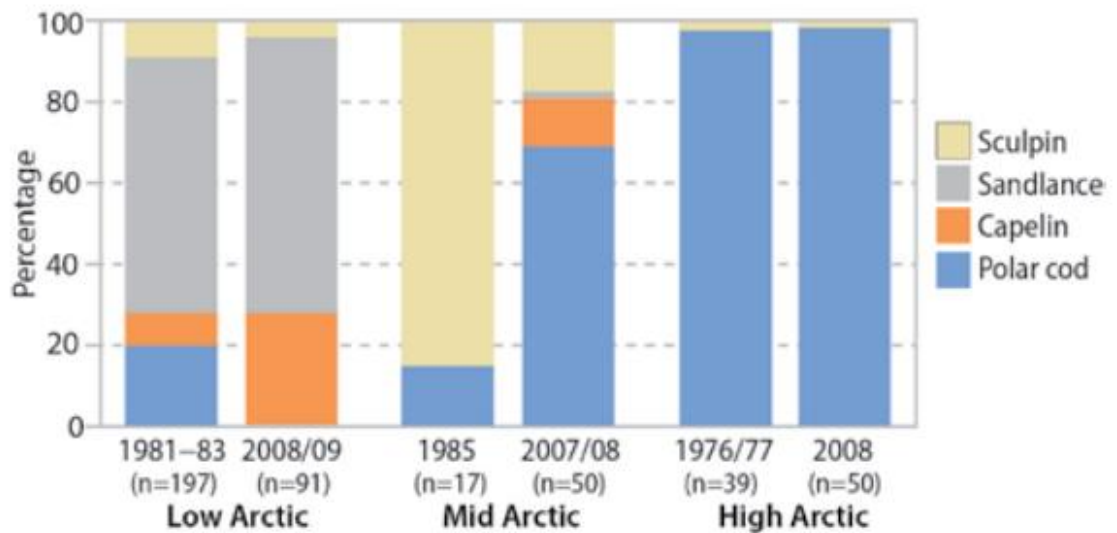
Συγκεκριμένα, η Θάλασσα του Μπέρινγκ περιέχει πολυάριθμη αλιεία, όπως ιππόγλωσσα, γαρίδες, χτένια, καλαμάρια, πόλοκ, καβούρια, μπακαλιάρo,

⁴⁹ (Μπόση Μαρία, 2018)

σολομό Ειρηνικού, καπέλο και πολλά άλλα. Η συνολική αξία χονδρικής (εκφορτώσεις ακατέργαστου ψαριού) του 2001 για τη συγκομιδή αλεσμένων ψαριών στην ανατολική Θάλασσα του Βering ήταν περίπου 426 εκατομμύρια δολάρια.

Η κλιματική αλλαγή μπορεί να έχει διαφορετικές επιπτώσεις στην αλιεία της Αρκτικής. Παράγοντες όπως η θερμοκρασία του νερού, οι αλλαγές στο ωκεάνιο ρεύμα και ο ανταγωνισμός για τρόφιμα θα μπορούσαν να επηρεάσουν τους ρυθμούς ανάπτυξης, τη θνησιμότητα και τη χωρική κατανομή των εμπορικών αποθεμάτων ψαριών.

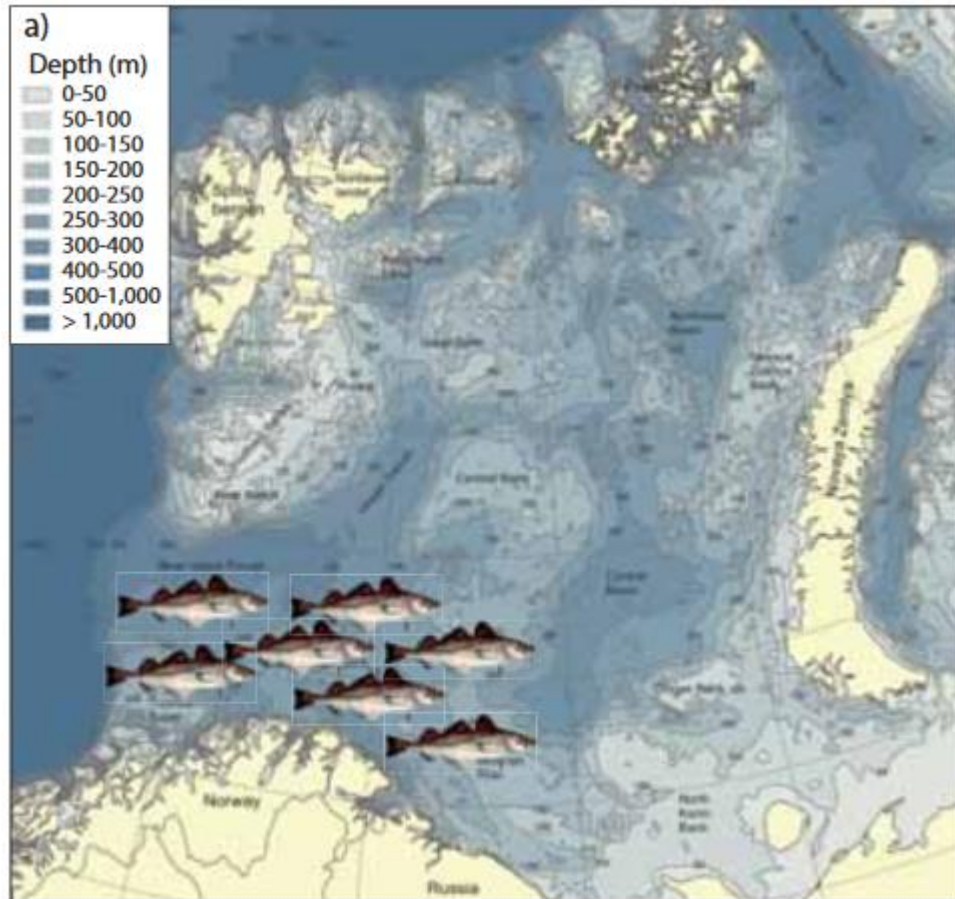
Ορισμένα είδη μπορεί να εξαφανιστούν και πολλά άλλα μπορεί να εμφανιστούν σε περιοχές που δεν είχαν αρχικά βρεθεί. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει νέα αλιεία καθώς τα παλιά χάνονται.⁵⁰

Διάγραμμα 3: Οι τοπικοί πληθυσμοί ψαριών αλλάζουν.⁵¹

⁵⁰ (CAFF Assessment Series No. 10: Life Linked to Ice, 2021)

⁵¹ (CAFF Assessment Series No. 10: Life Linked to Ice, 2021)

Διάγραμμα 4: Διανομή γάδου στη θάλασσα Μπάρεντς, τον περασμένο αιώνα⁵²

Τα πρότυπα μετανάστευσης και διανομής πιθανότατα θα αλλάξουν, επηρεάζοντας τα αλιεύματα σε συγκεκριμένες περιοχές. Μελέτες έχουν δείξει ότι η θέρμανση θα μπορούσε να βελτιώσει τα αποθέματα γάδου, ρέγγας και Pollock. Οι πρακτικές διαχείρισης της αλιείας ανοικτής θάλασσας πρέπει να βελτιωθούν προκειμένου να αποφευχθεί η εξάντληση αυτών των οικονομικά και περιβαλλοντικά σημαντικών πόρων.

⁵² (Arctic Biodiversity Assessment, Arctic Council, 2021)

Διάγραμμα 5: Διανομή γάδου στη θάλασσα Μπάρεντς τώρα⁵³

3.3.2 Αρκτικοί υπεράκτιοι πόροι πετρελαίου, φυσικού αερίου και ορυκτών πόρων

Το Γεωλογικό Ινστιτούτο των Ηνωμένων Πολιτειών (USGS) έχει εκτιμήσει ότι η Αρκτική μπορεί να κατέχει την πλειοψηφία των εναπομείναντων ανεκμετάλλευτων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στον κόσμο και προβλέπει ότι η πλειοψηφία αυτών θα βρίσκονται υπεράκτιες. Καθώς τα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου έχουν αποδειχθεί όλο και πιο δύσκολο να βρεθούν σε θερμότερες περιοχές, αυτά τα αποθέματα έχουν γίνει πιο σημαντικά. Καθώς ο πάγος της Αρκτικής μειώνεται και καθώς οι εταιρείες πετρελαίου αναζητούν νέους πόρους, αυτά τα αποθέματα έχουν αποκτήσει μεγάλη αξία. Δεν είναι σαφές εάν η μείωση του θαλάσσιου πάγου θα διευκολύνει την ανάπτυξη υποδομών. Ωστόσο, μπορεί να επιτρέψει μεγαλύτερη σεζόν αποστολής.

⁵³ (Arctic Biodiversity Assessment, Arctic Council, 2021)

Το USGS δημοσίευσε την πρώτη ευρεία εκτίμηση των πόρων πετρελαίου και φυσικού αερίου της Αρκτικής το 2008, εκτιμώντας την ποσότητα των μη ανακαλυφθέντων και τεχνικά ανακτήσιμων συμβατικών πόρων πετρελαίου και φυσικού αερίου στην περιοχή. Από τις 33 ιζηματικές «επαρχίες» της Αρκτικής που αξιολογήθηκαν, 25 είχαν μεγαλύτερη πιθανότητα άνω του 10% να έχουν κοιτάσματα πετρελαίου ή φυσικού αερίου μεγαλύτερα από 50 εκατομμύρια βαρέλια ισοδύναμου πετρελαίου. Η αξιολόγηση του USGS κατέληξε στο συμπέρασμα ότι περίπου 90 δισεκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου, 1.669 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια φυσικού αερίου και 44 δισεκατομμύρια βαρέλια υγρών φυσικού αερίου (NGL) ενδέχεται να βρίσκονται στην Αρκτική. Από τα συνολικά 412 δισεκατομμύρια βαρέλια ισοδύναμου πετρελαίου (boe), περίπου το 84% είναι πιθανώς υπεράκτια και ότι περίπου τα δύο τρίτα (67%) του συνόλου είναι φυσικό αέριο.

Η παραγωγή αυτών των δυνητικών αποθεμάτων δεν είναι δεδομένη. Εκτός από την τεράστια και καταστρεπτική συμβολή των αερίων του θερμοκηπίου που θα είχε η παραγωγή και η χρήση αυτών των ορυκτών καυσίμων στον πλανήτη, ο καθαρισμός των διαρροών μπορεί να είναι αδύνατος στην Αρκτική λόγω των πολύ κρύων νερών, των πτητικών και ακραίων καιρικών φαινομένων.

Επειδή επί του παρόντος δεν υπάρχει τεχνολογία καθαρισμού ή μέθοδοι για αυτό το περιβάλλον, κάθε απόπειρα απόκρισης σε διαρροή θα ήταν πολύ μικρή, πολύ αργά. Μια διαρροή θα θέσει την κρίσιμη θαλάσσια ζωή μεγάλης αξίας, που βρίσκεται σήμερα στα πρόθυρα των αλλαγών σε εξέλιξη, σε υψηλό κίνδυνο. Επιπλέον, ο θόρυβος από τη γεώτρηση θα μπορούσε να τραυματίσει πολλά θαλάσσια θηλαστικά που χρησιμοποιούν τον ήχο για να πλοηγηθούν, να βρουν συντρόφους και να βρουν τροφή.⁵⁴

⁵⁴ (USGS - <http://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>, 2021)

Πίνακας 2: Περίληψη των αποτελεσμάτων της USGS Circum-Arctic Resource Appraisal. Τα αποτελέσματα που εμφανίζονται είναι μέσες εκτιμήσεις πλήρως επικίνδυνες. Το Total περιλαμβάνει πετρέλαιο, φυσικό αέριο και φυσικό αέριο σε βαρέλια πετρελαίου και ισοδύναμο πετρελαίου φυσικό αέριο. Οι επαρχίες κατατάσσονται κατά σειρά ταξινόμησης των συνολικών βαρελιών πετρελαίου και φυσικού αερίου ισοδύναμου με πετρέλαιο.⁵⁵

Oil Producing Region:	Oil	Gas	Total
	million barrels	billion ft ³	million BOE†
West Siberian Basin:	3,659.88	651,498.56	132,571.56
Arctic Alaska:	29,960.64	221,397.60	72,765.52
East Barents Basin:	7,406.49	317,557.97	61,755.10
East Greenland Rift Basins:	8,902.13	86,180.06	31,387.04
Yenisey-Khatanga Basin:	5,583.74	99,964.26	24,919.61
Amerasia Basin:	9,723.58	56,891.21	19,747.14
West Greenland-East Canada:	7,274.40	51,818.16	17,063.35
Laptev Sea Shelf:	3,115.57	32,562.84	9,409.87
Norwegian Margin:	1,437.29	32,281.01	7,322.19
Barents Platform:	2,055.51	26,218.67	6,704.00
Eurasia Basin:	1,342.15	13,475.43	5,108.31
North Kara Basins and Platforms:	1,807.26	14,973.58	4,693.07
Timan-Pechora Basin:	1,167.21	9,062.59	3,380.44
North Greenland Sheared Margin:	1,349.80	1,249.80	3,324.09
Lomonosov-Makarov:	1,106.78	7,156.25	2,491.04
Sverdrup Basin:	851.11	8,596.36	2,475.04
Lena-Anabar Basin:	1,912.89	2,106.75	2,320.43
North Chukchi-Wrangell Foreland Basin:	85.99	6,065.76	1,203.52
Vilkitskii Basin:	98.03	5,741.87	1,156.63
Northwest Laptev Sea Shelf:	172.24	4,486.12	1,039.90
Lena-Vilyui Basin:	376.86	1,335.20	635.06
Zyryanka Basin:	47.82	1,505.99	338.95
East Siberian Sea Basin:	19.73	618.83	133.78
Hope Basin:	2.47	648.17	121.87
Northwest Canada Interior Basins:	23.24	305.34	15.24
Total:	89,963.21	1,668,657.84	412,157.09

†BOE : barrels of oil equivalent (oil + gas)

Από τα οκτώ κράτη του Αρκτικού Συμβουλίου, η Ρωσία είναι μακράν η μεγαλύτερη επένδυση στην εξερεύνηση και τις γεωτρήσεις πετρελαίου στον Αρκτικό Ωκεανό. Το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο αντιπροσωπεύουν πάνω από το 50% των εσόδων του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού της Ρωσίας.

⁵⁵ (USGS Circum-Arctic Resource Appraisal, 2021)

Region:	Yamal-Gydan, Siberia	Arctic Coastal Plain, Alaska
Area of Interest:	Yamal Peninsula	Canning to Coville River
Total Region Area:	235,000 km ²	230,000 km ²
Area of Interest:	112,000 km ²	71,000 km ²
Total Area Disturbed:	≈ 6,500 km ²	785 km ²

Largest Field:	Bovanenkovo Gas Field	Prudhoe Bay Oil Field
Above-ground facilities:	2,052 km ²	991 km ²
Below-ground lease area:	200 km ²	16.9 km ²
Severly Disturbed Terrain:	≈ 280 km ²	8.8 km ²
Indirect Impact Zone:	448 km ²	na km ²
Area soon to be disturbed:	500 km ²	na km ²

Εικόνα 10: Μια σύγκριση της βόρειας ακτής της Αλάσκα και του κόλπου Prudhoe- του μεγαλύτερου πετρελαϊκού πεδίου στη Βόρεια Αμερική- με τη χερσόνησο Yamal και το πεδίο φυσικού αερίου Bovanenkovo. Αυτά τα μεγέθη πεδίων υποδεικνύουν τους πιθανούς κινδύνους για τις οικολογικά εύθραυστες περιοχές.⁵⁶

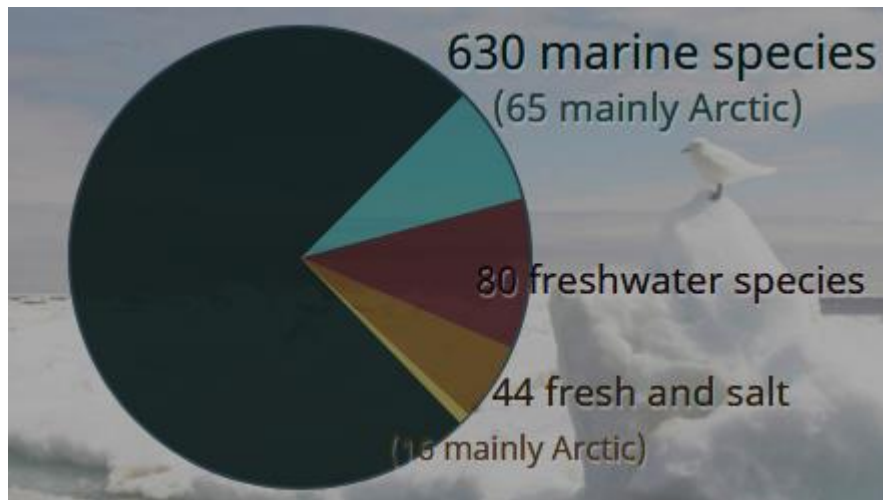
3.3.3 Αρκτικά οικοσυστήματα

Μοναδικοί οργανισμοί

Ο πολικός θαλάσσιος πάγος είναι απαραίτητος για την επιβίωση πολλών πολικών οικοσυστημάτων. Ο θαλάσσιος πάγος είναι παγωμένο θαλασσινό νερό που κινείται με ωκεάνια ρεύματα και παρέχει σημαντικούς βιότοπους καθώς και χώρο ανάπαυσης για τα ζώα.

Λόγω της εποχικής θέρμανσης, ο πάγος της Αρκτικής καλύπτει λιγότερη περιοχή το καλοκαίρι από ό, τι το χειμώνα. Κάποιο μέρος θαλάσσιου πάγου επιμένει όλο το χρόνο, δημιουργώντας ένα μοναδικό οικοσύστημα. Η Αρκτική έχει πολλά ενδημικά είδη- δηλαδή είδη που δεν υπάρχουν πουθενά αλλού- τα περισσότερα από τα οποία στηρίζονται πάνω σε πάγο όλο το χρόνο για την επιβίωσή τους.

⁵⁶ (<http://arcticlcc.org/assets/resources/ABA2013Science.pdf>, 2017)

Σχήμα 1: Η ζωή συνδέεται με τον πάγο⁵⁷

Πίνακας 3: Σύνθεση της αρκτικής ζωής που συνδέεται με τον πάγο⁵⁸

Species Group:	Present in Arctic	% of Worldwide	Mainly in Arctic	Threatened
Terrestrial mammals:	67	1%	18	1
Marine mammals:	35	27%	11	13
Terrestrial and freshwater birds:	154	2%	81	17
Marine birds:	45	15%	24	3
Amphibians and reptiles:	6	<1%	0	0
Freshwater and diadromous fishes:	128	<1%	19	
Marine fishes:	250	<1%	63	4
Terrestrial and freshwater invertebrates:	>4750			
Marine invertebrates:	~5,000			
Vascular plants:	2,218	<1%	106	0
Bryophytes:	~900	6%		
Terrestrial and freshwater algae:	>1700			
Marine algae:	>2300			
Non-lichenized fungi:	~2030	4%	<2%	
Lichens:	~1750	10%	~350	
Lichenoculous fungi:	363	>20%		

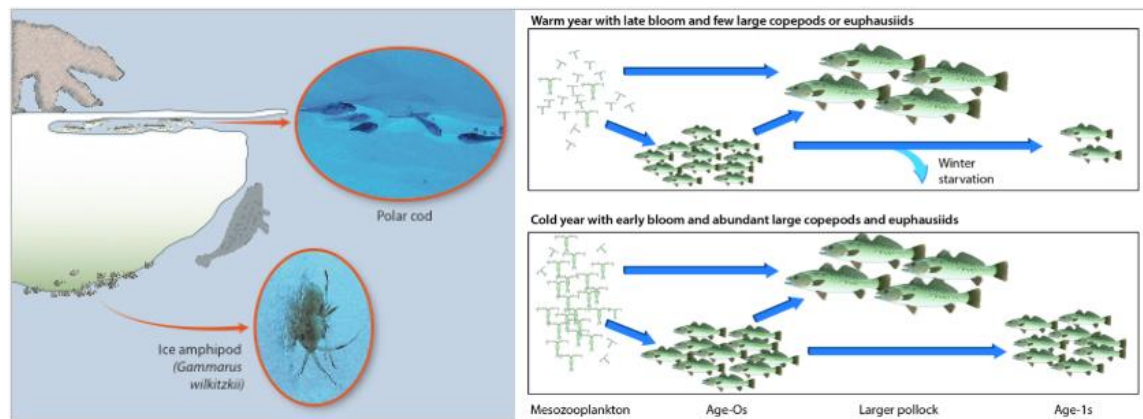
Εύθραυστο φυτοπλαγκτόν

Οι οργανισμοί που ζουν μέσα και κάτω από τον πάγο της θάλασσας τείνουν να είναι μικρά βακτήρια, φύκια, προνύμφες, μονοκύτταροι οργανισμοί και διαφορετικοί τύποι φυτοπλαγκτού. Τα διατόμια, ένας τύπος φυκιού, θεωρούνται οι σημαντικότεροι κύριοι παραγωγοί μέσα στον πάγο της θάλασσας. Με την

⁵⁷ (CAFF Assessment Series No. 10: Life Linked to Ice, 2017)

⁵⁸ (CAFF Arctic Biodiversity Assessment 2013: Synthesis, 2013)

πρόσφατη πτώση των επιπέδων πάγου της Αρκτικής θάλασσας, εμφανίζονται μαζικές ανθοφορίες φυτοπλαγκτού στις περιοχές. Οι τροφικές αλυσίδες της Αρκτικής ξεκινούν κάτω από τον πάγο της θάλασσας με αυτούς τους μικρούς οργανισμούς, που καταλαμβάνουν το χαμηλότερο τροφικό επίπεδο.

Σχήμα 2: Εύθραστο φυτοπλαγκτόν συνδεδεμένο με πάγο⁵⁹

3.4 Αρκτικός κύκλος και Διεθνής Ασφάλεια

3.4.1 Η έννοια και η θεωρία του διλήμματος ασφάλειας

Το θεμελιώδες δίλημμα που αντιμετωπίζουν οι φορείς λήψης αποφάσεων που θέλουν να αυξήσουν την ασφάλεια του κράτους τους χωρίς να κάνουν τα άλλα κράτη να αισθάνονται λιγότερο ασφαλή δεν είναι καινούργιο. Παρατηρήθηκε ήδη στην αρχαιότητα, όταν ο Έλληνας ιστορικός Θουκυδίδης έγραψε την περίφημη αφήγησή του για τον Πελοποννησιακό πόλεμο. «Αυτό αποτελεί ένα εξαιρετικό παράδειγμα αυτό που σήμερα αποκαλείται «δίλημμα ασφαλείας», (Dilemma security).⁶⁰ Το άναρχο διεθνές σύστημα, λοιπόν δημιουργεί ανασφάλεια και συνεπώς πρωταρχικός στόχος των κρατών είναι να μεγιστοποιήσουν την ασφάλεια τους. Στα μέσα του εικοστού αιώνα, το φαινόμενο αναλύθηκε από τον Γερμανό πολιτικό επιστήμονα John Hertz και τον Βρετανό ιστορικό Herbert Butterfield.⁶¹ Ο Hertz σημείωσε ότι τα κράτη που προσπαθούν να επιτύχουν ασφάλεια «οδηγούνται να αποκτήσουν όλο και περισσότερη δύναμη για να ξεφύγουν από τον αντίκτυπο της δύναμης των άλλων», καθιστώντας τους άλλους πιο ανασφαλείς και υποχρεωμένους να «προετοιμαστούν για το χειρότερο». ⁶²

⁵⁹ (CAFF Assessment Series No. 10: Life Linked to Ice, 2017)

⁶⁰ (Πλατιάς Αθανάσιος, 2020)

⁶¹ (Herbert Butterfield, 1951)

⁶² (John Hertz, 1950)

Η έννοια της ασφάλειας για πολλά χρόνια μελετήθηκε ως επιστημονικό αντικείμενο του τομέα « εθνικής ασφάλειας», μετά τις παγκόσμιες αλλαγές ο όρος «διεθνής ασφάλεια» απέκτησε νέα δυναμική βαρύτητα. Από την μια πλευρά η ασφάλεια είναι έννοια που αφορά το κράτος (κρατο-κεντρική , state- centrism) στην βάση του οποίου το κράτος αποτελεί την υψηλότερη αξία έναντι όλων των διεθνών δρώντων. Από την άλλη υπάρχει και μία πιο διευρυμένη έννοια που συμπεριλαμβάνει την διεθνή ασφάλεια.⁶³

Η έννοια αυτή ασφαλείας έχει υιοθετηθεί συχνά από μελετητές που ανήκουν στη ρεαλιστική σχολή διεθνών σχέσεων (IR), τονίζοντας την άναρχη φύση του διεθνούς συστήματος και τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη τείνουν να κάνουν τις χειρότερες υποθέσεις για τους πιθανούς αντιπάλους τους. Η έννοια είναι, για παράδειγμα, μία από τις βασικές παραδοχές του αμυντικού ρεαλισμού. Ο αμυντικός ρεαλισμός υποστηρίζει ότι τα κράτη είναι «αιτούντες ασφάλεια», εγγενώς δυσπιστία για τις προθέσεις άλλων κρατών. Ως εκ τούτου, υπάρχει η πιθανότητα οι λανθασμένες αντιλήψεις και οι παρερμηνείες να οδηγήσουν τα κράτη σε πραγματικές συγκρούσεις, ακόμη και ελλείψει «πραγματικά ασυμβίβαστων συγκρούσεων συμφερόντων». Όπως υποστηρίζει ο Robert Jervis, η πιθανότητα βίαιης διακρατικής σύγκρουσης αυξάνεται όταν η γεωγραφία και η τεχνολογία ευνοούν επεκτατικές πολιτικές.⁶⁴ Αντίθετα, όταν αυτοί οι παράγοντες είναι επαγωγικοί στις πολιτικές του status-quo, τα κράτη είναι πιο πιθανό να συνεργαστούν. Έτσι, η θεωρία του αμυντικού ρεαλισμού «επίθεση - άμυνα» μπορεί να είναι μια πιθανή θεωρία για να εξηγήσει το επίπεδο απειλής που προέρχεται από το δίλημμα ασφάλειας. Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι οι ρεαλιστές αποκλείουν το ενδεχόμενο συντονισμένων πολιτικών που αποσκοπούν στην πρόληψη των αγώνων όπλων. Όπως επισημάνθηκε από τον Charles Glaser, η συνεργασία μπορεί υπό πολλές συνθήκες να είναι μια επιτυχημένη στρατηγική «αυτοβοήθειας».⁶⁵

Ενώ η έννοια εκ πρώτης όψεως φαίνεται να αντιστοιχεί καλά με ρεαλιστικές και νεορεαλιστικές κοσμοθεωρίες, δεν είναι απαραίτητα ασυμβίβαστη με άλλες θεωρίες IR. Έχει χρησιμοποιηθεί από τους κονστρουκτιβιστές καθώς και από

⁶³ (Μπόση Μαρία, 2018)

⁶⁴ (Robert Jervis, 1978)

⁶⁵ ». (Charles Glaser, 1994)

θεωρητικούς των κρίσιμων μελετών ασφάλειας, και αναφέρεται όχι μόνο σε στρατιωτικές, αλλά και σε οικονομικές, περιβαλλοντικές και άλλες ανησυχίες για την ασφάλεια. Έτσι, η έννοια «δεν είναι παντρεμένη με τον Ρεαλισμό». Ο ίδιος ο Hertz πίστευε σε αυτό που αποκάλεσε «φιλελεύθερο ρεαλισμό», οριζόμενο ως «ρεαλισμό που αναγνωρίζει τις δυσκολίες αλλά ρωτά εάν το δίλημμα ασφάλειας μπορεί να μειωθεί με πολιτικές που παρέχουν πιο ειρηνικές σχέσεις με τους άλλους». Ένας τρόπος μείωσης ή βελτίωσης του διλήμματος ασφαλείας θα μπορούσε να είναι η άσκηση πολιτικών που αποσκοπούν στη διαβεβαίωση των δυνητικών αντιπάλων των καλοπροαίρετων προθέσεων (ή της μέτρησής τους), για παράδειγμα μέσω «δαπανηρών σημάτων». ⁶⁶

Υπάρχουν ιστορικά παραδείγματα επιτυχημένων πολιτικών διαβεβαίωσης, αλλά είναι σχετικά σπάνια. Τα κράτη είναι συχνά απρόθυμα να προβούν σε μεγάλες συνεργατικές χειρονομίες, όπως μονομερείς μειώσεις δυνάμεων ή ριζικές αλλαγές στην αμυντική στάση, καθώς τέτοια μέτρα ενδέχεται να αυξήσουν την ευπάθειά τους, τουλάχιστον έως ότου είναι σαφές εάν τα μέτρα θα ανταποδοθούν ή όχι από άλλα κράτη. Από την άλλη πλευρά, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η εναλλακτική λύση στη συνεργασία - ο ανταγωνισμός - είναι εξίσου επικίνδυνη.

Ορίζοντας το δίλημμα ασφάλειας ως «στρατηγική δυσπραγία δύο επιπέδων» (δίλημμα ερμηνείας συν δίλημμα απάντησης) και εφιστώντας την προσοχή στην επίδραση του «παράγοντα φόβου» στις αντιλήψεις και τις ενέργειες, οι Booth και Wheeler δημιούργησαν ένα πλαίσιο για αναλύοντας όχι μόνο γιατί και πώς προκύπτουν διλήμματα ασφαλείας, αλλά και πώς μπορούν να αντιμετωπιστούν. Υποστηρίζουν ότι η αβεβαιότητα είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας πολιτικής στον εικοστό πρώτο αιώνα και ότι πολλοί από τους βασικούς τομείς, όπως οι συγκρούσεις για την πρόσβαση σε μη ανανεώσιμους πόρους, είναι πιθανό να υπόκεινται σε δυναμικά διλήμματα ασφαλείας. ⁶⁷

Οι κριτικοί του Booth και του Wheeler έχουν μια κάπως διαφορετική άποψη για τη συνάφεια της έννοιας με τις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις, υποστηρίζοντας ότι έχει χάσει μεγάλο μέρος της χρησιμότητάς της ως εργαλείου ανάλυσης μετά το

⁶⁶ (John Hertz, 2008)

⁶⁷ (Booth and Wheeler, *The Security Dilemma*, 4.)

τέλος του ψυχρού Πολέμου. Ο Christoph Bluth, αφενός, φτάνει στο σημείο να ισχυρίζεται ότι το δίλημμα ασφάλειας είναι «μια έννοια της οποίας ο χρόνος έχει παρέλθει» και ότι οι Booth και Wheeler υπερεκτιμούν τον ρόλο που οι λανθασμένες αντιλήψεις και οι παρερμηνείες μπορούν να παίξουν ως αιτιολογικούς παράγοντες ανασφάλειας και διακρατικών συγκρούσεων στην εποχή μετά τον ψυχρό Πόλεμο. Ο Bluth υποστηρίζει ότι η πιθανότητα ένοπλης σύγκρουσης μεταξύ κρατών στη σημερινή εποχή είναι χαμηλή, ιδιαίτερα στο δυτικό ημισφαίριο, και ότι οι μελετητές θα πρέπει να δώσουν μεγαλύτερη προσοχή σε «συγκρούσεις υπο-κρατών που προκύπτουν από εθνοτικές διαφορές ή αποτυχημένα κράτη σε περιοχές χαμηλής ανάπτυξης .. " Επιπλέον, υποστηρίζει ότι ο ορισμός της έννοιας των Booth και Wheeler αποκλίνει ριζικά από τον αρχικό ορισμό του Hertz. Είναι ενδιαφέρον ότι ο ίδιος ο Hertz δεν αντέδρασε αρνητικά σε αυτήν ή σε άλλες πτυχές του βιβλίου του Booth και του Wheeler, χαρακτηρίζοντάς το, πριν από το θάνατό του το 2005, ως «μια πολύτιμη συμβολή» και «μια σημαντική προσθήκη στη σκέψη μας για τις διεθνείς σχέσεις». ^{68 69}

Επιστημονικές συζητήσεις όπως αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω συνέβαλαν στη συσσώρευση γνώσεων σχετικά με το δίλημμα ασφάλειας, τη θέση του στη θεωρία IR και τη σχέση του με άλλα εννοιολογικά πλαίσια, όπως η θεωρία επίθεσης -άμυνας, το σπιράλ μοντέλο και η θεωρία εμπιστοσύνης. Παρόλο που η βιβλιογραφία για το δίλημμα της ασφάλειας προσφέρει πολύτιμες γνώσεις σχετικά με τη λογική της συμπεριφοράς του κράτους σε καταστάσεις αβεβαιότητας, θα πρέπει να τονιστεί ότι όλες οι συγκρούσεις δεν είναι αποτέλεσμα λανθασμένων αντιλήψεων και δυναμικών διλημμάτων ασφάλειας.

⁶⁸ (Christoph Bluth, 2011)

⁶⁹ «Εύθραυστα κράτη (Failed state) θεωρούνται αυτά με υψηλά επίπεδα θεσμικής και κοινωνικής ανεπάρκειας σύμφωνα με τους διαθέσιμους δείκτες μέτρησης της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των θεσμών καθώς και κράτη που βιώνουν παρατεταμένα βίαιες συγκρούσεις με μεγάλα ποσοστά θανάτων μεταξύ του πληθυσμού.

Ο εύθραστος χαρακτήρας αυτών των κρατών σημαίνει ότι όχι μόνο έχουν τεράστιες ανάγκες λόγω εσωτερικής αστάθειας, θεσμικών ελλειμμάτων και ακραίων οικονομικών συνθηκών, αλλά και η επι σειρά ετών εσωτερική αστάθεια και οι αναποτελεσματικές πολιτικές επέμβασης σε αυτά εμφολωθούν κινδύνους για την περιφερειακή και παγκόσμια ασφάλεια και σταθερότητα» (Ειρήνη Χειλά, 2020)

Μπορεί επίσης να είναι αποτέλεσμα πραγματικά ασυμβίβαστων συγκρούσεων συμφερόντων και (σωστά αντιληπτών) κακοήθων προθέσεων.

3.4.2 Εφαρμογή της έννοιας του διλήμματος ασφάλειας στην περιοχή της Αρκτικής

Πολλοί θα υποστήριζαν ότι το δίλημμα ασφαλείας ήταν ένα πιο εμφανές χαρακτηριστικό της πολιτικής της Αρκτικής κατά την περίοδο του ψυχρού Πολέμου, που χαρακτηρίζεται από ανταγωνισμό υπερδυνάμεων και αγώνες πυρηνικών όπλων. Άλλοι θα υποστήριζαν ότι η έννοια και η θεωρία του διλήμματος για την ασφάλεια μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε και να διαχειριστούμε τις διακρατικές σχέσεις στην Ανατολική Ασία, τη Μέση Ανατολή ή τον Τρίτο Κόσμο, αλλά ίσως λιγότερο σε περιοχές χαμηλής έντασης, όπως η περιφερειακή Αρκτική.

Και οι δύο ισχυρισμοί μπορεί κάλλιστα να είναι αληθινοί. Είναι δύσκολο να βρεθεί κάτι που να μοιάζει με τη δυναμική των σχέσεων Ιράν-Ισραήλ στη Μέση Ανατολή, τη σύγκρουση μεταξύ των δύο Κορέων ή τον ανταγωνισμό Κίνας-ΗΠΑ στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού. Λίγοι, αν υπάρχουν, θα έλεγαν ότι η Αρκτική του εικοστού πρώτου αιώνα είναι μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από ανομία και ωμές σχέσεις εξουσίας. Το επίπεδο της στρατιωτικής δραστηριότητας στην περιοχή είναι υψηλότερο σήμερα από ό, τι ήταν στη δεκαετία του 1990, αλλά σημαντικά χαμηλότερο από ό, τι ήταν στη δεκαετία του 1970 και του 1980. Από το τέλος του ψυχρού Πολέμου, έχουν αναπτυχθεί ρυθμίσεις περιφερειακής συνεργασίας και έχουν αναπτυχθεί κοινές αντιλήψεις για τα μη στρατιωτικά και μη κρατικά προβλήματα ασφαλείας της περιοχής (συμπεριλαμβανομένων των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής) μεταξύ των αρκτικών χωρών, που είναι πρόθυμοι να συνεργαστούν για την αντιμετώπισή τους.

Ταυτόχρονα, υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι η δυναμική του διλήμματος ασφαλείας υπάρχει και στην Αρκτική και ότι μπορεί να γίνει πιο εμφανής τα επόμενα χρόνια και τις επόμενες δεκαετίες. Η ολοένα και πιο ενεργή επιδίωξη των παράκτιων κρατών για συμφέροντα οικονομικής και εθνικής ασφαλείας στην περιοχή μπορεί σε ένα χειρότερο σενάριο να προκαλέσει αυτό που η Margaret Blunden αποκαλεί «μια μοχθηρή σπείρα καχυποψίας, εθνικιστική ρητορική και επαναστρατιωτικοποίηση» και «να θέσει σε κίνδυνο τον πρωταρχικό στρατηγικό

στόχο , η διατήρηση της σταθερότητας στην Αρκτική ως ζώνη ειρήνης και συνεργασίας ». ⁷⁰ Όπως παρατηρήθηκε από τους Barry Buzan και Ole Wæver, «οι περισσότερες απειλές ταξιδεύουν πιο εύκολα σε μικρές αποστάσεις παρά σε μεγάλες», ιδιαίτερα στον στρατιωτικό και πολιτικό τομέα. Μέσα σε αυτούς τους τομείς, τα κράτη ιστορικά ασχολήθηκαν πολύ περισσότερο με τις δυνατότητες και τις προθέσεις των γειτόνων τους παρά με εκείνες των μακρινών χωρών. Με άλλα λόγια: η γεωγραφία έχει σημασία, το ίδιο και το περιφερειακό επίπεδο, ακόμη και σε έναν όλο και περισσότερο παγκοσμιοποιημένο κόσμο. ⁷¹

Μπορεί ακόμη και να υποστηριχθεί ότι η δυναμική ασφαλείας σε περιφερειακό επίπεδο στην Αρκτική είναι πιο εμφανής τώρα από ό, τι στην περίοδο του ψυχρού Πολέμου, όταν «επικαλύφθηκαν» από το παγκόσμιο πρότυπο σχέσεων υπερδυνάμεων. Στο βαθμό που υπήρχαν εντάσεις και διαφωνίες εντός της Βόρειας Ατλαντικής Συνθήκης (NATO) στην Αρκτική κατά τη διάρκεια του ψυχρού Πολέμου ή σχετίστηκαν με αυτές, αυτές καταργήθηκαν σε σημαντικό βαθμό και σπάνια αφέθηκαν να βγουν στην επιφάνεια, λόγω της παρουσίας της σοβιετικής απειλής. Σήμερα, όταν η Ρωσία θεωρείται ότι αποτελεί λιγότερο υπαρξιακή απειλή για το Δυτικό Ημισφαίριο, τα τέσσερα παράκτια κράτη της Αρκτικής του NATO φαίνεται να δίνουν μεγαλύτερη προσοχή στα αντίστοιχα οικονομικά τους συμφέροντα στην περιοχή. Έτσι, παρόλο που η Αρκτική δεν μπορεί να εκληφθεί ως περιοχή ασυγκράτητης αναρχίας, υπάρχει σίγουρα μια διάσταση «αυτοβοήθειας» στις διακρατικές σχέσεις της Αρκτικής.

Όσον αφορά τα ανεπίλυτα ζητήματα δικαιοδοσίας, καμία από τις τέσσερις χώρες του NATO δεν μπορεί να αναμένεται να κάνει ριζικές παραχωρήσεις στους γείτονές τους στο όνομα της συνοχής της συμμαχίας. Οι Ρώσοι, από την πλευρά τους, ανησυχούν ότι οι γείτονές τους στον Αρκτικό Ωκεανό, που τυχαίνει να είναι και σύμμαχοι του NATO, σκοπεύουν να αναλάβουν τον έλεγχο των φυσικών πόρων ή/και των ναυτιλιακών οδών που ανήκουν δικαιωματικά στη Ρωσική Ομοσπονδία. Τα ρωσικά ΜΜΕ και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής είχαν την τάση να παρουσιάζουν οποιαδήποτε ξένη στρατιωτική δραστηριότητα στην Αρκτική ως εχθρική και προκλητική, ακόμη και όταν η δραστηριότητα αυτή δεν παραβιάζει τα

⁷⁰ (Margaret Blunden, 2009)

⁷¹ Barry Buzan and Ole Wæver, 2005)

αναγνωρισμένα ρωσικά δικαιώματα. Σύμφωνα με μια πρόσφατη δήλωση του Nikolai Patrushev, Γραμματέα του Ρωσικού Συμβουλίου Ασφαλείας, «οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Νορβηγία, η Δανία και ο Καναδάς ακολουθούν μια κοινή και συντονισμένη πολιτική που αποσκοπεί στην άρνηση της Ρωσίας να αποκτήσει πρόσβαση στα πλούτη της υφαλοκρηπίδας της Αρκτικής». (Gazeta, 2009) Με κάπως παρόμοιο τρόπο, ο πρωθυπουργός του Καναδά, Stephen Harper, δήλωσε επανειλημμένα ότι η χώρα του αντιμετωπίζει «ολοένα και πιο επιθετικές ρωσικές ενέργειες» και ότι η κυβέρνησή του σκοπεύει να βάλει «περισσότερες μπότες στην αρκτική τούνδρα, περισσότερα πλοία στα παγωμένα νερά και μια καλύτερη ματιά στον ουρανό». ⁷²

Προφανώς, δηλώσεις όπως αυτές που αναφέρονται παραπάνω προορίζονται συχνά για εγχώριο ακροατήριο και δεν πρέπει απαραίτητα να ληφθούν στην ονομαστική τους αξία. Ταυτόχρονα, υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι οι ανησυχίες για την ασφάλεια είναι πραγματικές και ότι ο φόβος αποτελεί παράγοντα στην πολιτική της Αρκτικής και στον 21ο αιώνα. Τα παράκτια κράτη της Αρκτικής ανησυχούν ότι οι γείτονές τους ή εξωτερικοί φορείς ενδέχεται να επιχειρήσουν να παραβιάσουν τα δικαιώματα και τα συμφέροντά τους στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε φυσικούς πόρους ή ναυτιλιακών οδών σημαντικής σημασίας για τις εθνικές τους οικονομίες. Κανένα από τα παράκτια κράτη δεν αποκλείει τη δυνατότητα διαφωνιών που σχετίζονται με τους πόρους στα βόρεια ύδατα και περιοχές με ράφια, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών που βρίσκονται επί του παρόντος εκτός εθνικής δικαιοδοσίας, και κανένα από αυτά δεν είναι διατεθειμένο να βασιστεί σε κανέναν εκτός από τον εαυτό του για την προστασία των βορείων θαλάσσιων συνόρων, της κυριαρχίας και κυριαρχικά δικαιώματα. Έτσι, τον Δεκέμβριο του 2009, το канаδικό κοινοβούλιο ψήφισε σχεδόν ομόφωνα υπέρ μιας πρότασης μετονομασίας της θαλάσσιας οδού της Αρκτικής της χώρας σε «Καναδικό βορειοδυτικό πέρασμα». Στο ίδιο πνεύμα, μια ρωσική δεξαμενή σκέψης ξεκίνησε πρόσφατα μια πρωτοβουλία να αλλάξει το όνομα του Αρκτικού Ωκεανού σε "Ρωσικός Αρκτικός Ωκεανός". ⁷³

⁷² (Shiping Tang and Evan Branden, 2007)

⁷³ (Shiping Tang and Evan Branden, 2007)

Οι ανησυχίες για την ασφάλεια των παράκτιων κρατών της Αρκτικής στα βόρεια σύνορα καθορίζονται όχι μόνο από τον αναδυόμενο ρόλο της περιοχής ως αρένα οικονομικής και βιομηχανικής δραστηριότητας, αλλά και από τη θέση της περιοχής στις στρατηγικές πυρηνικής αποτροπής της Ρωσίας, των Ηνωμένων Πολιτειών και του NATO. Κατά τη διάρκεια του ψυχρού Πολέμου, η Σοβιετική Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες ανέπτυξαν πυρηνικά όπλα μεγάλης εμβέλειας που θα μπορούσαν να εκτοξευθούν στον Αρκτικό Ωκεανό, είτε από τοποθεσίες στη στεριά (διηπειρωτικοί βαλλιστικοί πυραύλοι που βασίζονται σε σιλό), είτε σε εκτοξευτές οδικών κινητών από τη θάλασσα (βαλλιστικοί πύραυλοι που μεταφέρονται από πυρηνικά υποβρύχια), ή από τον αέρα (βόμβες ή πυραύλους κρουζ που μεταφέρονται από βομβαρδιστικά μεγάλου βεληνεκούς). Ο αριθμός των πυρηνικών κεφαλών που έχουν αναπτυχθεί έχει μειωθεί σημαντικά από τότε, αλλά όλα τα στοιχεία της «τριάδας» εξακολουθούν να λειτουργούν και επομένως σχετίζονται με την κατάσταση ασφαλείας στην περιοχή. Τα όπλα έγιναν επίσης πιο εξελιγμένα, κυρίως με την ανάπτυξη συστημάτων αντιβαλλιστικών πυραύλων χερσαίας και θαλάσσης (ABM), ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση του καθεστώτος της συνθήκης ABM στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Η τελευταία εξέλιξη είναι πιθανό να γίνει μια σημαντική πηγή αντιπαράθεσης μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ρωσίας, η οποία θεωρεί ότι τα θαλάσσια συστήματα ABM αποτελούν πιθανή απειλή για τον πυρηνικό αποτρεπτικό παράγοντα.⁷⁴

Ο στρατηγός Nikolai Makarov, τότε αρχηγός του ρωσικού Γενικού Επιτελείου, δήλωσε τον Φεβρουάριο του 2012 ότι «δεν θα δεχτούμε ότι αμερικανικά σκάφη εξοπλισμένα με σύστημα βαλλιστικής πυραυλικής άμυνας Aegis λειτουργούν στο τμήμα μας της Αρκτικής» και ότι η Ρωσία «ταιριάζει» μέτρα έτοιμα »για την αντιμετώπιση μιας τέτοιας εξέλιξης των γεγονότων. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, από την πλευρά τους, υποστηρίζουν ότι τα μέτρα ABM, συμπεριλαμβανομένων των προσπαθειών για τον εξοπλισμό ενός αυξανόμενου αριθμού καταδρομικών και αντιτορπιλικών των αμερικανικών ναυτικών με συστήματα πυραυλικής άμυνας Aegis, δεν στρέφονται εναντίον της Ρωσίας, αλλά μάλλον η πυραυλική απειλή από άλλες χώρες όπως η Βόρεια Κορέα. Τον Δεκέμβριο του 2011, η υπουργός

⁷⁴ (Sven Holtsmark, 2009)

Εξωτερικών των ΗΠΑ Hillary Clinton επεσήμανε ότι «εξηγήσαμε μέσω πολλών διαύλων ότι το προγραμματισμένο μας σύστημα δεν θα απειλήσει και δεν μπορεί να απειλήσει τη στρατηγική αποτροπή της Ρωσίας. Δεν επηρεάζει τη στρατηγική μας ισορροπία με τη Ρωσία και σίγουρα δεν αποτελεί αιτία για στρατιωτικά αντίμετρα». ⁷⁵

Τα παραπάνω παραδείγματα απεικονίζουν τον τρόπο με τον οποίο διαδραματίζεται το δίλημμα ασφάλειας στον τομέα της πυρηνικής αποτροπής και πώς η δυναμική «δράσης -αντίδρασης» μπορεί να συμβάλει στην ακούσια αύξηση του επιπέδου στρατιωτικής παρουσίας και έντασης στην Αρκτική. Μέρος του προβλήματος είναι, φυσικά, ότι η Ρωσία και τα άλλα τέσσερα παράκτια κράτη της Αρκτικής δεν έχουν κατάλληλο φόρουμ για να συζητήσουν θέματα ασφάλειας όπως αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω. Η Ρωσία δεν είναι ούτε μέλος του NATO ούτε μέρος της δυτικής κοινότητας ασφαλείας. Το Αρκτικό Συμβούλιο, του οποίου η Ρωσία είναι εξέχον μέλος, δεν θεωρείται ως ένα φόρουμ στο οποίο (σκληρά) θέματα ασφάλειας μπορούν ή πρέπει να συζητηθούν. Οι σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και των μελών της Αρκτικής του NATO εξακολουθούν να χαρακτηρίζονται από μεγάλο βαθμού έλλειψη εμπιστοσύνης. Οι ενέργειες της Ρωσίας σε άλλες περιοχές, όπως η προσάρτηση της περιοχής της Κριμαίας στην Ουκρανία τον Μάρτιο του 2014, είναι πιθανό να έχουν σοβαρό αρνητικό αντίκτυπο στις σχέσεις της Ρωσίας με τη Δύση, τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα. Αυτό ενδέχεται να συμβάλει σε ένα πολιτικό περιβάλλον στο οποίο το δίλημμα ασφάλειας μπορεί να επικρατήσει και να ευημερήσει, επίσης στην Αρκτική.⁷⁶

Κατά την ανάπτυξη μακροπρόθεσμων στρατηγικών και την αξιολόγηση πιθανών απειλών για τα συμφέροντα οικονομικής και εθνικής ασφάλειας στην περιοχή, τα παράκτια κράτη της Αρκτικής έχουν την τάση να «υποθέτουν τα χειρότερα», δηλαδή σενάρια που δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα την τρέχουσα κατάσταση των πραγμάτων. Μη γνωρίζοντας τις (μελλοντικές) προθέσεις των γειτόνων τους ή εξωτερικών φορέων, φοβούνται να διακινδυνεύσουν ελλείψεις στη στρατιωτική ικανότητα και επέλεξαν να «σκέφτονται με ασφάλεια». Με βάση

⁷⁵ (Jackie Northam, 2011)

⁷⁶ (Cf. Jervis, 2012)

την ερμηνεία τους για τη συμπεριφορά και το στρατιωτικό δυναμικό άλλων φορέων, λαμβάνουν μέτρα για να ενισχύσουν τις δικές τους στρατιωτικές δυνατότητες στην περιοχή. Τα δικά μας μέτρα θεωρούνται «αμυντικά», «νόμιμα» και «απαραίτητα», ενώ παρόμοια μέτρα που λαμβάνουν οι άλλοι φορείς συχνά απεικονίζονται ως «επιθετικά», «παράνομα» ή «περιττά». Τα παράκτια κράτη της Αρκτικής σπάνια θεωρούν πώς οι δικές τους πολιτικές ή ενέργειες μπορεί να γίνουν αντιληπτές από άλλους ως εκφοβιστικές ή απειλητικές.

Έτσι, η έννοια του διλήμματος ασφαλείας μπορεί να είναι ένα χρήσιμο αναλυτικό εργαλείο για μελετητές και υπεύθυνους λήψης αποφάσεων που προσπαθούν να κατανοήσουν και να βελτιώσουν τη δυναμική των διακρατικών σχέσεων της Αρκτικής. «Βάζοντας τον εαυτό του στη θέση του άλλου» και αναπτύσσοντας υψηλότερο βαθμό «ευαισθησίας διλήμματος ασφαλείας», μπορεί κανείς να μειώσει τον κίνδυνο διακρατικών εντάσεων που σχετίζονται με την εμπορική ή στρατιωτική χρήση των ολοένα και πιο προσβάσιμων θαλάσσιων περιοχών της περιοχής και να μειώσει την πιθανότητα μια σταδιακή στρατιωτικοποίηση που οδηγείται από τη δυναμική δράσης -αντίδρασης.⁷⁷

3.4.3 Στρατηγικές και δυνατότητες της Αρκτικής: Συγκριτική προοπτική

Ας ρίξουμε τώρα μια πιο προσεκτική ματιά στον τρόπο με τον οποίο η Ρωσία, οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς, η Δανία και η Νορβηγία καθορίζουν τα αντίστοιχα εθνικά τους συμφέροντα στην Αρκτική και πώς επιδιώκουν αυτά τα συμφέροντα. Τι δυνατότητες στρατιωτικής/εθνικής ασφάλειας έχουν στην περιοχή και πώς τις χρησιμοποιούν;

Ρωσία

Η Ρωσία υιοθέτησε μια στρατηγική για την Αρκτική το 2008, η οποία δημοσιοποιήθηκε την άνοιξη του 2009. Η στρατηγική, που αναπτύχθηκε υπό την αιγίδα του Συμβουλίου Ασφαλείας της Ρωσίας, έχει ως στόχο να μετατρέψει την περιοχή σε "στρατηγική βάση πόρων για τη Ρωσική Ομοσπονδία" και διατηρώντας τον ρόλο της χώρας ως «ηγετική αρκτική δύναμη». Εκτός από την επισήμανση των οικονομικών συμφερόντων της Ρωσίας στην περιοχή, το έγγραφο τονίζει την ανάγκη διατήρησης και περαιτέρω ανάπτυξης της παρουσίας της στρατιωτικής και ομοσπονδιακής υπηρεσίας ασφαλείας (FSB) στα βόρεια

⁷⁷ (Aleksandr Golts, 2011)

ύδατα της χώρας, τον εναέριο χώρο και τις χερσαίες περιοχές, προκειμένου να παρέχεται «στρατιωτική ασφάλεια στην αρκτική ζώνη της Ρωσικής Ομοσπονδίας υπό διάφορες στρατιωτικές-πολιτικές καταστάσεις». Η τελευταία πρόταση ήταν σε μεγάλο βαθμό σύμφωνη με τα σήματα ότι τους προηγούμενους μήνες και χρόνια είχαν προέλθει από σκληροπυρηνικούς στο ρωσικό πολιτικό και στρατιωτικό κατεστημένο, όπως ο Αντιστράτηγος Αερομεταφερόμενων Δυνάμεων, Vladimir Shamanov, επικεφαλής της μονάδας του υπουργείου Άμυνας για μάχη. Δήλωσε τον Ιούνιο του 2008 ότι: ⁷⁸

«Αφού αρκετές χώρες αμφισβήτησαν τα δικαιώματα της Ρωσίας στην πλούσια σε πόρους υφαλοκρηπίδα στην Αρκτική, ξεκινήσαμε αμέσως την αναθεώρηση των προγραμμάτων μάχης μας για στρατιωτικές μονάδες που ενδέχεται να αναπτυχθούν στην Αρκτική σε περίπτωση πιθανής σύγκρουσης.»

Οι τρέχουσες στρατιωτικές δυνατότητες της Ρωσίας στην Αρκτική περιλαμβάνουν, κυρίως, ναυτικές μονάδες που εδρεύουν στη βορειοδυτική γωνία της χώρας. Στην κορυφή της λίστας προτεραιότητας όσον αφορά τις επενδύσεις βρίσκεται ο εκσυγχρονισμός του στόλου των πυρηνικών υποβρυχίων πυραυλικών πυραύλων της χώρας. Προς το παρόν, περίπου το 58 τοις εκατό των θαλάσσιων στρατηγικών πυρηνικών κεφαλών της Ρωσίας βρίσκονται σε υποβρύχια που λειτουργούν από τη χερσόνησο Κόλα. Η Θάλασσα του Μπάρεντς και ο Αρκτικός Ωκεανός ήταν ιστορικά και εξακολουθούν να είναι σημαντικές περιοχές εκπαίδευσης και στάθμευσης για τη ρωσική δύναμη SSBN. Ο Βόρειος Στόλος χρησιμοποιεί επίσης πυρηνικά υποβρύχια ταχείας επίθεσης (SSN), συμβατικά υποβρύχια και μια ποικιλία επιφανειακών σκαφών όλων των μεγεθών από τις παράκτιες κορβέτες έως τα θαλάσσια καταδρομικά, καθώς και τις αεροπορικές δυνάμεις και τις ναυτικές μονάδες πεζικού. Όσον αφορά τις παραδοσιακές χερσαίες δυνάμεις, η παρουσία περιορίζεται σε μια μηχανοκίνητη ταξιαρχία πεζικού που βρίσκεται στο Πετσένγκα, περίπου 10 χιλιόμετρα από τα σύνορα Νορβηγίας-Ρωσίας. Υπάρχουν σχέδια για την ίδρυση δύο ή περισσότερων «Αρκτικών Ταξιαρχιών», αλλά αυτές έχουν αναβληθεί μέχρι το 2015. Εκτός από τις στρατιωτικές δυνάμεις της Ρωσίας στην περιοχή υπάρχουν στρατεύματα με περιφερειακή βάση, περιπολικά σκάφη και αεροσκάφη της

⁷⁸ (Konstantin Rashepkin and Andrei Lunyov, June 24, 2008)

ρωσικής ακτοφυλακής/συνόρων φρουράς, τα οποία υποτάσσονται στο FSB. Η Ρωσία διαθέτει επίσης τον μεγαλύτερο στόλο παγκόσμιων παγοθραυστικών συμβατικών και πυρηνικής ενέργειας, για τον οποίο βρίσκονται σε εξέλιξη σημαντικές επενδύσεις και αναβαθμίσεις.⁷⁹

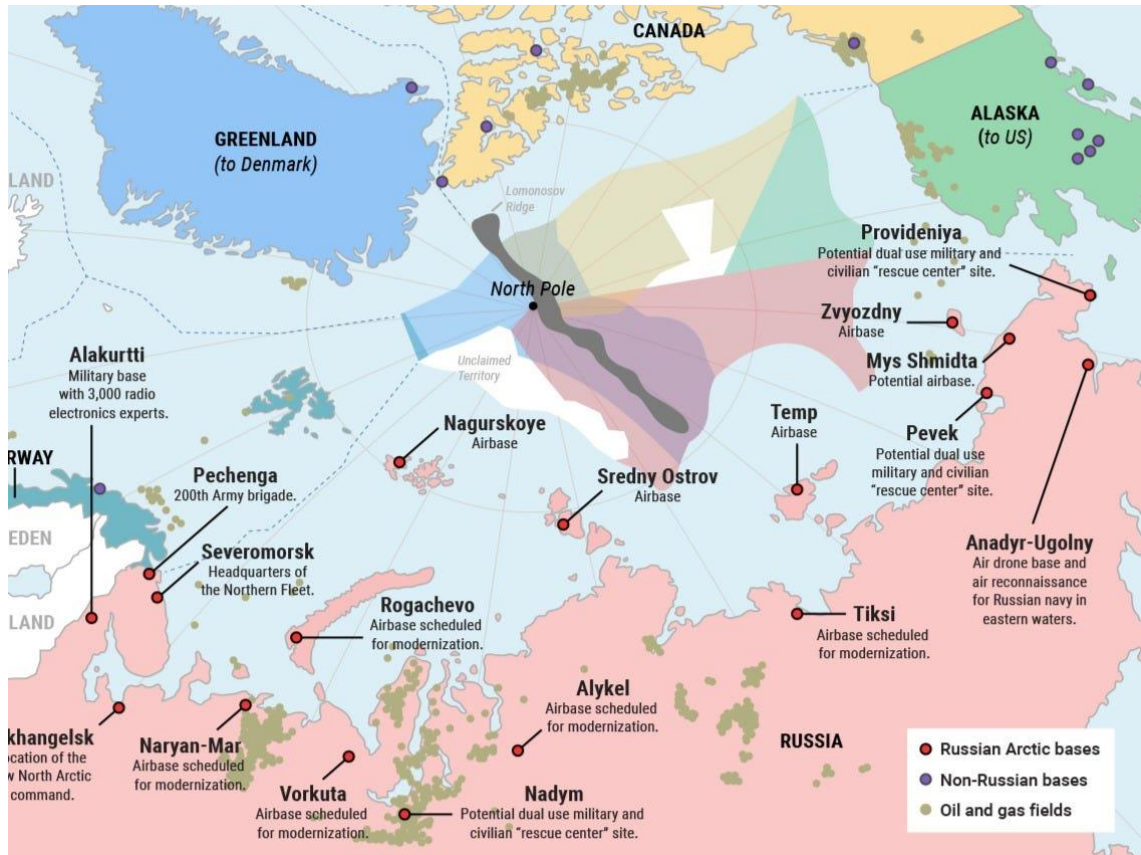
Από το 2007, παρατηρείται σταδιακή αύξηση της στρατιωτικής δραστηριότητας της Ρωσίας στην Αρκτική, ιδιαίτερα στη θάλασσα και στον αέρα. Αυτή τη στιγμή η χώρα βρίσκεται στη διαδικασία υλοποίησης ενός φιλόδοξου προγράμματος εκσυγχρονισμού του ναυτικού. Ο αριθμός των ναυτικών ασκήσεων και περιπολιών είναι μεγαλύτερος σήμερα από ό, τι στη δεκαετία του 1990 και η Ρωσία επανέλαβε για πρώτη φορά από το 1992 τις πτήσεις με στρατηγικά βομβαρδιστικά στον διεθνή εναέριο χώρο του Αρκτικού Ωκεανού, πάνω από τη Θάλασσα του Μπάρεντς, τη Θάλασσα της Γροιλανδίας και άλλα παρακείμενα νερά. Στη Ρωσία, η αύξηση της δραστηριότητας θεωρείται απλώς ως «απάντηση» στα μέτρα που ελήφθησαν από άλλα κράτη της Αρκτικής, ιδιαίτερα τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά, όπως υποδεικνύεται σε αυτή την ανάλυση από τον Ρώσο σχολιαστή αμυντικού Alexandr Golts: «Ο ψυχρός πόλεμος στην Αρκτική είναι αδιανόητος. Επομένως, ρωτάμε γιατί η Μόσχα έχει ακολουθήσει μια αντιπαραθετική προσέγγιση με τέτοια επιμονή, προσελκύνοντας αμηχανία στη διαδικασία. Ένας λόγος είναι ότι άλλα αρκτικά έθνη έχουν δηλώσει την προθυμία τους να χρησιμοποιήσουν βία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και ο Καναδάς πραγματοποιούν τακτικά στρατιωτικές ασκήσεις στην περιοχή της Αρκτικής. Η Δανία έχει προγραμματίσει να αναπτύξει ειδικές στρατιωτικές μονάδες της Αρκτικής. Όλες οι πλευρές έχουν υπερβάλει την ετοιμότητά τους για στρατιωτική αντιπαραθέση.»⁸⁰

Ρώσοι διπλωμάτες προσπάθησαν να περιορίσουν τη ρητορική που σχετίζεται με την Αρκτική. Σε σύγκριση με τις δηλώσεις εκπροσώπων του ρωσικού υπουργείου Άμυνας, του Γενικού Επιτελείου και των Ενόπλων Δυνάμεων, οι δηλώσεις αξιωματούχων του υπουργείου Εξωτερικών είναι γενικά πιο επιφυλακτικές στον τόνο. Ενώ ο στρατός τείνει να τονίσει την ανάγκη για

⁷⁹ (Vladimir Isachenkov, January 10, 2013)

⁸⁰ (Aleksandr Golts, 2011)

ενισχυμένη στρατιωτική παρουσία στην περιοχή, οι διπλωμάτες τείνουν να υποβαθμίζουν το δυναμικό σύγκρουσης στην Αρκτική.

Εικόνα 11: Ρωσικά στρατεύματα στην Αρκτική⁸¹

The United States

Αν και σε κάπως μικρότερη κλίμακα, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν επίσης λάβει μέτρα τα τελευταία χρόνια για τον επαναπροσδιορισμό των συμφερόντων της Αμερικής στην Αρκτική και την ενίσχυση των στρατιωτικών και εθνικών τους δυνατοτήτων ασφάλειας στην περιοχή αυτή. Οι προσπάθειες εμπνεύστηκαν, εν μέρει, από μέτρα που έλαβαν άλλα παράκτια κράτη της Αρκτικής, ιδιαίτερα η Ρωσία και ο Καναδάς. Το 2008, το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ και το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας πραγματοποίησαν μια εις βάθος αναθεώρηση της Οδηγίας Προεδρικής Απόφασης του 1994 για την Αρκτική Πολιτική. Η διαδικασία φέρεται να προκλήθηκε από ένα γεγονός όπως η αμφιλεγόμενη σημαία της Ρωσίας που τοποθετήθηκε στον βυθό στον Βόρειο Πόλο τον Αύγουστο του 2007 και οδήγησε στην υιοθέτηση ενός νέου εγγράφου πολιτικής που ονομάζεται

⁸¹ (Mike Nudelman and Jeremy Bender, 2015)

Εθνική Προεδρική Οδηγία Εθνικής Ασφάλειας (NSDP) -66/Προεδρική Οδηγία Εσωτερικής Ασφάλειας (HSPD) -25. Το NSPD-66/HSPD-25 απαριθμεί τα βασικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών στην Αρκτική, μεταξύ των οποίων τα συμφέροντα ασφάλειας («πυραυλική άμυνα και έγκαιρη προειδοποίηση · ανάπτυξη θαλάσσιων και αεροπορικών συστημάτων για στρατηγική αποστολή σφραγίδων, στρατηγική αποτροπή, θαλάσσια παρουσία και θαλάσσιες επιχειρήσεις ασφάλειας και διασφάλιση της ελευθερίας πλοήγησης και υπερπήσεων») στην κορυφή της λίστας. Η οδηγία καθιστά σαφές ότι «οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν ευρεία και θεμελιώδη εθνικά συμφέροντα ασφάλειας στην περιοχή της Αρκτικής και είναι διατεθειμένες να λειτουργήσουν είτε ανεξάρτητα είτε σε συνεργασία με άλλα κράτη για τη διασφάλιση αυτών των συμφερόντων». ⁸²

Ταυτόχρονα, πρέπει να σημειωθεί ότι η Αρκτική απέχει πολύ από την κορυφή της ατζέντας εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της Ουάσινγκτον. Το μερίδιο της Αμερικής στα εδάφη της Αρκτικής (Αλάσκα) είναι σχετικά μικρό, τουλάχιστον σε σύγκριση με εκείνα της Ρωσίας και του Καναδά, και οι βόρειες θαλάσσιες περιοχές υπό τη δικαιοδοσία των ΗΠΑ περιορίζονται σε τμήματα των θαλασσών Bering, Beaufort και Chukchi. Λίγες χιλιάδες Αμερικανοί πολίτες ζουν σε περιοχές βόρεια του Αρκτικού Κύκλου και η περιοχή παραδοσιακά δεν έχει χρησιμοποιηθεί για σκοπούς οικοδόμησης ταυτότητας στον βαθμό που παρατηρείται στον Καναδά και τη Ρωσία.

Ωστόσο, φαίνεται να υπάρχει ένα ανανεωμένο ενδιαφέρον των ΗΠΑ για τις αρκτικές υποθέσεις, τουλάχιστον στους ναυτικούς κύκλους. Κεντρικά τοποθετημένοι Αμερικανοί εμπειρογνώμονες υποστηρίζουν ότι η οικονομική και στρατηγική σημασία της περιοχής της Αρκτικής δεν θα μειωθεί τα επόμενα χρόνια και ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει να επιδιώξουν να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στο βορρά, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών με τα ράφια βόρεια της Αλάσκας. Η μη επικύρωση από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Σύμβασης του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) αποτελεί, φυσικά, ένα πιθανό εμπόδιο στις υπεράκτιες δραστηριότητες των ΗΠΑ στα βόρεια ύδατα, όπως σημειώνεται στο NSPD-66/HSPD-25. Σύμφωνα με μια

⁸² (Heather Conley et al., 2011)

πρόσφατη έκθεση της Επιτροπής για τις Επιπτώσεις στην Κλιματική Αλλαγή στην Εθνική Ασφάλεια, η μη συμμετοχή στην UNCLOS έχει αρνητικές επιπτώσεις και για τις αμερικανικές ναυτικές και ακτοφυλακές και τις επιχειρήσεις τους στην Αρκτική.⁸³

Ενώ ο αμερικανικός στρατός σήμερα διαθέτει λίγα πλοία επιφανείας ικανά να επιχειρήσουν στην Αρκτική, έχει σημαντικές υποθαλάσσιες ικανότητες στην Αρκτική. Η ικανότητα χειρισμού πυρηνικών υποβρυχίων στον Αρκτικό Ωκεανό και κοντά στην Αρκτική θάλασσα όπως το Barents, σε ανοιχτά νερά καθώς και κάτω από την παγωμένη κάλυψη της Αρκτικής, εξακολουθεί να θεωρείται σημαντική για την εθνική ασφάλεια της χώρας. Ο αμερικανικός στρατός επιχειρεί επί του παρόντος τρεις κατηγορίες πυρηνικών υποβρυχίων που μπορούν να εκτελέσουν αποστολές στην Αρκτική και ασκήσεις πάγου πραγματοποιούνται στα ύδατα βόρεια της Αλάσκας σε διετή βάση. Η χρηματοδότηση για το σχεδιασμό και την κατασκευή ενός νέου παγοθραυστικού πολλών εκατομμυρίων δολαρίων για την ακτοφυλακή των ΗΠΑ βρίσκεται επίσης σε εξέλιξη.⁸⁴

Ωστόσο, όπως σημειώθηκε παραπάνω, η Ρωσία ανησυχεί ότι μέτρα όπως αυτά που προαναφέρθηκαν θα υπονομεύσουν την επιβίωση του πυρηνικού της αποτρεπτικού παράγοντα και υποστηρίζει ότι τα αντίμετρα υπό εξέταση, αν όχι εφαρμογή. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπως και στη Ρωσία, οι εκτιμήσεις απειλών της οργάνωσης άμυνας και ασφάλειας τείνουν να είναι στραβές προς ερμηνείες που μπορεί να υποστηρίξουν τις αντίστοιχες εσωτερικές ατζέντες τους, συμπεριλαμβανομένων αιτημάτων για αυξημένη χρηματοδότηση.

⁸³ (National Security Implications of Climate Change for U.S. Naval Forces , 2011)

⁸⁴ (Alex DeMarban, February 13, 2012)

Πίνακας 4: Σύγκριση μεταξύ των σημερινών στρατιωτικών δραστηριοτήτων και του ψυχρού Πολέμου⁸⁵

US and NATO Forces Capable of Operating in the Arctic	US in the 1980s	US in the 2010s	NATO in the 2010s
Submarines	78	33	85
of them SSBN	28	6	8
SSBN in permanent patrol	-	6-8	-
Submarines armed with cruise missile and Tomahawk	-	39	-
Aircraft carriers	7	4	6
Lager ships	90	49	100
Ships for landing troops	24	14	-
Aircraft	700	360	200

Καναδάς

Ο Καναδάς δημοσίευσε τη Βόρεια Στρατηγική του τον Ιούλιο του 2009. Η στρατηγική δίνει έμφαση στην ανάγκη ανάπτυξης χερσαίων, θαλάσσιων, εναέριων και διαστημικών δυνατοτήτων που μπορούν να διευκολύνουν την «άσκηση κυριαρχίας» του Καναδά στο Βορρά. Τα υιοθετημένα μέτρα προς αυτόν τον σκοπό περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την απόκτηση έξι έως οκτώ υπεράκτιων περιπολικών σκαφών της Αρκτικής με πάγο, την κατασκευή ενός μεγάλου παγοθραυστικού, την επέκταση του προγράμματος Arctic Rangers, τη δημιουργία μιας Βόρειας Αποθεματικής Μονάδας στην Αρκτική, την εγκατάσταση μια στρατιωτική βάση εκπαίδευσης της Αρκτικής στο Resolute Bay στην ακτή του Βορειοδυτικού Πέρασης, ανάπτυξη ενός λιμανιού ανεφοδιασμού βαθέων υδάτων στο Nanisivik στο νησί Baffin και προώθηση των δορυφορικών δυνατοτήτων παρακολούθησης και παρακολούθησης. Προβλέπεται επίσης ένας αυξανόμενος ρόλος των drones στην επιτήρηση της βόρειας ακτογραμμής του Καναδά.

Ο Καναδάς έχει επίσης αρχίσει να πραγματοποιεί στρατιωτικές ασκήσεις στα βόρεια εδάφη του, συνήθως τους καλοκαιρινούς μήνες. Συγκεντρωμένες εντός και γύρω από την ανατολική Αρκτική, αυτές οι ασκήσεις συμμετείχαν και στους

⁸⁵ (Kenty Dubois, 2018)

τρεις κλάδους των Καναδικών Δυνάμεων και περιελάμβαναν «υποβρύχια, φρεγάτες, παράκτια πλοία, παγοθραυστικά, F-18 και CP-140, καθώς και χερσαίες μονάδες».⁸⁶ Ο Καναδάς πραγματοποιεί επίσης τακτικά ασκήσεις αεροπορικής άμυνας Northamerican Aerospace Defense Command (NORAD) στην Αρκτική, συνήθως με πτήσεις αεροσκαφών μαχητικών. Οι τελευταίες ασκήσεις στοχεύουν πιθανότατα στην ενίσχυση της ικανότητας του Καναδά να μετριάσει αυτό που θεωρείται μια αυξανόμενη ρωσική αεροπορική απειλή μεγάλης εμβέλειας.⁸⁷

Τα πρόσφατα έγγραφα πολιτικής του Καναδά και οι επίσημες δηλώσεις σχετικά με την Αρκτική δεν αφήνουν καμία αμφιβολία ότι πολλές από τις προσπάθειες που έγιναν για την προστασία των βορείων συνόρων του Καναδά απευθύνονται στη Ρωσία. Κάποιοι θα έλεγαν «αποκλειστικά» στη Ρωσία.⁸⁸ Τον Φεβρουάριο του 2009, ο πρωθυπουργός Harper κατηγόρησε τη Ρωσία ότι ακολουθεί μια «ολοένα και πιο επιθετική» ατζέντα και υποστήριξε ότι ρωσικά βομβαρδιστικά μεγάλου βεληνεκούς «εισέβαλαν» στον καναδικό εναέριο χώρο.⁸⁹ Ο τελευταίος ισχυρισμός ήταν απορρίφθηκε αργότερα από τον διοικητή του NORAD, στρατηγό Gene Renuart, ο οποίος σημείωσε ότι «οι Ρώσοι συμπεριφέρθηκαν επαγγελματικά. έχουν διατηρήσει τη συμμόρφωση με τους διεθνείς κανόνες κυριαρχίας του εναέριου χώρου και δεν έχουν εισέλθει στον εσωτερικό εναέριο χώρο οποιασδήποτε χώρας».⁹⁰

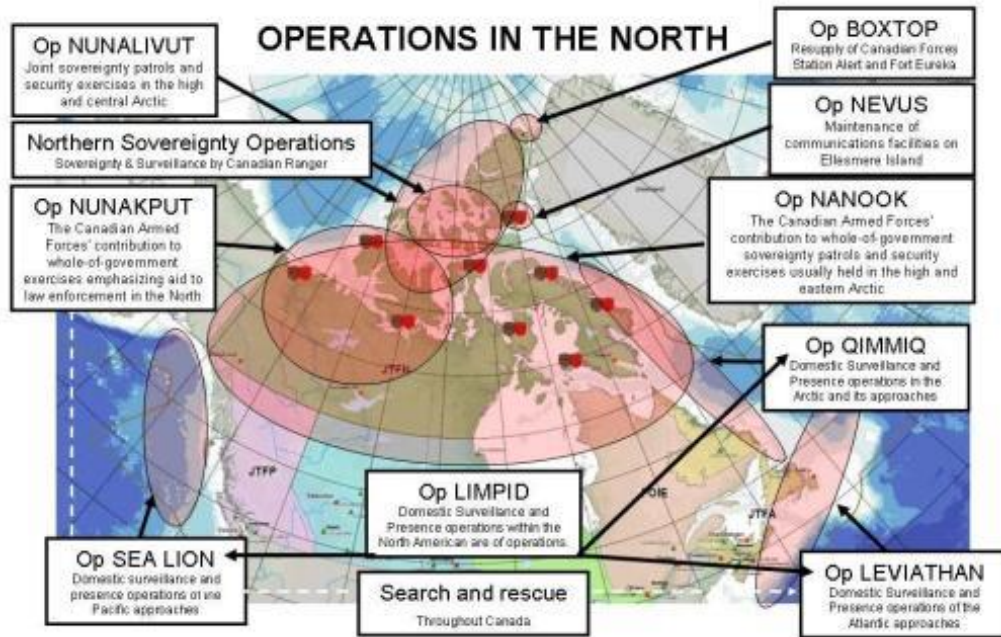
⁸⁶ (Huebert, 2009)

⁸⁷ (Patch, 2009)

⁸⁸ (Rozoff, 2011)

⁸⁹ (Policy Department for External Relations, 2020)

⁹⁰ (CBC News, February 27, 2009,)

Εικόνα 12: Χάρτης στρατιωτικών ασκήσεων στο βόρειο Καναδά⁹¹

Με έναν κάπως παρόμοιο τρόπο, η Ρωσία συχνά υπερβάλλει το εύρος και τον πιθανό κίνδυνο της στρατιωτικής δραστηριότητας του Καναδά στην Αρκτική. Τον Απρίλιο του 2009, λίγο μετά το προαναφερθέν περιστατικό, ο γραμματέας του ρωσικού Συμβουλίου Ασφαλείας Nikolai Patrushev εξέφρασε την ανησυχία του για την «ομάδα δυνάμεων 5000 ατόμων στην Αρκτική» του Καναδά,⁹² που πιθανότατα αναφερόταν στην канаδική δύναμη Rangers. Αντί για στρατιωτική μονάδα μάχης, οι Rangers είναι μια εθελοντική εφεδρική δύναμη που αποτελείται από Inuit, First Nations, Métis και μη Αβορίγινες, που ιδρύθηκε το 1947.⁹³ Περιπολούν τακτικά μερικές από τις πιο απομακρυσμένες περιοχές του Καναδά, οπλισμένες με τουφέκια Lee Enfield, 60 ετών, και αναφέρουν «ύποπτη δραστηριότητα» στις αρχές. Ωστόσο, ακόμη και με την ταχεία τήξη των θαλάσσιων πάγων στην Αρκτική, δύσκολα μπορεί να ισχυριστεί ότι υπάρχει εδαφική απειλή για τη βόρεια ακτογραμμή του Καναδά, ή για το θέμα αυτό, της Ρωσίας. Όπως σημείωσε το 2009 ο τότε Αρχηγός Άμυνας του Καναδά, στρατηγός Walter Natynczyk, «αν κάποιος εισέβαλε στην Καναδική Αρκτική, το πρώτο μου καθήκον θα ήταν να τον σώσω».⁹⁴ Το ίδιο ισχύει, φυσικά, για την

⁹¹ (LOUIS LANG, 2014)

⁹² (Nezavisimoe Voyennoe Obozreni, April 3, 2009)

⁹³ (David Pugliese, 2011)

⁹⁴ (Halifax International Security Forum, November 21, 2009)

απομακρυσμένη Ρωσική Αρκτική. Παρ' όλα αυτά, οι πολιτικοί ηγέτες και στις δύο χώρες προσπαθούν να προβάλουν μια εικόνα βρειότερης αποφασιστικότητας, κατηγορώντας τον άλλο ότι στρατιωτικοποιεί την ατζέντα της Αρκτικής.

Δανία

Το Βασίλειο της Δανίας, το οποίο περιλαμβάνει τη Γροιλανδία και τις Νήσους Φερόες, υιοθέτησε τη στρατηγική του για την Αρκτική μόλις τον Αύγουστο του 2011. Η στρατιωτική παρουσία της Δανίας στην Αρκτική είναι προς το παρόν αρκετά μέτρια, αλλά το εύρος και η συχνότητα των ασκήσεων και των περιπολιών μπορεί να αυξηθούν τα επόμενα χρόνια, καθώς η κλιματική αλλαγή καθιστά την περιοχή πιο προσβάσιμη από ό, τι στο παρελθόν. Στη Δανική Αμυντική Συμφωνία για την περίοδο έως το 2014, που εγκρίθηκε το 2009, σημειώνεται ότι «η αυξανόμενη δραστηριότητα [στην Αρκτική] θα αλλάξει τη γεωστρατηγική δυναμική και σημασία της περιοχής και ως εκ τούτου μακροπρόθεσμα θα παρουσιάσει τις Δανικές Ένοπλες Δυνάμεις με αρκετές προκλήσεις.»⁷² Η Στρατηγική της Αρκτικής 2011 απαριθμεί μια σειρά μέτρων που αποσκοπούν στην ενίσχυση των στρατιωτικών δυνατοτήτων του Βασιλείου στην Αρκτική, όπως η ίδρυση κοινής υπηρεσίας Αρκτικής Διοίκησης με έδρα το Νουούκ και η δημιουργία Δυνάμεις Αντίδρασης Αρκτικής που μπορεί να αναπτυχθεί στην περιοχή εάν και όταν προκύψει ανάγκη. Πρέπει επίσης να εξεταστεί "εάν η αεροπορική βάση Thule μπορεί να διαδραματίσει μεγαλύτερο ρόλο όσον αφορά τα καθήκοντα που εκτελούνται εντός και γύρω από τη Γροιλανδία από τις Δανικές Ένοπλες Δυνάμεις σε συνεργασία με άλλες χώρες εταίρους".

Η αμυντική συμφωνία της Δανίας του 2009 ερμηνεύτηκε από ορισμένους, ιδίως στον Καναδά και τη Ρωσία, ως σημάδι ότι η Δανία ετοιμαζόταν να συμμετάσχει σε μια «επιθετική κούρσα απέναντι των Αρκτικών», λόγω της στρατηγικής του 2011. Ωστόσο, εάν υποβληθεί σε νηφάλια αξιολόγηση, κανένα από τα μέτρα που περιγράφονται στη στρατηγική δεν ξεχωρίζει ως ιδιαίτερα "στρατιωτικό". Η νέα Αρκτική Διοίκηση στο Νουούκ είναι ουσιαστικά το αποτέλεσμα μιας συγχώνευσης μεταξύ των πρώην Διοικήσεων της Γροιλανδίας και των Νήσων Φερόε και η Δύναμη Αντίδρασης της Αρκτικής θα υπάρχει ως επί το πλείστον σε χαρτί. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η ιδέα της τοποθέτησης μαχητικών αεροσκαφών στη Γροιλανδία, που αναφέρεται στη Συμφωνία Άμυνας του 2009, δεν αναφέρεται στην Αρκτική Στρατηγική του 2011.⁷⁵ Τα έξι σκάφη

επιφανείας με ικανότητα πάγου του Δανικού Ναυτικού⁷⁶ πιθανότατα θα παραμείνουν το κύριο στρατιωτικό πλεονέκτημα της χώρας στην περιοχή. Αν και δεν επιβάλλονται στον πάγο, οι τρεις νέες φρεγάτες πολλαπλών ρόλων της Δανικής Πολεμικής Ναυτικής της κλάσης Iver Huitfeldt, που κατασκευάστηκαν το 2008-2013, μπορούν επίσης να εκτελέσουν καθήκοντα εθνικής άμυνας στα βόρεια ύδατα.

Νορβηγία

Η Νορβηγία διαθέτει μία από τις πιο σύγχρονες ναυτικές δυνάμεις της Ευρώπης, στην οποία πέντε φρεγάτες υψηλής τεχνολογίας της κατηγορίας Fridtjof Nansen, όλες χτισμένες τη δεκαετία του 2000, αποτελούν τις κύριες μονάδες μαχητικών επιφανειών. Η νορβηγική κυβέρνηση προσδιορίζει τις βόρειες περιοχές ως την νούμερο ένα προτεραιότητά της στην εξωτερική πολιτική και δεσμεύεται για τη διαφύλαξη των οικονομικών συμφερόντων και της ασφάλειας της χώρας στην περιοχή. Αυτό αναφέρεται σε διάφορα έγγραφα πολιτικής και στρατηγικής, πιο πρόσφατα η Λευκή Βίβλος της κυβέρνησης του 2011 για το Βορρά. μιας νέας στρατηγικής αντίληψης για την Ατλαντική Συμμαχία το 2010. Το πρόβλημα είναι, φυσικά, ότι ο μεγάλος γείτονας της χώρας στην ανατολική Ρωσία - έχει την τάση να ανταποκρίνεται αρνητικά σε σχεδόν οποιαδήποτε πτυχή της αυξημένης παρουσίας της Συμμαχίας στην περιοχή.⁹⁵ Για παράδειγμα, η άσκηση Cold Response στη Βόρεια Νορβηγία τον Μάρτιο του 2012, στην οποία συμμετείχαν 16.000 στρατιώτες από 15 χώρες (κυρίως του NATO), θεωρήθηκε στη Ρωσία ως «πρόκληση».⁹⁶

Ιστορικά, η Νορβηγία έχει επιδιώξει να ακολουθήσει μια πολιτική «διασφάλισης» έναντι της Ρωσίας στο βορρά, τονίζοντας τον μη επιθετικό χαρακτήρα της αμυντικής στάσης της και την ανάγκη διμερούς συνεργασίας. Ωστόσο, ο εκσυγχρονισμός των ενόπλων δυνάμεων της Νορβηγίας, συμπεριλαμβανομένης της απόφασης του 2011 να αποκτήσει 48 μαχητικά αεροσκάφη F-35 από τις Ηνωμένες Πολιτείες, παραμένει πηγή ανησυχίας για τη Ρωσία, με τον ίδιο τρόπο που ο στρατιωτικός εκσυγχρονισμός της Ρωσίας παραμένει πηγή ανησυχίας για τη Νορβηγία. Επιπλέον, η επιβολή της εθνικής

⁹⁵ (Holtmark, 2009)

⁹⁶ (Trude Pettersen, 2012)

νομοθεσίας της Νορβηγικής Ακτοφυλακής στη Ζώνη Αλιευτικής Προστασίας Σβάλμπαρντ, το νομικό καθεστώς της οποίας αμφισβητείται, μεταξύ άλλων, από τη Ρωσία, οδηγεί περιστασιακά σε επεισόδια με ρωσικές μηχανότρατες και επακόλουθες απειλές για ρωσικά αντίμετρα. Παρά αυτούς τους παράγοντες, οι σχέσεις Νορβηγίας-Ρωσίας στην περιοχή της θάλασσας του Μπάρεντς είναι γενικά ρεαλιστικές και συνεργατικές, συμπεριλαμβανομένου του στρατιωτικού επιπέδου.⁹⁷

Συνοψίζοντας, όλα τα παράκτια κράτη της Αρκτικής έχουν υιοθετήσει τα τελευταία χρόνια στρατηγικές άμυνας και έχουν εκδώσει μια σειρά από εξωτερικές δηλώσεις πολιτικής ασφάλειας που ασχολούνται με το θέμα της ασφάλειας της Αρκτικής. Επιπλέον, έχουν ξεκινήσει αυτό που ο Rob Huebert αποκαλεί «μια ανάπλαση των στρατιωτικών δυνατοτήτων του Βορρά». Παρά το γεγονός ότι είναι μια περιοχή χαμηλής έντασης, που βρίσκεται πολύ μακριά από τα κύρια σημεία σύγκρουσης στον κόσμο, η Αρκτική δεν στερείται δυναμικού διλήμματος ασφαλείας.

3.5 Διεθνείς οργανισμοί

Υπάρχουν κάποιοι παγκόσμιοι και τοπικοί οργανισμοί που έχουν ευαισθητοποιηθεί ως προς τα θέματα της Αρκτικής περιοχής. Παρακάτω αναφέρονται κάποια ενδεικτικά παραδείγματα.

3.5.1 Διεθνής Επιτροπή Επιστήμης της Αρκτικής (IASC)

Η Διεθνής Επιτροπή Επιστημών της Αρκτικής είναι ένας μη κυβερνητικός οργανισμός που στοχεύει να ενθαρρύνει, να διευκολύνει και να προωθήσει τη συνεργασία σε όλες τις πτυχές της έρευνας της Αρκτικής σε όλες τις χώρες που ασχολούνται με την έρευνα της Αρκτικής και σε όλες τις περιοχές της περιοχής της Αρκτικής. Συνολικά, το IASC προωθεί και υποστηρίζει πρωτοποριακή πολυεπιστημονική έρευνα προκειμένου να προωθήσει μια μεγαλύτερη επιστημονική κατανόηση της περιοχής της Αρκτικής και του ρόλου της στο σύστημα της Γης.

⁹⁷ (Thomas Nilsen, 2013)

3.5.2 Διεθνής Ένωση Κοινωνικών Επιστημών της Αρκτικής (IASSA)

Η Διεθνής Ένωση Κοινωνικών Επιστημών της Αρκτικής είναι μια μη κυβερνητική οργάνωση. Μεταξύ των βασικών στόχων του IASSA είναι:

- η προώθηση και η τόνωση της διεθνούς συνεργασίας
- η αύξηση της συμμετοχής των κοινωνικών επιστημόνων στην εθνική και διεθνή έρευνα για την Αρκτική
- η προώθηση της επικοινωνίας και του συντονισμού με άλλους συναφείς οργανισμούς και
- η προώθηση του αμοιβαίου σεβασμού, την επικοινωνία και τη συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών επιστημόνων και των λαών του βορρά, αναγνωρίζοντας παράλληλα ότι δεν είναι αμοιβαία αποκλειστικές ομάδες.

Παρέχει επίσης αντικειμενικές και ανεξάρτητες επιστημονικές συμβουλές στο Αρκτικό Συμβούλιο και σε άλλους οργανισμούς για θέματα επιστήμης που επηρεάζουν τη διαχείριση της περιοχής της Αρκτικής.

3.5.3 Αρκτικό Συμβούλιο

Διακυβερνητικό φόρουμ υψηλού επιπέδου για την παροχή μέσων για την προώθηση της συνεργασίας, του συντονισμού και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των κρατών της Αρκτικής, με τη συμμετοχή των ιθαγενών κοινοτήτων της Αρκτικής και άλλων κατοίκων της Αρκτικής σε κοινά θέματα της Αρκτικής, ιδίως σε θέματα αειφόρου ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος στην Αρκτική.

3.5.4 Ρωσική Γεωγραφική Εταιρεία

Η Ρωσική Γεωγραφική Εταιρεία είναι ο παλαιότερος επιστημονικός οργανισμός στη Ρωσία που ενώνει επαγγελματίες γεωγράφους και άλλους επιστήμονες, δημόσια πρόσωπα και λάτρεις της γεωγραφίας από το 1845. Σήμερα η Εταιρεία παίζει ζωτικό ρόλο στην ανάπτυξη της ρωσικής επιστήμης και εκπαίδευσης, προωθώντας την οικογεωγραφική γνώση και υποστηρίζοντας τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης στη Ρωσία. Η διατήρηση και η μελέτη των ρωσικών φυσικών πόρων, η εξερεύνηση της τεράστιας ποικιλίας χλωρίδας και πανίδας, η ανάπτυξη της ρωσικής γεωγραφικής έρευνας είναι πολύ σημαντικοί στόχοι που αποσκοπούν στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής ευθύνης της κοινωνίας και στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης.

3.5.5 Association of Polar Early Career Scientists (APEX)

Το APECS είναι ένας διεθνής και διεπιστημονικός οργανισμός για προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, μεταδιδακτορικούς ερευνητές, πρώιμα μέλη ΔΕΠ, εκπαιδευτικούς και άλλους με ενδιαφέρον για τις Πολικές Περιφέρειες και την ευρύτερη κρυόσφαιρα.

3.5.6 WWF

Το WWF είναι η μόνη ΜΚΟ που έχει ενώσει τις προσπάθειες 8 χωρών της Αρκτικής μέσω των εθνικών γραφείων της στις ΗΠΑ, τον Καναδά, τη Νορβηγία, τη Δανία (Γροιλανδία), τη Φινλανδία, τη Σουηδία, τη Ρωσία και την Ένωση Διατήρησης της Φύσης της Ισλανδίας.

3.5.7 Ευρω-Αρκτικό Συμβούλιο Μπάρεντς

Το Ευρω-Αρκτικό Συμβούλιο Barents (BEAC) είναι το φόρουμ για διακυβερνητική και διαπεριφερειακή συνεργασία στην περιοχή Barents.

3.5.8 Σκανδιναβικό Συμβούλιο Υπουργών

Το Σκανδιναβικό Συμβούλιο Υπουργών είναι το φόρουμ για τη σκανδιναβική κυβερνητική συνεργασία. Οι Πρωθυπουργοί έχουν τη συνολική ευθύνη για τη Σκανδιναβική Συνεργασία. Στην πράξη, η ευθύνη ανατίθεται στους Υπουργούς Σκανδιναβικής Συνεργασίας και στη Σκανδιναβική Επιτροπή Συνεργασίας, η οποία συντονίζει την καθημερινή εργασία της επίσημης πολιτικής σκανδιναβικής συνεργασίας.

3.5.9 Διεθνές Ινστιτούτο Ανταρκτικής

Το Διεθνές Ινστιτούτο της Ανταρκτικής (IAI) είναι μια παγκόσμια κοινοπραξία πανεπιστημίων και οργανισμών που παρέχουν εκπαίδευση πανεπιστημιακού επιπέδου και διεξάγουν έρευνα στην Ανταρκτική.

3.5.10 Inuit Circumpolar Council

Το Inuit Circumpolar Council είναι ένας σημαντικός διεθνής μη κυβερνητικός οργανισμός που εκπροσωπεί περίπου 150.000 Inuit της Αλάσκα, του Καναδά, της Γροιλανδίας και της Τσουκότκα (Ρωσία). Ο οργανισμός κατέχει Συμβουλευτική Κατάσταση II στα Ηνωμένα Έθνη.

3.5.11 Αρκτική Στρατιωτική Περιβαλλοντική Συνεργασία (AMEC)

Αυτό το έργο ελαχιστοποίησε τους κινδύνους οικολογικής ασφάλειας που σχετίζονται με στρατιωτικές δραστηριότητες στην Αρκτική. Τα έργα περιελάμβαναν: πλευστότητα και ασφαλή μεταφορά πυρηνικών υποβρυχίων εκτός λειτουργίας σε χώρους αποσυναρμολόγησης, τεχνολογίες αφυδάτωσης καυσίμων πυρηνικών καυσίμων και ραδιο-οικολογική παρακολούθηση σε χώρο επεξεργασίας ραδιενεργών αποβλήτων.

3.5.12 Scott Polar Research Institute

Το Scott Polar Research Institute (SPRI) είναι ένα κέντρο έρευνας για τις πολικές περιοχές και την παγετολογία παγκοσμίως. Είναι ένα υπο-τμήμα του Τμήματος Γεωγραφίας στο Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ.

3.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Όπως αναφέρθηκε σε αυτό το κεφάλαιο, η Αρκτική είναι μία περιοχή με εκτεταμένο φυσικό πλούτο, μεγάλο μέρος του οποίου είναι ακατέργαστος. Αυτός ο πλούτος είναι πολλές φορές σημείο αναφοράς σε παγκόσμιες συναντήσεις, ειδικά ανάμεσα στις 8 χώρες που ανήκουν σε αυτόν τον κύκλο (Καναδάε, Ηνωμένες Πολιτείες, Ρωσία, Φινλανδία, Σουηδία, Νορβηγία, Ισλανδία και Γροιλανδία).

Το μεγαλύτερο μέρος της προσοχής, από μια θετικιστική προοπτική, έχει δοθεί στην αντανάκλαση των δυτικών γεωπολιτικών σκέψεων, στην περιγραφή των προτύπων των διεθνών σχέσεων εξουσίας και στην παροχή συμβουλών εξωτερικής πολιτικής (με προσανατολισμό στο πρόβλημα), παρά στον καθορισμό μηχανισμών και την πραγματοποίηση θεωρητικών αναλύσεων (θεωρητικός προσανατολισμός), με αποτέλεσμα την έλλειψη ανεξάρτητων κρίσεων αξίας και θεωρητικής βάσης για το θέμα. Η συνθήκη UNCLOS και άλλες που υπογράφηκαν μετέπειτα προσπαθούν να δώσουν λύσεις σε διάφορες διαφωνίες μεταξύ των χωρών χωρίς να έχει γίνει, όμως, αποδεκτή από όλες τις χώρες, ενώ παράλληλα άλλες χώρες διεκδικούν και αυτές δικαιώματα στην περιοχή.

Πολλές οργανώσεις έχουν ευαισθητοποιηθεί γύρω από τα θέματα της Αρκτικής, αναλαμβάνοντας διαφορετικό ρόλο η κάθε μία από αυτές.

4. Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αρκτική γεωπολιτική ως διεθνή δρών

Η ΕΕ εργάζεται επί του παρόντος για την επικαιροποίηση της πολιτικής της στην Αρκτική. Πρέπει να ανταποκριθεί σε δύο μεγάλες αλλαγές που επηρεάζουν την περιοχή και θέτουν προκλήσεις για τον ρόλο της ΕΕ στην Αρκτική, την επιτάχυνση της κλιματικής αλλαγής και τον αυξημένο γεωοικονομικό και γεωπολιτικό ανταγωνισμό. Η ΕΕ βρίσκεται σε μια μάλλον μοναδική θέση. Ως υπερεθνικό ίδρυμα με αρμοδιότητες σε τμήματα της Αρκτικής και με κράτη μέλη που έχουν εδάφη στην περιοχή, καθώς και θεσμοθετημένους δεσμούς με χώρες της Αρκτικής Ισλανδία και Νορβηγία - με τους οποίους η ΕΕ μοιράζεται τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ) - πρέπει να ισορροπήσει τομεακές πολιτικές, τομείς προτεραιότητας και αντιμετώπιση διαφορετικών Αρκτικών. Συνεπώς, η ΕΕ θα πρέπει να δημιουργήσει «περισσότερη ΕΕ στην Αρκτική» διευρύνοντας το πεδίο εφαρμογής της υπάρχουσας πολιτικής της στην Αρκτική, καθώς και ενσωματώνοντας «περισσότερη Αρκτική στην ΕΕ», ορίζοντας ότι η Αρκτική θα γίνει οριζόντιο ζήτημα σε άλλες σχετικές πολιτικές της ΕΕ. Επιπλέον, η ΕΕ θα πρέπει να αντιμετωπίσει σκληρά και ήπια ζητήματα ασφάλειας εντός των υφιστάμενων λειτουργικών, περιφερειακών και παγκόσμιων πλαισίων και να συνεχίσει να συμμετέχει σε μέτρα διαλόγου και οικοδόμησης εμπιστοσύνης με τη Ρωσία. Τέλος, μια αναθεωρημένη πολιτική της ΕΕ για την Αρκτική πρέπει να είναι προληπτική και φιλόδοξη, με βάση τις υπάρχουσες δυνάμεις και την τεχνογνωσία εντός της ΕΕ. Ταυτόχρονα, σε μια Αρκτική που γίνεται μάρτυρας της επιστροφής της γεωπολιτικής, η «πολιτική δύναμη» της ΕΕ θα αντιμετωπίσει προκλήσεις αναλαμβάνοντας τον ρόλο της στην περιοχή. Το πώς διεκδικεί τη μελλοντική της θέση στην Αρκτική, θα παίξει μεγάλο ρόλο στη διαπραγμάτευση αυτής της θέσης πολιτικά.

4.1 Η κοινή ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με μια «Ολοκληρωμένη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αρκτική»

Η κοινή ανακοίνωση της ΕΕ του 2016 χαιρετίστηκε από τους περισσότερους σχολιαστές ως ένα πιο αποχρωματισμένο και ενημερωμένο έγγραφο που ενισχύει την πολιτική της ΕΕ έναντι της περιοχής. Υπάρχει γενική συμφωνία ότι οι τρεις προτεραιότητες που καθοδηγούν τις πολιτικές της ΕΕ για την Αρκτική από το 2008 – η Κλιματική Αλλαγή και η Προστασία του Αρκτικού Περιβάλλοντος, η

Βιώσιμη Ανάπτυξη εντός και γύρω από την Αρκτική και η Διεθνής Συνεργασία για Αρκτικά Θέματα - θα πρέπει να συνεχίσουν να κατευθύνουν κάθε ενημερωμένη πολιτική της ΕΕ για την Αρκτική, όπως θα πρέπει τα τρία οριζόντια θέματα της έρευνας, της επιστήμης και της καινοτομίας, καθώς αυτά αντικατοπτρίζουν τις δυνάμεις και την τεχνογνωσία της ΕΕ. Όσον αφορά την εφαρμογή, οι πιο επιτυχημένες και ορατές δραστηριότητες είναι αυτές που αντιμετωπίζουν την κλιματική αλλαγή και διασφαλίζουν το αρκτικό περιβάλλον μέσω της έρευνας και της επιστήμης. Αυτό αντικατοπτρίζει την υπάρχουσα δύναμη και τεχνογνωσία της ΕΕ. Η μία προτεραιότητα που χρειάζεται επικαιροποίηση είναι αυτή που αφιερώνεται στη «Διεθνή Συνεργασία για Αρκτικά Θέματα». Όπως εξηγήθηκε νωρίτερα, οι πρόσφατες περιφερειακές και παγκόσμιες εξελίξεις έφεραν ξανά τη γεωπολιτική και τη γεωοικονομία στο προσκήνιο και αμφισβήτησαν τα υπάρχοντα πρότυπα συνεργασίας. Ενώ ο ανταγωνισμός εντός της περιοχής αναμένεται να αντιμετωπιστεί συνεργατικά μέσω υφιστάμενων πλαισίων - κυρίως μεταξύ αυτών το Αρκτικό Συμβούλιο και η Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τη Θάλασσα (UNCLOS) – μία πιθανή σύγκρουση να εξαπλωθεί εκτός της περιοχής, είναι πλέον πιο ανησυχητική και επανάφερε σοβαρά ζητήματα ασφάλειας στις τρέχουσες συζητήσεις. Μια άλλη δυσκολία προκύπτει επειδή η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και η προστασία του αρκτικού περιβάλλοντος έρχονται μερικές φορές σε αντίθεση με τις ατζέντες ανάπτυξης στην περιοχή. Μια επικαιροποιημένη πολιτική της ΕΕ για την Αρκτική πρέπει να διευκρινίσει πώς θα εξισορροπήσει την κλιματική αλλαγή και την προστασία του περιβάλλοντος με την οικονομική ανάπτυξη. Αυτό θα είναι ιδιαίτερα σημαντικό στις διαπραγματεύσεις με τις κοινότητες της Αρκτικής και τις αποκεντρωμένες κυβερνήσεις (Γροιλανδία και Νούναβουτ στον Καναδά), οι οποίες συχνά ανησυχούν για την οικονομική ανάπτυξη και επιθυμούν να πάρουν τις δικές τους αποφάσεις.

Από το 2008, υπήρξαν έντεκα έγγραφα πολιτικής της Αρκτικής, τέσσερα ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2008, 2011, 2014, 2017), μία ανακοίνωση της Επιτροπής (2008), δύο κοινές ανακοινώσεις (2012, 2016) και, συνδεδεμένα σε αυτό, τέσσερα συμπεράσματα του Συμβουλίου (2009, 2014, 2016, 2019). Ωστόσο, αυτό που παρέμεινε αμετάβλητο όλα αυτά τα χρόνια είναι η σχετική εξειδικευμένη κατάσταση της πολιτικής της Αρκτικής, η οποία

παραμένει ένας τομέας ζητήματος για τους εμπειρογνώμονες ή τους πολίτες της ΕΕ που ζουν στην Αρκτική. Γενικά, η δημιουργία και η διάδοση της γνώσης υποστηρίζεται ήδη από χρηματοδότηση της ΕΕ και ο αριθμός των ερευνητικών ιδρυμάτων που εργάζονται στην Αρκτική έχει αυξηθεί. Με τη δημιουργία του EU PolarNet - μια κοινοπραξία ευρωπαϊκών πολιτικών ερευνητικών ιδρυμάτων - υπάρχει πλέον ένας μηχανισμός σύνδεσης της επιστήμης με την κοινωνία. Ωστόσο, αυτό που πραγματικά χρειάζεται είναι ένας κεντρικός κόμβος ή σταθμός εκκαθάρισης για να συγκεντρώσει όλες τις δραστηριότητες, την έρευνα και τις καινοτομίες που σχετίζονται με την Αρκτική και να τις γνωστοποιήσει στο ευρωπαϊκό κοινό και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Η δημιουργία μεγάλου πρεσβευτή της ΕΕ για την Αρκτική το 2017, ακολουθούμενη από το διορισμό της Marie-Anne Coninx σε αυτήν τη θέση, ήταν ένα σημαντικό βήμα για να δοθεί μεγαλύτερη ορατότητα στην περιοχή. Ο σημερινός πρέσβης σε μεγάλο βαθμό, Michael Mann, ξεκίνησε τη θητεία του τον Απρίλιο του 2020.⁹⁸

Κατά τη συζήτηση για την εφαρμογή της κοινής ανακοίνωσης της ΕΕ για το 2016, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι, για πολλούς σχολιαστές, οι δηλώσεις πολιτικής της ΕΕ για την Αρκτική μοιάζουν περισσότερο με σύνθεση υφιστάμενων δράσεων και απόψεων και όχι με συγκεκριμένο μελλοντικό όραμα ή σαφώς καθορισμένο στόχο.⁹⁹ Αυτές οι δηλώσεις είναι συχνά αντιδραστικές και κοιτούν πίσω, σε αντίθεση με το να κοιτάμε μπροστά και να οραματιζόμαστε ενεργά ένα μέλλον για την περιοχή. Ως εκ τούτου, πρέπει να γίνουν αντιληπτά ως αποτέλεσμα προηγούμενων εγγράφων της ΕΕ για την Αρκτική, καθώς και απαντήσεων στις αλλαγές στην περιοχή και παγκοσμίως από την τελευταία τέτοια δήλωση. Για παράδειγμα, ορισμένες πτυχές που ήταν εμφανείς στα μέσα έως τα τέλη της δεκαετίας του 2000, όπως η ενεργειακή ασφάλεια, καταργήθηκαν ή τροποποιήθηκαν, ενώ οι τρεις τομείς προτεραιότητας- κλιματική αλλαγή, βιώσιμη ανάπτυξη και διεθνής συνεργασία- που θα καθοδηγούσαν τη συμμετοχή της ΕΕ στην περιοχή της Αρκτικής επαναδιατυπώθηκαν ελαφρώς. Αυτές οι προτεραιότητες συνδέονται σαφώς με τις αξίες, τα πρότυπα και τα συμφέροντα της ΕΕ και είναι αρκετά ευρείες ώστε να επιτρέπουν την αναδιαμόρφωση.

⁹⁸ (Stepien, A., Raspotnik, A., August 2019.)

⁹⁹ (Stepien, A., Raspotnik, A., August 2019.)

Καθώς οι περισσότεροι σχολιαστές αμφισβητούν τη σκοπιμότητα μιας πραγματικά ολοκληρωμένης και ολοκληρωμένης πολιτικής της ΕΕ για την Αρκτική, η ΕΕ είναι μάλλον μοναδική ως προς τον τρόπο που βρίσκεται χωρικά και θεσμικά απέναντι στην Αρκτική. Οι χωρικές κατηγορίες περιλαμβάνουν εσωτερικές, εξωτερικές, διασυνοριακές, περιφερειακές, περιπολικές, παγκόσμιες και γειτονικές. Η Αρκτική περιλαμβάνει εδάφη κρατών μελών της ΕΕ (Φινλανδία, Σουηδία, Δανία), συνδεδεμένων κρατών μελών του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) (Νορβηγία, Ισλανδία), τρίτες χώρες, ανοικτή θάλασσα και εδάφη με ειδικό καθεστώς, όπως το Σβάλμπαρντ. Αυτό καθιστά δύσκολο να καταλήξουμε σε μια πολιτική της Αρκτικής που να καλύπτει όλες αυτές τις διαφορετικές δικαιοδοσίες. Στην ΕΕ-όπως και στα εθνικά κράτη-οι πολιτικές, είτε εξωτερικές είτε αρκτικές, είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας λήψης αποφάσεων που περιλαμβάνει διάφορα θεσμικά συμφέροντα και γραφειοκρατίες. Η πολιτική της Αρκτικής είναι ιδιαίτερη στο ότι είναι μια «σύνθετη πολιτική» και, ως εκ τούτου, δεν περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη περιοχή θεμάτων, αλλά σε μια διατομή ποικίλων τομέων: θαλάσσια, αλιεία, κλιματική αλλαγή, ενέργεια, εξόρυξη, έρευνα, μεταφορές και άλλα. Η συνοχή δημιουργείται μόνο μέσω του γεωγραφικού προσδιορισμού «Αρκτική» και η περιοχή αποτελεί μια πολύ πιο περίπλοκη γειτονία με ισχυρούς παράγοντες σε σύγκριση με άλλες γεωγραφικές περιοχές όπου η ΕΕ έχει ακολουθήσει επιτυχώς τις πολιτικές της. Η Αρκτική είναι ένα περιφερειακό σύστημα που έχει ήδη ισχυρούς παράγοντες.¹⁰⁰

Η πρώτη πολιτική της ΕΕ για την Αρκτική συνέπεσε με την έκδοση μιας νέας Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Πολιτικής που αντιμετώπισε θέματα της Αρκτικής το 2007. Το πρώιμο ενδιαφέρον της Αρκτικής για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ΕΚ) οδήγησε σε ένα ψήφισμα σχετικό με την Αρκτική το επόμενο έτος. Μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας και μόλις ιδρύθηκε επίσημα η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) τον Δεκέμβριο του 2010, η πολιτική της Αρκτικής προωθήθηκε από κοινού από τη ΓΔ ΜΑΡΕ (Γενική Διεύθυνση Ναυτιλιακών Υποθέσεων και Αλιείας), το ΕΚ και την ΕΥΕΔ. Ωστόσο, κατά τη διαμόρφωση μιας νέας πολιτικής της ΕΕ για την Αρκτική, μπορεί να αξίζει τον κόπο να εξεταστεί

¹⁰⁰ (Kobza, P., January 2015 σ. 5)

εάν οι επιλεγμένες προτεραιότητες ευθυγραμμίζονται με τη θεσμική εμπειρογνωμοσύνη. Τα σημερινά κύρια ιδρύματα βρίσκονται εκεί για ένα συνδυασμό λειτουργικών και ιστορικών λόγων. Η πολιτική της Αρκτικής έχει εξελιχθεί έκτοτε και μπορεί να μην είναι πλέον η πλέον κατάλληλη για να συνεχίσει να ηγείται του χαρτοφυλακίου της Αρκτικής. Όπως εξηγήθηκε παραπάνω, πολλά από αυτά θα εξαρτηθούν επίσης από το αν μια ενημερωμένη πολιτική της ΕΕ για την Αρκτική αφορά περισσότερο εξωτερικά ή εσωτερικά ζητήματα της ΕΕ.

Εν τω μεταξύ, κατέστη σαφές ότι η ποικιλομορφία και το μέγεθος των θεμάτων που αντιμετωπίζει κάθε πολιτική της Αρκτικής δεν μπορούν να καλυφθούν από έναν Επίτροπο και χρειάζεται περισσότερο συντονισμό μεταξύ των διαφόρων θεσμικών οργάνων της ΕΕ. (Alexandra Brzozowski , 2020) Μια έκθεση του Ευρωπαϊκού Κέντρου Πολιτικής Στρατηγικής (EPSC) του 2019 σχετικά με μια ενημερωμένη πολιτική της ΕΕ για την Αρκτική, την οποία ορισμένοι αναμένουν ότι θα αποτελέσει το σχέδιο για τη νέα πολιτική της Επιτροπής στην Αρκτική, προτείνει την ανάθεση συντονιστικής λειτουργίας για τις πολιτικές της Αρκτικής σε έναν/μία (ή περισσότερους/ες) Αντιπροέδρους ». ¹⁰¹

Όσοι ακαδημαϊκοί σχολιαστές είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με τις προκλήσεις της δημιουργίας μιας συνεκτικής πολιτικής της ΕΕ για την Αρκτική συμφωνούν ότι, για να είναι αποτελεσματική οποιαδήποτε ενημερωμένη πολιτική, πρέπει να εισαχθούν νέοι μηχανισμοί και μέσα που θα ενισχύουν τη διαδικαστική συνοχή και θα δημιουργούν μια συνεκτική διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με την Αρκτική στην ΕΕ ». ¹⁰² Μια τέτοια συνοχή θα διευκολύνει τους πολίτες των χωρών της Αρκτικής εκτός ΕΕ να αναγνωρίσουν την ΕΕ ως νόμιμο παράγοντα στην Αρκτική, παρόλο που δεν είναι κράτος. ¹⁰³

Σε γενικές γραμμές, η κοινή ανακοίνωση της ΕΕ για το 2016 έγινε ευπρόσδεκτη και η ηγεσία της ΕΕ σε θέματα περιβάλλοντος και ανθρώπινης ασφάλειας στην Αρκτική αναγνωρίστηκε. Τα κύρια σημεία κριτικής που απευθύνονται στην ανακοίνωση του 2016 επικεντρώθηκαν στην αντιδραστική φύση της, την έλλειψη οράματος και την πειστική αφήγηση ΕΕ-Αρκτικής, την περιορισμένη εστίαση στην

¹⁰¹ . (European Political Strategy Centre, 2019 σ. 12)

¹⁰² . (Stepien, A., Koivurova, T., 2018)

¹⁰³ (Raspotnik, A., Østhagen, A., 2019 σ. 4)

ευρωπαϊκή Αρκτική, την απουσία σκληρών θεμάτων ασφάλειας, καθώς και τις συνακόλουθες διαδικασίες λήψης αποφάσεων και τις θεσμικές ρυθμίσεις για την εφαρμογή της πολιτικής της Αρκτικής (π.χ. η έλλειψη συμμετοχής και συντονισμού του ΕΚ σε όλες τις γραφειοκρατίες της ΕΕ).¹⁰⁴

4.2 Διεθνής συνεργασία σε θέματα Αρκτικής

Η τρίτη προτεραιότητα της πολιτικής της ΕΕ για την Αρκτική, αφιερωμένη στη διεθνή συνεργασία, δεν είναι ιδιαίτερα λεπτομερής. Υποστηρίζει τη συμμετοχή της ΕΕ σε διεθνείς οργανισμούς και φόρουμ, συγκεκριμένα την UNCLOS και το Αρκτικό Συμβούλιο. Αν και μέχρι σήμερα η ΕΕ δεν είναι επίσημος παρατηρητής στο Αρκτικό Συμβούλιο, συμμετέχει στις ομάδες εργασίας της και προσκαλείται ως προσκεκλημένη στις υπουργικές συνεδριάσεις του Αρκτικού Συμβουλίου και σε εκείνες τις ανώτερες επίσημες συνεδριάσεις της Αρκτικής του Αρκτικού όπου είναι επίσης παρόντες παρατηρητές. Το Αρκτικό Συμβούλιο καταλήγει σε αποφάσεις συναινετικά, και ένα βέτο μπορεί να εμποδίσει μια τέτοια αποδοχή. Επί του παρόντος, η Ρωσία βάζει βέτο στο καθεστώς παρατηρητή της ΕΕ. Όπως υποστήριξαν ορισμένοι σχολιαστές, αν και συμβολικά σημαντική, η ΕΕ δεν χρειάζεται να είναι επίσημος παρατηρητής για να συμπεριληφθεί στις κρίσιμες δραστηριότητες των ομάδων εργασίας του Αρκτικού Συμβουλίου. Εκτός από τα δύο πλαίσια με περιφερειακή και παγκόσμια αρμοδιότητα-το Αρκτικό Συμβούλιο και την UNCLOS-η κοινή ανακοίνωση υποστηρίζει επίσης τη δέσμευση της ΕΕ με τη Νορβηγία και την Ισλανδία μέσω της κοινής πολιτικής Barents Euro-Arctic Council (BEAC) και της Βόρειας Διάστασης (ND). Παρόλο που η κοινή ανακοίνωση αναφέρει τη διμερή συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και των κρατών της Αρκτικής, συμπεριλαμβανομένου του Καναδά, της Ρωσίας, των Ηνωμένων Πολιτειών, της Γροιλανδίας, της Ισλανδίας και της Νορβηγίας, αυτό το τμήμα του εγγράφου παραμένει σχετικά σύντομο και εξαιρετικά ασαφές, όσον αφορά το είδος των εταιρικών σχέσεων που προβλέπονται. Υπό το φως των πρόσφατων γεωπολιτικών και γεωοικονομικών εξελίξεων στην Αρκτική, η συζήτηση της διμερούς συνεργασίας πρέπει να σαρκωθεί περισσότερο και να γίνει διάκριση

¹⁰⁴ (European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, Joint Communication to the European Parliament and the Council, 2016)

μεταξύ των τύπων εταιρικών σχέσεων και του αντίστοιχου ρόλου τους όσον αφορά τις πολιτικές της Αρκτικής.¹⁰⁵

Το τμήμα για τον διάλογο με τους αυτόχθονες πληθυσμούς της Αρκτικής παραμένει εξίσου σύντομο και κάπως ασαφές, αναφερόμενο σε ορισμένα χρηματοδοτικά προγράμματα της ΕΕ όπως το ESIF, η εδαφική συνεργασία και τα προγράμματα της Βόρειας Περιφέρειας και της Αρκτικής. Παρόλο που η κοινή ανακοίνωση της Αρκτικής του 2012 περιέχει αυτές τις αναφορές, δεν αναφέρεται ούτε στη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών του 2007 για τα δικαιώματα των αυτόχθονων λαών (UNDRIP) ούτε στη Σύμβαση 169 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) του 1989: Σύμβαση των ιθαγενών και των φυλών. Για σύγκριση, η γερμανική πολιτική του 2019 για την Αρκτική αναφέρεται συγκεκριμένα σε αυτές τις δύο πολιτικές. Η συμπερίληψη της σύμβασης UNDRIP και της ΔΟΕ 169 θα μπορούσε να βοηθήσει να τονιστεί η σημασία του διαλόγου με τους αυτόχθονες πληθυσμούς για την ΕΕ, όπως αναφέρεται και στις τρεις κοινές ανακοινώσεις. Ωστόσο, αυτό θα μπορούσε επίσης να δημιουργήσει νέα δυσaráσκεια από τα κράτη της Αρκτικής που πλοηγούνται επί του παρόντος στις περίπλοκες νομικές συνθήκες που συνοδεύουν το UNDRIP, ιδίως το δικαίωμα στην «δωρεάν, προηγούμενη και ενημερωμένη συγκατάθεση», που επιτρέπει στους αυτόχθονες λαούς να δίνουν ή να αποκλείουν τη συγκατάθεσή τους για ένα έργο που μπορεί επηρεάζουν αυτούς ή τα εδάφη τους.¹⁰⁶

Τέλος, το τμήμα προτεραιότητας της Διεθνούς Συνεργασίας της Κοινής Ανακοίνωσης επαναλαμβάνει τη σημασία της επιστημονικής συνεργασίας και ζητά συνεργατική διαχείριση της αλιείας. Με αυτόν τον τρόπο, χαιρετίζει τη δήλωση του Όσλο σχετικά με την πρόληψη της ανεξέλεγκτης αλιείας ανοικτής θάλασσας στον Κεντρικό Αρκτικό Ωκεανό που υπογράφηκε από τα πέντε παράκτια κράτη του Αρκτικού Ωκεανού το 2015, το οποίο αποτελεί ουσιαστικά μορατόριουμ για την εμπορική αλιεία έως ότου περισσότερες πληροφορίες για τα οικοσυστήματα στην Αρκτική ληφθούν.

¹⁰⁵ (European Political Strategy Centre, 2019 σ. 12)

¹⁰⁶ (United Nations, 2007)

4.3 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Η Αρκτική έχει λάβει μεγάλη προσοχή την τελευταία δεκαετία λόγω της κλιματικής αλλαγής, των θετικών εκτιμήσεων των πόρων και της αυξημένης στρατιωτικής παρουσίας στην περιοχή. Οι γεωπολιτικές εξελίξεις παρουσιάζουν διακύμανση από εκείνες που προειδοποιούν για επικείμενες συγκρούσεις έως εκείνες που επικεντρώνονται στο μοναδικό συνεργατικό περιβάλλον της περιοχής.

Τα ευρωπαϊκά κράτη έχουν εκδηλώσει πλέον έντονο ενδιαφέρον στην προοπτική ευρέσεως και αξιοποίησης των φυσικών πόρων της Αρκτικής καθώς αυτό θα συνεισφέρει στην ενδυνάμωση της θέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως μεγαλύτερο διεθνή δρώντα στην περιοχή αυτή. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας (European security strategy) αναγνωρίζει την πολυπλοκότητα των απειλών για την ασφάλεια, εντάσσοντας στο σκεπτικό και την ανάγκη για εύρεση μεγαλύτερων ποσοτήτων φυσικών πόρων για την κάλυψη των έμμεσων και άμεσων αναγκών της.

Οι εντάσεις στην Αρκτική ενισχύονται ήδη ανάμεσα στους υπόλοιπους περιφερειακούς δρώντες που έχουν ή όχι δικαιώματα στην περιοχή. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό ιδιαίτερη έμφαση δίνεται υπό την οπτική γωνιά της ήπιας (soft) επέκτασης της Ρωσίας στην πολιτική, οικονομική και στρατιωτική επιρροή της εκεί. Στην αντίπερα όχθη, η Ευρωπαϊκή Ένωση αν και επιθυμεί όπως προαναφέρθηκε να αποτελέσει τον μεγαλύτερο δρώντα της περιοχής σε σχέση με την Ρωσία, θεωρείται νέος παίκτης στην Αρκτική και αν και δεν ανήκει στο Αρκτικό συμβούλιο περιλαμβάνει κράτη-μέλη της όπως η Δανία, η Φιλανδία, και η Σουηδία ακόμα και κράτη όπως η Νορβηγία και η Ισλανδία που ναι μεν δεν ανήκουν στην ΕΕ αλλά ανήκουν στον ΕΟΧ και το διακυβερνητικό φόρουμ για την προώθηση της συνεργασίας, του συντονισμού και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των κρατών της Αρκτικής.

Φαίνεται, ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Ένωση να επιδιώκει να ενισχύσει τον ρόλο της στην περιοχή, όπως αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή « Η περιοχή της Αρκτικής είναι μείζονος Στρατηγικής σημασίας για την ΕΕ όσον αφορά την κλιματική αλλαγή, τις πρώτες ύλες καθώς και τη γεωστρατηγική επιρροή». Στόχος είναι η «Ενίσχυση της δέσμευσης της ΕΕ» στην περιοχή «Συμβάλλοντας στην

διατήρηση ενός ειρηνικού και εποικοδομητικού διαλόγου και συνεργασίας σε ένα μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό τοπίο, για να διατηρήσει την Αρκτική ασφαλή και να υποστηρίξει μεταξύ άλλων την βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών της Αρκτικής, προς όφελος των κατοίκων της και των μελλοντικών γενεών» Η ΕΕ λοιπόν μετατοπίζεται από την θέση του απλού παρατηρητή σε ρόλο βασικού παίκτη στην Αρκτική ή οποία δε Αρκτική, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως « Η δεύτερη Μέση Ανατολή». Η ΕΕ χωρίς στρατό, αναζητά στην ουσία την επιρροή της στην περιοχή μέσω της ήπιας ισχύος και διπλωματίας.

Ταυτόχρονα, η δυναμική της ασφάλειας στην Αρκτική είναι σχετική, δεδομένης της σχέσης κάθε κράτους με τη Ρωσία. Ο ρόλος της ΕΕ, ωστόσο, είναι λιγότερο γεωπολιτικός ακόμα και αφορά δύο διαστάσεις, δηλαδή την ευαισθητοποίηση και την υποστήριξη. Εν κατακλείδι, τις τελευταίες δεκαετίες, η ΕΕ έχει επιδείξει γεωπολιτικές φιλοδοξίες παράλληλα με τη δική της αντίληψη της παγκόσμιας τάξης, του κράτους δικαίου και της χρηστής διακυβέρνησης.

5. Προτάσεις

Υπάρχουν ορισμένες πολιτικές και τομείς πολιτικής της ΕΕ όπου η Αρκτική δεν αναφέρεται συγκεκριμένα, αλλά οι βασικοί τομείς της θα είχαν αντίκτυπο στην περιοχή της Αρκτικής και, επομένως, υπάρχει δυνατότητα για «περισσότερη Αρκτική» εάν η ΕΕ επιθυμούσε να ενσωματωθεί περισσότεροι τομείς σχετικοί με την πολιτική:

- 2030 πλαίσιο για το κλίμα και την ενέργεια
- Στρατηγική για τη βιοποικιλότητα
- Η ΕΕ και οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης
- Ατζέντα ΕΕ και ΟΗΕ 2030
- Πράσινη βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη
- Μπλε Οικονομία/μπλε ανάπτυξη
- Οδικός χάρτης 2020 για μια Ευρώπη με αποδοτικούς πόρους
- Κοινή πολιτική αλιείας της ΕΕ (ΚΑΠ), όπου έχει επιτευχθεί συμφωνία σχετικά με την ανεξέλεγκτη αλιεία στον Κεντρικό Αρκτικό Ωκεανό το 2018.
- Η ΕΕ και η διεθνής διακυβέρνηση των ωκεανών
- Παράκτιες δραστηριότητες πετρελαίου και φυσικού αερίου
- Θαλάσσια πολιτική - Στρατηγική αρκτικού ωκεανού/ θαλάσσιας λεκάνης για τον Αρκτικό Ωκεανό
- Θαλάσσιες μεταφορές
- Διαστημική πολιτική
- Πολιτική των αυτόχθονων λαών

Η ανησυχία για την πλήρη διαμάχη για την Αρκτική είναι σε μεγάλο βαθμό ανακριβής. Δεν επικοινωνεί την ουσία των πιο λεπτών συζητήσεων αυτής της τεράστιας περιοχής και των διαφορετικών ρόλων που παίζει στις προοπτικές ασφάλειας των κρατών της Αρκτικής. Δεν πρέπει να υπερεκτιμάται η πιθανότητα σύρραξης στην Αρκτική, αλλά ούτε και να αγνοείται. Η περιοχή εξακολουθεί να αποτελεί θέατρο για πιθανές συγκρούσεις με τη Ρωσία. Ωστόσο, αυτό δεν έχει να κάνει με συμβολικούς διαπληκτισμούς για τον Βόρειο Πόλο και όλα με τη σχέση μεταξύ της Ρωσίας και των άλλων κρατών της Αρκτικής - τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Όταν σκεφτόμαστε την ασφάλεια της Αρκτικής, είναι πιο σημαντικό να χωρίσουμε την περιοχή σε υποπεριοχές: τη Βόρεια Αμερική Αρκτική και την Ευρασιατική Αρκτική.

Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για περιστατικά που αφορούν τη διαχείριση πόρων, όπου τα παράκτια κράτη προστατεύουν τα κυριαρχικά δικαιώματα. Μέσα σε αυτό το

περιβάλλον, η ΕΕ πρέπει να διαδραματίσει έναν ιδιαίτερο ρόλο, αν και όχι πρωταγωνιστικό. Μπορεί να διασφαλίσει ότι τα κράτη μέλη και τα ιδρύματά του (και οι σχετικοί φορείς) γνωρίζουν τις πολυπλοκότητες στην περιοχή, είτε αυτές σχετίζονται με τα μέσα διαβίωσης των αυτόχθονων πληθυσμών είτε με τις στρατιωτικές επενδύσεις της Ρωσίας (ή άλλων αρκτικών κρατών). Ομοίως, μπορεί να υποστηρίξει την ανάπτυξη του Βορρά μέσω μηχανισμών που έχουν σχεδιαστεί για έρευνα και καινοτομία. Αυτά τα σημεία είναι περιορισμένα ως προς την άμεση συνάφεια τους με θέματα ασφάλειας και είναι λιγότερο σχετικά με την ΕΕ ως γεωπολιτικό παράγοντα στη δική της γειτονιά. Ωστόσο, μιλούν για την πολυπλοκότητα του βόρειου τμήματος του κόσμου και για τη σχέση της ΕΕ με αυτό.

Αναφορές

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Κολιόπουλος Γ. Κωνσταντίνος «Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως σήμερα» [Βιβλίο]. - [s.l.] : εκδόσεις ποιότητα , 2008.

Μπόση Μαρία «Οι όψεις της Διεθνούς ασφάλειας» [Βιβλίο]. - [s.l.] : εκδόσεις ποιότητα, 2018.

Πλατιάς Γ. Αθανάσιος «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη.» [Βιβλίο]. - [s.l.] : εκδόσεις Εστία, 2020.

Πλατιάς Γ. Αθανάσιος «Γεωπολιτική, Γεωοικονομία και διεθνής ανταγωνισμός» Πανεπιστήμιο Πειραιώς : Τιμητικός τόμος ομότιμου Καθηγητή Σωτηρίου Καρβούνη. Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιάς , 2012 σελ. 592, 610

Σωτηρόπουλος Π. Ιωάννης «Η ανάδυση της Ρωσίας από τους πάγους» . Ελληνικό Ίδρυμα Γεωπολιτικής και Εθνικής Ασφάλειας.

Χειλά Ειρήνης «Διεθνής κοινότητα και εύθραυστα κράτη διλήμματα της διεθνούς οργάνωσης», Ποιότητα, Νοέμβριος, 2020

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Aleksandr Golts “The Arctic: A Clash of Interests or Clash of Ambitions?” in Stephen J. Blank, ed., *Russia in the Arctic*, (Carlisle, PA.: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College), 59. [Βιβλίο]. - 2011.

Alex DeMarban “Arctic Icebreaker Funded in Obama’s 2013 Budget,” *Alaska Dispatch* [Βιβλίο]. - February 13, 2012.

Alexandra Brzozowski Arctic countries puzzled about EU’s engagement in the region [Έκθεση]. - 2020.

Arctic Biodiversity Assessment, Arctic Council [Έκθεση]. - 2021.

Barry Buzan and Ole Wæver *Regions and Powers: The Structure of International Security* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 12. [Βιβλίο]. - 2005.

Booth and Wheeler, The Security Dilemma, 4. [Βιβλίο].

Blunden Margaret “The New Problem of Arctic Stability,” *Survival*, vol. 51, no. 5 (October–November 2009): 121–142 [Βιβλίο]. - 2009.

Cohen SB *Geopolitics of the world system* [Βιβλίο]. - 2003.

CAFF Arctic Biodiversity Assessment 2013: Synthesis [Βιβλίο]. - 2013.

CAFF Assessment Series No. 10: Life Linked to Ice [Εκθεση]. - 2021.

CAFF Assessment Series No. 10: Life Linked to Ice [Βιβλίο]. - 2017.

CBC News “Russia Denies Plane Approached Canadian Airspace,” [Εκθεση]. - February 27, 2009,.

Cf. Jervis “Cooperation under the Security Dilemma,” 182 [Βιβλίο]. - 2012.

Charles Glaser “Realists as Optimists,” *International Security*, vol 19, no. 3 (Winter 1994/95): 53. [Βιβλίο]. - 1994.

Chauprade Aymeric, “Introduction à l’analyse géopolitique” [Βιβλίο]. - [s.l.] : Ellipses, 1999.

Christoph Bluth “The Security Dilemmas Revisited: A Paradigm for International Security in the Twenty-first Century,” *The International Journal of Human Rights*, vol. 15, no. 8 (December 2011): 1363, 1375. [Βιβλίο]. - 2011.

Criekemans, David “Geopolitiek – ‘Geografisch geweten van de buitenlandse politiek?’” [Βιβλίο]. - [s.l.] : Garant, 2007.

Dadwal S. R. ‘Arctic: The Next Great Game in Energy Geopolitics?’ [Βιβλίο]. - 2014.

Daniel H. Deudney *Geopolitics* [Βιβλίο]. - 2018.

David Pugliese “Call to New Arms,” *Ottawa Citizen* [Εκθεση]. - 2011.

Dodds K., Kuus M., Sharp J. Companion to Critical Geopolitics [Βιβλίο]. - 2016.

Dubois Kenty THE ARCTIC BETWEEN HYPE AND REALITY [Βιβλίο]. - 2018.

European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, Joint Communication to the European Parliament and the Council An integrated European Union Policy for the Arctic, Brussels [Εκθεση]. - 2016.

European Political Strategy Centre 'Walking on Thin Ice: A Balanced Arctic Strategy for the EU', EPSC Strategic Notes, Issue 31 [Εκθεση]. - 2019.

European Political Strategy Centre 'Walking on Thin Ice: A Balanced Arctic Strategy for the EU', EPSC Strategic Notes, issue 31 [Εκθεση]. - 2019.

Federal Foreign Office [Βιβλίο]. - 2021.

Flint, Colin "Introduction to Geopolitics" [Βιβλίο]. - [s.l.] : Routledge, 2006.

Gazeta "Patrushev: Protiv Rossii v Arktike Vedut Skoordiniovannuyu Politiku" [Patrushev: A Coordinated Policy against Russia is Pursued in the Arctic], March 30, 2009 [Βιβλίο]. - 2009.

Halifax International Security Forum Panel IV: "Arctic Security: The New Great Game?" [Εκθεση]. - November 21, 2009.

Heather Conley et al. A New Security Architecture for the Arctic: An American Perspective [Βιβλίο]. - 2011.

Herbert Butterfield History and Human Relations (London: Collins, 1951), 21. Whereas Hertz used the term "security dilemma," Butterfield referred to the phenomenon as "Hobbesian Fear." [Βιβλίο]. - 1951.

Hindustan Times [Εκθεση]. - 2019.

Holtmark Towards Cooperation or Confrontation? [Εκθεση]. - 2009.

Huebert The Newly Emerging Arctic Security Environment, 9. (F-18 is a fighter jet, CP-140 is a maritime patrol aircraft.) [Εκθεση]. - 2009.

Ho J. H., 'The Arctic Meltdown and Its Implication for Ports and Shipping in Asia' [Βιβλίο]. - [s.l.] : J. Kraska (ed.), Arctic, 2011.

Hertz John "Foreword," in Ken Booth and Nicholas Wheeler, The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics (Houndmills and New York: Palgrave Macmillan, 2008), viii. [Βιβλίο]. - 2008.

Hertz John "Idealist Internationalism and the Security Dilemma," World Politics, vol. 2 [Βιβλίο]. - 1950.

Holter M. 'Where the Arctic Oil Industry Is Booming' [Βιβλίο]. - [s.l.] : Bloomberg, 2017.

Holtmark Sven Towards Cooperation or Confrontation? Security in the High North, Research Paper No. 45 (Rome: NATO Defense College, February 2009) [Βιβλίο]. - 2009.

Isachenkov Vladimir "New Russian Nuclear Sun Enters Service," Navy Times [Βιβλίο]. - January 10, 2013.

Jervis Robert "Cooperation under the Security Dilemma," World Politics, vol. 30, no. 2 (January 1978): 194ff . [Βιβλίο]. - 1978.

Kobza, P. 'Civilian Power Europe in the Arctic: How Far Can the European Union Go North?', EU Diplomacy Papers, College of Europe [Έκθεση]. - January 2015.

LR Lyons, Y Nishimura, HJ Singer Nighttime magnetic perturbation events observed in Arctic Canada: 2. Multiple-instrument observations [Βιβλίο]. - 2019.

Larsen J.N Polar Economics: Expectations and Real Economic Futures' [Βιβλίο]. - [s.l.] : The Polar Journal 2 , 2016

Lacoste, Yves "Géopolitique: la longue histoire d'aujourd'hui" [Βιβλίο]. - [s.l.] : Larousse, 2006..

Louis Lang Canadian military exercises in the Arctic [Έκθεση]. - 2014.

Nudelman Mike and Bender Jeremy [Βιβλίο]. - 2015.

National Security Implications of Climate Change for U.S. Naval Forces [Βιβλίο]. - 2011.

National Snow and Ice Data Center Arctic sea ice at highest minimum since 2014 [Βιβλίο]. - 2021.

Nezavisimoe Voyennoe Obozreni Arctic FSB Units Will Be Formed e [Εκθεση]. - April 3, 2009.

Northam Jackie “Clinton, Russia Spar over Missile Defense System,” www.nrp.org [Βιβλίο]. - 2011.

Nilsen Thomas “Cold War Rhetoric Worries Norwegian Foreign Minister,” [Εκθεση]. - 2013.

Ó Tuathail, Gearóid, Simon Dalby and Paul Routledge (editors) “The Geopolitics Reader” [Βιβλίο]. - [s.l.] : Routledge, 2006.

Patch “Cold Horizons,” 52. NORAD denotes the North American Aerospace Defense Command, which is the Canadian-U.S. organization charged with aerospace warning and control for North America. [Εκθεση]. - 2009.

Pettersen Trude “Russian Military Experts: NATO Exercise in Norway a Provocation,” [Εκθεση]. - 2012.

Policy Department for External Relations A Balanced Arctic Policy for the EU [Εκθεση]. - 2020.

Raspotnik, A., Østhagen, A. ‘What about the Arctic? The European Union’s Geopolitical Quest for Northern Space’, Geopolitics [Εκθεση]. - 2019.

Ronald Reagan Presidential Library & Museum “ Statement on United States Oceans Policy,” [Βιβλίο]. - undated, accessed April 8, 2021.

Rozoff “Militarization of the Arctic.” [Εκθεση]. - 2011.

Rashepkin Konstantin and Lunyov Andrei “General-Leytenant Vladimir Shamanov: Podgotovka i Oblik Armii Budet Menyat’sya” [Lieutenant General Vladimir Shamanov: The Training and Appearance of the Army Will Change], Kraznaya zvezda [Βιβλίο]. - June 24, 2008.

Shipping Tang and Evan Branden Montgomery (correspondence), “Uncertainty and Reassurance in International Politics,” International Security, vol. 32, no. 1 (Summer 2007): 195. [Βιβλίο]. - 2007.

Stepien, A., Koivurova, T. ‘Formulating a Cross-cutting Policy: Challenges and Opportunities for Effective EU Arctic Policymaking’ [Έκθεση]. - 2018.

Stepien, A., Raspotnik, A. “The EU’s Arctic Policy: Between Vision and Reality,” CEPOB 5.19, College of Europe Policy Brief [Έκθεση]. - August 2019..

Taylor, Peter J. “Political Geography” [Βιβλίο]. - [s.l.] : Longman, Third Edition, 1993.

UNCLOS 77 (ένα) [Βιβλίο]. - 1982.

UNCLOS άρθρο 76 (έξι) [Βιβλίο]. - 1982.

UNCLOS άρθρο 76 (οκτώ) [Βιβλίο]. - 1982.

USGS Circum-Arctic Resource Appraisal [Έκθεση]. - 2021.

United Nations United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, Resolution adopted by the General Assembly [Έκθεση]. - 2007.

Univeristy of Lapland Basic information about the Arctic [Βιβλίο]. - 2021.

United Nations “United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982, Overview and full text [Βιβλίο]. - 2020.

University of Lapland Arctic Centre [Έκθεση]. - 2010.

Woods Hole Oceanographic Institute. [Έκθεση]. - 2021.

Wallace Isabelle Territorial Claims in the Arctic Circle: An Explainer [Βιβλίο]. - 2020.

WWF Arctic [Έκθεση]. - 2021.

Ιστοσελίδες

<http://arcticlcc.org/assets/resources/ABA2013Science.pdf> [Έκθεση]. - 2017.

USGS - **<http://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>** [Έκθεση]. - 2021.